

Szerkesztőbizottság: *Jókai Anna* (elnök),
Báger Gusztáv, *Csontos János*, *Fehér Béla*,
Horváth Antal, *Kalász Márton*, *Kő Pál*,
Salamon Konrád, *Szakály Sándor*

Főszerkesztő: *Oláh János*

E-mail: foszerkeszto@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7035

Olvasószerkesztő, tanulmány: *Rosonczy Ildikó*

E-mail: tanulmany@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Vers, könyvkiadás: *Szentmártoni János*

E-mail: vers@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7032

Proza: *Biró Gergely*

E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

Nyitott Műhely: *Ekler Andrea*

E-mail: andrea.ekler@gmail.com

Európai Figyelő, Lapszemle: *Falusi Márton*

E-mail: europeanobserver@magyarnaplo.hu

Könyvszemle: *Erős Kinga*

E-mail: kritika@magyarnaplo.hu

Tördelőszerkesztő: *Molnár Csenge-Hajna*

Borító: *Zách Eszter*

Ügyintézők: *Cech Vilmosné*, *Nagyné Paládi Judit*

Terjesztés: *Zsiga Kristóf*

E-mail: elofizetes@magyarnaplo.hu

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)
1092 Bp., Ferenc krt. 14.

Levelezési cím:

1450 Budapest, Pf. 77.

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672; 413-6673**

Szerkesztőségi mobil:

(70) 388-7034

Elektronikus levélcímünk:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

Kiadja az Írott Szó Alapítvány (1092 Bp., Ferenc krt. 14.) és a Magyar Napló Kiadó Kft. (1062 Bp., Bajza utca 18.). Terjeszti a Nemzeti Hírlap-kereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága (1080 Bp., Orczy tér 1.) Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél, emailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon (303-3440) egy évre 7390 Ft, fél évre 3865 Ft. További információ: 06-80-444-444 Külföldi előfizetés: a szerkesztőség címén. Az előfizetési díj egy évre postaköltséggel együtt 60 USD vagy 50 EURO, mely átutalható a HVB-Bank Hungary Rt. (1065 Bp., Nagymező utca 44.) 10918001-00000421-10290001 számú számlára, vagy bankcsekkben elküldhető a szerkesztőség címére. Nyomda: Mackensen Kft. 1139 Bp., Frangepán utca 12–14.

*Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Muta-
tópéldány kérhető, megrendelés leadható a szer-
kesztőségben.*

A címlapon a Nyitott Műhely vendége:
Péntek Imre (Kristóf Attila felvétele)
a Nézőpont szerzője:
Czakó Gábor (Gallai Máté felvétele)

Tokaj folytonossága

Tokajban 1972 óta működik írótalálkozó és szellemi vitaműhely. Ezt a sajátos intézményt nevezik Tokaji Írótábornak. Az önkéntes résztvevők irodalom és közélet viszonyát értelmezik a maguk módján. Már itt határ húzódik. Az írók, szerkesztők, kutatók egyik csoportja ugyanis vállalja, mások nem vállalják a közszereplést. De a közélet politikai, gazdasági, hivatali oldalát is megosztja a párbeszéd elfogadása vagy visszautasítása.

Helyezzük bele aztán mindezt az adott történelmi környezetbe. Magyarországon, Közép-Európában, Európában ezekben az évtizedekben egymásra torlódtak a kisebb-nagyobb fordulatok. Épp ezek a fordulatok készítettek és készítetik az írótábor tagjait nyilvános vitákra. Az első tanácskozás tudatosan a közösségi felelősségű irodalom hagyományait idézte föl, ahogy akkor lehetett. Mindenesetre 1972-ben a megszólalók többsége az 1930–40 körüli népi-nemzeti eszméhez nyúlt vissza, személyesen pedig az 1956-os forradalomhoz kötődött – letöltve a ráért büntetést és hallgatást. Gúzsba kötve is az emberi és közösségi szabadság esélyét feszegették. Ez az irodalmi-szellemi képviselőlet úgy-ahogy a társadalmi önrendelkezési akaratot helyettesítette, a kommunista önkényuralom szorításában. A felelősség elsősorban erre irányult. Az irodalom belső ügyei és kérdései háttérben maradtak.

Ebben a mederben zajlottak aztán 1986–88-ban is az események. Az 1956-os forradalom akkori évfordulójára a tokaji tanácskozás című ezt választották: „Valóság, elkötelezettség, közéletiség – mai irodalmunk társadalmi presztízse”. Az előadásokhoz tiltakozást csatoltak a Tiszatáj és néhány írótárs politikai megbélyegzése és kirekesztése ellen. Válaszul a felső hatalmi döntéshozók 1987-ben betiltották az írótábor. Tokaj azonban nem hátrált meg. Az addigi ülésvezetőkből intézőbizottság alakult, és 1988–89-től az önállóság biztosítására alapítványt hoztak létre: „A hatókör az egész magyar nyelvterületre kiterjed. A Tokaji Írótábor az egyetemes magyar irodalom intézménye, nem rendelődik alá egy-egy irányzatnak, műhelynek”. Az 1990 utáni többpártrendszerű jogállamban a társadalmi akarat kifejezése már nem szorul önkéntes helyettesítésre – az irodalmi és szellemi körök így saját természetes szerepük betöltésére törekednek. Tokaj 1989-től ehhez is segített utat nyitni. „A magyarság és Európa” tanácskozáson a Kárpát-medencéből és nyugatról tizenegy magyar irodalmi szervezet és szerkesztőség küldöttei vettek részt.

Irodalom és közélet viszonyának alapja a kommunista birodalom széthullásával Közép-Európában gyökeresen megváltozott. Ebbe a belső forrás nélküli térbe azonban benyomult a tőkepiac, a maga érdekeivel. Az irodalmi és szellemi értékvilágnak így ezzel az új, dologiasan működő, személytelen birodalmi erővel kellett szembenéznie. Tokaj egyetemes magyar irodalomban gondolkodó résztvevői most már ebben a helyzetben vállalták és vállalják a nyilvános vita felelősségét. Munkásságuk, műveik, általában az irodalmi és szellemi munka, a mű értelmének és szerepének védelmében folytatnak tisztázó vitákat. Korán, 1993-ban feltette itt a kérdést egy előadó: „Milyen következménnyel jár, ha a régi támogatás-tűrés-tiltás rostálás helyett az új nyereséges-önfenntartásos-veszteséges rostálás minősít? És az alkotó, a társadalom, az állam mit tehet, mit tegyen?” Ma is érvényesek ezek a kérdések. A mai szereplőket is válaszra kell bírni.

De az önállóság huszadik évfordulójára az 1988-tól formálódó kuratórium belső változással is készült. Az új körülményekbe és új szerepekbe beleszületett új írói-szellemi nemzedéknek ajánlott érdemi együttműködést. Több illetékes csoport képviselőivel közösen tüzték ki aztán az ideai tanácskozás tárgyát: „Értékrendek – pályakezds – érvényesülés”. Lássuk hát, a belső és külső viták miben és merre mozdítják előrébb a tisztázást. Bizonyos, hogy egész irodalmi és szellemi életünk a tét.

Székelyhidi Ágoston

Székelyhidi Ágoston: <i>Tokaj folytonossága</i>	1
---	---

LÁTHATÁR

Kiss Benedek: <i>Litánia</i>	3
Pintér Lajos: <i>korányári dallamok</i>	5
Gittai István: <i>Egy kiállítás képeihez; Életre kelve; Nyáriás</i>	6
Csábi Domonkos: <i>Szóba öltött tenyészet (Juhász Ferenc költészetéről)</i>	7
Miklya Luzsányi Mónika: <i>Legato</i>	13
Kiss Irén: <i>Kettőnk pályája; Budapesti lepel</i>	16
Koroknai Anikó: <i>A Szent István Bazilika orgonistája</i>	17
Finta Éva: <i>A sors</i>	20
Zelnik József: <i>Az Antikrisztus inge</i>	21
Bokor Levente: <i>Profán; Esti mese</i>	26
Kaló József: <i>Szombathelyi Ferenc és a galíciai deportálás</i>	27
Bene Zoltán: <i>Télutó, tavaszelő</i>	33
Ayhan Ey Gökhán: <i>Egyedül; Nem vagy</i>	40
Péntek Imre: <i>patikamér(1)eg; (Elő)éremény; Éjjél; Bárka; panel balladácska</i>	41

NYITOTT MŰHELY

Pápes Éva: <i>Egy elkötelezett(len) értelmiségi „éneke” (Beszélgetés Péntek Imrével a pannon végeken)</i>	43
---	----

NÉZŐPONT

Czakó Gábor: <i>Hatalom és uralom</i>	49
---	----

EURÓPAI FIGYELŐ – Kortárs szlovák irodalom a Romboidból (Tóth László összeállítása)

Oleg Pastier: <i>Azt gondolom, hogy...</i> (Tóth László fordítása)	51
Ivan Štrpka: <i>Új élet: tények; Csillogás</i> (Tóth László fordításai)	52
Jana Beňová: <i>A hazakísérés terve</i> (Csanda Gábor fordítása)	54
Daniel Hevier: <i>Gazdasszony; Nietzsche</i> (Hizsnyai Zoltán fordításai)	57
Peter Macsovszky: <i>A kéményt az ablakból; Amikor ezeket a szavakat</i> (Tóth László fordításai)	58
Jana Juraňová: <i>Anna K. esete</i> (Csanda Gábor fordítása)	60
Jozef Leikert: <i>Mulandóság</i> (Tóth László fordítása)	64
Daniela Kapitáňová: <i>Höfferling, lent Bajorországban</i> (Tóth László fordítása)	66
Míla Haugová: <i>A test archívumai; Átvilágított könyv; Amíg</i> (Tóth László fordításai)	68
Tózsér Árpád: <i>Magyar változatok Ján Buzássy verseire</i>	69

Lapszemle	72
-----------------	----

Számunkat Oláh Katalin szobrászművész munkáival illusztráltuk.

-
- Visegrad Fund Szlovák irodalmi válogatásunk a Nemzetközi Visegrádi Alap támogatásával jelenik meg. (www.visegradfund.org)
-

KISS BENEDEK

*Litánia**Péntek Imrének*

*Akit egykoron Kain sújtása ért –
én is lehettem volna.*

*Az egytál lencséért örökségét
elkótyavetyélő Ézsua
én is lehetnék.*

*Akit egykor az Úr pusztulásra
kihagyott Noé bárkájából –
én is lehettem volna.*

*Akit nyíl, lándzsa és erőszak
évezredek során megölt, az
áldozatok tömkelegéből egy
én is lehettem volna.*

*Akit földjéről elűztek,
gyapotot kapálni elhurcoltak,
kit elevenen megskalpoltak, –
én is lehettem volna.*

*A Zápolya által agyontipratott jobbágy,
vagy kinek nyelvét kivágták,
szívét kitepték –
én is lehettem volna.*

*Az SS-csúra rongy Karaffa
áldozatai közül egy
én is lehettem volna.*

*A katinyi erdő szerencsétlenei közül egy
én is lehettem volna.*

*Ki levegőért, még egy kortyért
társát taposva szipákolta magasabbra magát
a gázkamrában –
én is lehetnék.*

*A Corvin-közi suhancok közül egy,
ki az acélozott rinocéroszok talpát
egy szál benzinespalackkal bizsergette,
mígnem egy sorozattól földre nem bukott,
én is lehetnék.*

*Egy azok közül, kiket megrugdostak,
leköpdöstek, szívig aláztak, mert szülőföldjükön
anyanyelven merészelték szólni –
én is lehettem volna.*

*Aki eltűnt a Gulág mocsarában,
akit meglőttek Novoszibirszk alatt,
akinek a kóterben a pribékek
szájába hugyoztak –
én is lehettem volna.*

*Ó, Uramisten, ki-minden lehettem volna,
tán még az is, ki a szörnyű
Isten- és embergyalázatokat elkövette,
tán még az is,
akiknek nem lehet bocsánat.*

*Édes Uram, irgalmaddal védj meg engem,
édes Uram, ki elborzadsz teremtményeiden, látván,
mire is jut ösztön és ösztönbe oltott szabad akarat,
irgalmazz mégis nekünk, kik e föld
férges sarából vétettünk,
Te pedig élsz és uralkodol
Mindörökkön örökké, Ámen!*

* * *

Kovács Istvánnak

*Az imádkozás örömét,
az alázat fehér rózsáját
add meg büszke szívemnek, Uram!
A könnyörület szentségét
nekem, ki szintén könnyörületre vágyom,
add meg büszke szívemnek, Uram!
Hogy a féregre ne tapossak,
a darazsat csak elhessegessem,
add meg esendő lelkemnek, Uram!
Hogy az emberárulás mocskát,
napjaink minden poklát
purgatóriumnak láthassam,
s a rettenetet szép szóval bírja le szám,
add meg felháborodott lelkemnek, Uram,
ki élsz és uralkodol –
Ámen.*

PINTÉR LAJOS
koranyári dallamok

anyám

anyám elesett a konyhában
felállni nem bírt
térdei betegek
bottal jár
úgy mászott be a
szobába négykézláb
mint egy kisgyerek
megöregedtél édesanyám
látod négykézláb jársz már
mint egy kisbaba
de nem halhatsz meg
örömünkre élj
nem fogad még vissza
az anyaföld az anyaméh

bodzafa

anyám udvarán a bodzafa
virágzik
bodzafavirág
mennyi mennyei illat
mennyi íz zamat
csinálj belőle szörpöt
édesanyám
ha megiszom
benne lesz gyermekkorom
minden íze illata
újra rám ragyog
a gyerekkori ég
ha rám nyílik fölém borul
a virágzó bodzafa

apám

apám jön a
temetőből
csont ujjával nyitná
az ajtót
csont kezével rázza
a kilincset
hozzám beszél
föltámadtam mondja
föltámadtam én
de nem támadt fel
vele a lakat kapukulcs
csak rázza a kaput
nem nyitja ki a halott
ilyenkor jönnének haza
mind kik fogságból
kik háborúk poklából
asszonyaikhoz fiaikhoz
megjönnének ők
mindegyik hozzám beszél
mikor rázza tépázza
a kertkaput a szél

egészségedre!

szeretek egy pohár bort
tölteni
felöltt fiaimnak
ha hazajönnék
s szeretek velük
koccintani
szeretem hallani ahogy
megcsendül
cseng az üvegpohár
egészségedre mondom
egészségetekre
s másnap már
nem is az a hang
nem az üvegpohár csengése
már csak
a csengés emléke száll
száll velem tovább
ha kell elkísér vigasztal
földi poklokon átsegít

GITTAI ISTVÁN

Egy kiállítás képeihez

*Terem az idő szanaszét,
örökké való köveket,
szavaszép asszonycsipőről
lehántott ékes öveket.*

*Terem az idő Szaharát,
selymes dűnéket hoz-visz a szél,
Ararát hegyén mosolyog,
hinti, lobogja a zenét.*

*Terem az idő álmot, almát,
hasad a márvány Kararában,
örömteremtő kicsi hölgy
elsétál a havazásban.*

Életre kelve

*Életre kelnem
mindössze annyi volna,
hogy átadná magát nekem?
Mindössze Yin és Yang
körbe és egymásba zárt
feketéje, fehérje,
csak ennyi volnánk?
Hát ezt kétlem én, Uram!*

*Mily megrendítő, lám,
– és mily felemelő is –
a másik szobában
ceruzákkal,
radirgumikkal
éjszakázni,
s közelében neszezni,
fogadni a virradatot.*

Nyárias

*Ha múlna azon bármi is...
Veled én tudnék szállni is,
s abbahagynám e pizsmogást.
Úgy művelnék valami mást!
Valami csücsköt, parazsat,
kiengesztelném a darazsat,
s amiképpen az donogna
szilvanektártól bezsongva,
mezítelenül, azon mód
kirepülnénk a szezonból.*

CSÁBI DOMONKOS Szóba öltött tenyészet

Juhász Ferenc költészetéről

Mennyi zavar, korfordulók okozta összevisszaság, értetlenség, az elképzelt jövőből fenyegető borzalom, pusztulás, a költészet mágiájával elűzendő rém, ami felbukkan Juhász Ferenc terjedelmes életművében. *Verdächtig* – idézi szülőfaluja sváb lakosainak sűrítő-értelmező jelzőjét. Rendetlen, kusza, összevissza, piszkos, koszos – olyan, ami ha nem is elrendezésre, de legalább a megvilágító kimondásra vár, hogy legalább az emberben a tudat legyen tiszta arról, mi veszi körül. Pedig a pálya indulása mást ígért, ahogy mondja, legkisebb királyfiként fogadta szinte mindenki abban a sorsfordító időben, amelyben elindult, szinte valóban mesébe illően. És addig is elég nehézségen és akadályon kellett magát átverekednie, hogy az út előtte megnyíljon. Mennyi (isteni?) szerencse szükségeltetett hozzá. Honnan jött egyáltalán az indulat, mely könyvet s aztán tollat adott a kezébe egy olyan közegben, ahol – legföljebb – jegyzőségig lehetett volna vinni, ahol az volt az elképzelt jövő végpontja? Honnan jött a makacs elvágyódás, a kiszakadás, a többre-vágyás, a kiválás József Attila-i konokasága, akarata? Mi (vagy Ki) akarta, hogy melléje vetődjön a nála öt évvel idősebb és ugyancsak kinyomozhatatlan eredetű vággyal megáldott festő-jelölt, barát, Hantai Simon? S hogy a fölébredt alkotásvágy aztán megmaradjon a csatatérre változott haza, a tizenhat évesen vállalt katonaszökevényesség viszontagságai közepette? Majd hogy egy újságban (az – utólag már biztosan tudjuk – új, szomorúbb világot fémjelző Szabad Népből) föl hívást olvasson a népi kollégiumokról, aztán megnyíljon a kiszakadás ösvénye? Egy korszakforduló fölborult, újat ígérő kellei közt. Ma már – szinte – mindenki tudja, hogy a második világháborút követő időszak csak látszatszerűen volt a megújulás lehetősége, sok fiatal (költő) viszont valóban úgy érezte, hogy faluból a városba, a szegénység övezte viszonyok közül a lehetőségek közelébe kerülvén egy új, demokratikusabb, emberközelibb világ következik el a háború hagyta romok eltakarításával. Azonban már akkor készen álltak azok az erők, amelyek e megújulás- és újrakezés-vágyat csak fölhasználták a maguk (politikai-hatalmi) terveinek kihordására, s a tiszta lappal való indulás lehetőségének illúziójával csak alkalmat teremtettek új függőségek kialakítására. A hit a hatalom részéről fölhasználtatott, a gyanútlan pedig ölelő karjai közt találta

magát. A kiosztott díjak sem mást jelentettek sokszor, mint bársonyos béklyót, vagy ahogy Juhász mondja: átharaphatatlan páncélt, mely egyszerre jelöl és jelez. A háború után induló költőnemzedék tagjai (leszámítva azokat, akik – helyzetüknél, eszmélkedésüknél, hagyományhoz való szorosabb ragaszkodásuknál fogva – eleve látták a veszélyeket, a buktatókat, s így a nemsokára újonnan kiépülő függőségi viszonyok közé be sem kerülhettek) a korábban előttük elzárt fölemelkedés rövid ideig megnyíló útjain elindultak, azonban hamarosan azzal kellett szembesülniük, hogy az ígért beváltatlanul maradt – s éppen ezért még ígért voltát is meg kell, hogy utólag kérdőjelezze az ember. Ami megmaradt e fiatalok számára, azt nem az „új” világ adta, hanem magukkal hozták: a tehetséget, amelynek korábban nem adatott meg kellőképp kibontakozási lehetőség – s amely a háború után egy kényszerített kísérlet megvalósulásának, kiépülésének diadalmas dalait kellett, hogy zengje (ha zengte), egy félreértett Petőfi előírt modorában. Forradalom nem jutott, nem maradt, csak nyilatkozatokban (szavakban) volt minden oly szép, és jövőt, boldogulást ígérő. De a változás, az öröklött szegénységből való megváltódás esélye nem rajtuk múlt, – mint utóbb kiderült – a becsapott ifjúságon (és országon), hanem a hangzatos szavak kitalálóin és hangoztatóin. Mi minden kellett ahhoz, hogy el lehessen e szavakat hinni?

Változás azonban mégis volt, csak nem az új urak akarata szerint való, forradalom is, csak másfajta, mint ami az ő képzeletükben élt. A változás a szavakban kezdődött, ott, ahol egyébként a valóság eltakarása elindult, ott, ahol a rögzös és nyomasztó mindennapi élet szép, újonnan varrott, ám egy kicsit típusos ruhát kapott. A politikai jelszavak rímbeszedését és egy csak papíron létező szörnyszülött elmélet, a szocialista realizmus előírta gyakorlatot, amely egyébként az elmélet megkövetelőiből is a „sematizmus” minősítését hívta elő, tehetségük segítségével ezen újonnan indult költőnemzedék tagjai hamar meghaladták, s többük – mint Juhász – a náluk eleve meglévő világirodalmi ismereteket is mozgósítva valósítottak meg olyan költészetet, amely nem pusztán az irodalomban illetéktelen hatalmi szó és kényszer okozta szünetet tette zárójelbe, hanem messzebb, továbbment, mint ahogy a megszakított folytonosságból ez elképzelhetően következett volna. Nyelvileg új költészetet teremteni – kinél ösztönösebb volt ez az akarat, ez a kívánság, kinél tudatosabb – Juhász Ferencnél az utóbbi bizonyosabb. Az új hang megjelenését nem is kísérte – az irodalompolitika részéről semmiképpen – egyöntetű elismerés. Az ilyképpen megújított költészet első jelei Juhásznál már az *Új versekben* megmutatkoztak, hogy aztán e költészet tovább alakul-

jon, s levegye-lebontsa magáról végképp az útjában álló, növését és mozgását gátló elemeket. Teljes valójában és sajátosságában a mélyről indulók szavát irodalomba, költészetbe öltő (a Juhász gyökerei és generációja inspirálta témát megéneklő) Dózsa-eposzban, *A tékozló országban* bontakozott ki, megadva e nagy ambíciójú líra továbbtenyésztésének módját. A gyermekkorban megismert Dante már korábban is nagy lélegzetű munkákra sarkallta a fiatal Juhászt: *A Sántha család* és az *Apám* még a kor kívánta-sugallta, Petőfit idéző hangon állított emléket egy ismerősen otthonos falu képén keresztül a háború után fényes szellős hittel az eszme vezérlete mellett fölépülő országnak és a szegénységben-betegségben meghalt apának, a kiválást megszüelő-kikényszerítő fészeknek. A Dózsa-eposzban megvalósult líra a korábbi elbeszélő költeményekben még egy-egy váratlanul kinagyított természeti képben, egy-egy szokatlanabb jelzőben, körülírásban bujkált, s teljes fegyverzete inkább a „rövidebb” lélegzetű versekben kovácsolódott. De *A tékozló országban* már ott van szinte minden, ami később mindvégig jellemzi a juhászi lírát: a József Attila-i teljességnek megfelelően egyszerű mikro- és makrokozmosz, hiszen a „líra: a világ maga”. A parasztháború története egy elképzelt korabeli vándorköltő szemszögéből, annak meditatív visszaemlékezéseiben idéződik fel, de hagyományosan értett történet nincsen, a szemlélődő narrátor elméjében állóképszerűen jelennek meg a már elbukott mozgalom eseményei, tehát a mű nem epikus, hanem kifejezetten lírai. A megjelenített hadi események, csaták, tanácskozások emlékei közé befurakodnak az öntudatlan természet kinagyított képei, az anyagvilág „eseményei”. A régi magyar verselésre is szintén csak utal: a négy, minden hagyományos verselésnek hosszúságával ellentmondó sorokból fölépülő versszakok inkább a párhuzam, a gondolatritmus, az ismétlés, a felsorolás, a részletező leírás-megjelenítés erejével mozgatják a Juhász sajátos elkülönítő megnevezésével éposznak nevezett hosszúverset. S ha valaki – mint később sokszor és sokan – kételkedne a költő hagyományos versformákban való jártasságában, akkor annak ellenkezőjéről a két betét, a Mária-ének és a vak, öreg paraszt éneke meggyőzheti. *A tékozló ország* egy a magyar irodalomban hosszú ideje lehetőségként jelen lévő, el nem beszélt világot sző versbe, egy nemzedéki (személyes?) csalódást hordozva roppant homlokzata mögött, s lett – akarva-akaratlan, tudva-tudatlan (?) – megszületésének korára mutatva az országromlás kimondásává és egy valóságos forradalmat megsejtő költői szavá/mondattá.

Az a poétikai fordulat, amely Juhásznál az ötvenes években megérett, s amely Juhász számára ténylegesen

egy fordulatban, egy kávéházi forgóajtón áthaladva lett mintegy villámcsapásszerű vízióként tudatos, csak kibontotta a nála már eleve meglévő, benne szunnyadó új minőséget, ami – ha nem is előre bejelentett nyilatkozatokban, kiáltványokban, de – költői programot jelentett. Juhász ebben is túltette magát a magyar költészetben megszokott hagyományokon, ki nem mondott egyezményeken: a megtervezett ihlet, az előre megrajzolt vázlat, mű, a fölépítendő „úrbe-növő éposz-dóm” újabb tornyának tervrajza – akár évtizedekkel annak elkészülte előtt – már a kezében van. Nem megtagadta az ihletet, amely a szokványos, hétköznapi képzeletben önálló, transzcendens létezőként/lényként befolyásolhatatlanul kering az ember számára elérhetetlen szférákban, s kiszámíthatatlanul látogatja meg médiumát, a költőt, hanem állandó készenléttel helyet csinált neki, kijelölte megjelenésének terét, hogy a termékeny pillanat csak az utolsó lökést adja majd meg a fáradtságos építkezéshez, az íráshoz. Az új nyelvet kialakító Dózsa-eposz után nem sokkal a fiatal költő összegyűjtött versei kiadásán is dolgozott, amikor újabb, a kialakult viszonyokat gyökeresen átalakító fordulat elé került az ország. E fordulat a második világháború után Magyarországra kényszerített hazugságot és rendszert alapjaiban rázta meg – úgy, hogy az össze is omlott (nem lévén annak gyökerei a magyar valóságban): 1956 sejthető, mégis váratlan, világot nyitó forradalma volt ez. A történelmi kataklizmához Juhásznál személyes tragédia is társult: feleségének az ötvenes évek nyomasztó légkörében elhatalmasodó betegsége, skizofréniája, mely élőhalottá, önnön börtönébe zárta őt környezetében. A költőre nehezédő teher, amely átalakuló lírája kiépülése mellett már korábban megjelent, olyan vallomásos, a beköszöntött baj és a költői ihlet nehézségét nem kívánt súlyos feladatként megfogalmazó versekben öltött testet, mint a *Látomásokkal áldott életem* vagy a *Könyörgés középszerért egy éposz írása közben*. Az éppen megtalált feladat, amely aztán minden akadály ellenére a költőt a munkára, a megvalósításra ösztönözte, a kényszerű személyes baj és – utólag ez szintén bizonyos – a szükségszerűen bukásra ítélt forradalom, majd az azt követő újabb megszállás, megtorlás nyomán jó ideig bevégezetlenül maradt, *tetszhalott évek* csöndjébe és némaságába kényszerült. Az összegyűjtött versek kötetében, *A tenyészet országában* jelzett és folytatásra váró program (hivatás) majd csak évekkel később, már a hatvanas években, a *Harc a fehér báránnyal* című kötetben jelentkezik megvalósult, megformált szövegekben – újabb rémisztő, fenyegető borzalmak kiéneklésével együtt. Sokáig tartott a kényszerű csönd, Juhász maga is megjárta a kórházat az átélt nehézségek követke-

tében. Az új verseskönyvben ott volt a már korábban született, a kiválást versbe öltő *A szarvassá változott fiú kiáltása a titkok kapujából*, a konszolidációnak nevezett megtorlással kényszerű csöndre és magányra ítelt Magyarországot kimondó *Babonák napja csütörtök: amikor a legnehezebb*, és az ihletadó, állandó ösztönző költő-elődöt megszólító, szinte országos botrányt kiváltó *József Attila sirja*, vagy a személyes és történelmi bajokat, csüggedést megfogalmazó, a költő anyaghitét (sajátos, Spinoza-érlelte materializmusát) újrafogalmazó *Történelem*. Mindegyik olyan, amelyik egyedül, önmagában állva is fölkaparó, vitára ingerlő.

A költeményeket ekkortól jellemzi egyöntetűen és mindenre kiterjedően az ötvenes években megtalált hang: ahogy a líra a világ maga (kérdés, hogy minek tartjuk a világot: eredendően szellemi vagy anyagi meghatározottságúnak?), úgy a versnek meg kell felelnie ennek a meglett arányosságnak. Ha a világ anyagi természetű (s vele együtt Istennek is benne kell bujkálnia – ahogy az ifjúkorban még németül megismert Spinoza tanította panteisztikus filozófiájában), akkor ennek az elvnek megfelelően az irodalomnak is vissza kell jeleznie az eredeti arányosságot: a természet, annak anyagi valója mintegy bekebelezi a verset, az ember csak parányi, „vírusnyi” része a világnak, így a galaxisoktól kezdve a legapróbb élőlények, létezők részletező leírása, megjelenítése tölti meg a sorokat. Az ember – mint öntudatra ébredt anyag – csak egyik megvalósulása annak a nagy körforgásnak, amely egyébként magára nem ismerve, mintegy boldog öntudatlanságban létezik. Megszületik, létrejön, él és elpusztul – azaz: tenyészik, mint annak lírai megfelelője, a juhászi versnyelv. Ennek a magáról nem tudó ritmusnak (szükségszerű vagy véletlen?) velejárója az ember is, történelmével, vágyaival, boldogságával avagy boldogtalanságával: a költészet minden eredendően emberi voltával együtt az öntudatra ébredt anyagnak nemcsak tükörképe, hanem része, megjelenítője is. Szemére is hányták ennek a líra-felfogásnak, hogy elemberteleníti a költészetet. Ezt azonban mindannak a fenyegető valóságnak árnyékában teszi, amely magában az emberben rejlik: abban, hogy nemcsak saját végességének van tudatában, hanem – az atombombával – képessé vált magának a világnak (mely egyszerre szülője és otthona) az elpusztítására is. A költészet kinyitása korábban oda nem sorolt tartalmak, a természettudományból kölcsönzött képzetek, fogalmak, leírások előtt óhatatlanul magával hozta a nála már korábban is (a kötöttebb struktúrák felől nézve) megbontott forma változását is. Az a sajátosság, hogy potenciálisan minden versbe illeszthető, megnyújtotta, kitágította a forma határait: szinte parttalan áradás

az, amit az olvasó tapasztal a juhászi vers olvasása közben, melynek szerzője az atomoktól a csillagrendszerig végigbolyongja olvasójával együtt a látható világegyetemet. De mivel ebben a szemléletben az anyag az eredendő és végső elv, úgy látszik, megváltás nincsen: a szinte végletekig nyújtott sorok, amelyek egyszerre hordoznak magukban (hiszen az emberről is szólni kell) drámai, epikus és lírai elemeket, valamint utalnak a siratók, rapszodiák, dithürambusok, ódák, lírai leírások és elmélkedések hangjára, reménytelenül és önméltóan ostromolják a végtelen kapuit, hogy aztán áradásuk lendületét veszítve magában szunnyadjon el.

A hatvanas évek juhászi lírája ebből az anyagi indítatású szemléletből kiindulva néz szembe (a történelmi háttér fölrajzolása fölösleges) az atombomba megszületésével lehetővé váló emberi önpusztítással, az ember nélküli világgal. *A Szent Tűzön Regéi* már címével is egyszerre utal a modern és egy mítoszi korra: egy osztják-vogul mitológiai történetre épülve szól az ember által előidézhető világpusztulásról, *Az éjszaka képei* egy oratorikusan fölépített költeményben a pusztulás utáni, a *Gyermekdalok* a már ember nélküli világról, amelyben a természet is elvesztette arányait (a bomba következtében minden elemében „föllázd” a természeti világ), s főhőse, egy félig „sárkány”, félig „kentaur” egy dalt hallva elindul annak forrása s végcélként saját pusztulása felé. Az apokaliptikus víziók minden embertelenségük ellenére éppen az emberi világ törekenységére (annak védelmében) hívják föl a figyelmet. A világ és az emberiség arányaiban létező problémák mellett azonban megjelennek Juhász életéből ismert témák is. A negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején szünek és visszahúzóznak érzett közeg, amely a kiválást megérleltette benne, sokáig nincs is jelen a juhászi költeményekben, s csak később válnak a költői univerzum részévé Biának, a szülőfalunak tájai és ismerős alakjai, nemcsak a verses, hanem az általa versprózának nevezett írásokban is, amelyeknek nyelve – s ezért jogosnak látszik ez az „öndefiníció” – a köznap nyelvénél ugyanúgy emelkedettebb (még az „egyszerű” prózánál is), mint a líra nyelve. S ahogy apja halála után époszban állított emléket a betegséggel és szegénységgel nehezített sorsú szülőnek, úgy az Illés Endre szavával Gaudí barcelonai székesegyházának módjára sarjadó juhászi életműben az *Apám* kiegészül az *Anyám* című hosszúverssel, amelyben a csendes szavú s családnak élő anya alakját énekli meg a költő. Meglehetősen szokatlansággal, mert ismét Juhász anyaghite és -szeretete nyer sajátos megfogalmazást, ugyanis odaadó szeretettel és gyengédséggel jeleníti meg a neki életet adó anya testét – versbe foglalva az elmúlás ellen. Mert így is olvasható

ez a mű: a költészet mágiájaként, amely még a halál ellen is hatalommal bír, mint az ihlető ősbibb mítoszokban. A halál egyébként is – mint minden költészetnek – állandó ihletője, folyton visszatérő és legyőzni vágyott létezője a juhászi életműnek – az *Anyámban* a temető s az ott fekvő holtak (az apa, a rokonok s a valaha élt művészek, ihlető szellemi társak) sajátos ellenvilágot alkotnak, s abban „élnek”. A halál Juhász felfogásában az élet értékének mértéke, lehetőség, amely az értelemmel kitöltendő életre szólít fel, csak az idejekorán bekövetkezett vagy önként vállalt halál értelmetlen.

Ahogy az *Apámnak* kiegészítő darabja az *Anyám* című éposz, úgy *A tékozló országnak* is megvan a hozzá illeszthető párja – az éposz-dóm újabb tornya: *A halottak királya*. Ismét egy történelmi alak áll az éposz középpontjában: a tatárjárás elől a tengerre menekülő IV. Béla király, aki három napig ült egy csónakban, várva a tatárok elvonulását és saját visszatérésének lehetőségét. Az éposz háttérében az 1956-os elbukott forradalom és országrombolás áll. Juhász még 1959-ben kezdte el írni, de csak néhány strófa megfogalmazásáig jutott el, s aztán csak tizenegy évvel később fejezte be. Anyaghitű pokoljárásnak is lehetne nevezni e művet, melyben a király egy belső monológban néz szembe a pusztulással, a tengermélyi és -parti természet pedig öntudatlan tenyészetébe hívogatja, hogy oda visszaolvadva könnyű megoldást találjon kínzó kételyeire. Az éposz mégis a visszatérés, az élet szavaival zárul, a király meditációjának vége az újra vállalt feladat. A király figurája megfeleltethető a költőével, aki egy a közösségért felelős vezető alakján keresztül számolja föl magában a visszahúzás erőit. Az ily módon leküzdött válságot aztán egy újabb csapás hozta vissza a költő életébe: felesége földadva a harcot önnön démonaival, önkezével vetett véget életének. A sejthető, mégis váratlan baj, a társ elvesztése önkéntessége miatt volt még fájdalmasabb, nehezen fölfogható és földolgozható. A fájdalmat *A megváltó aranykard* átkozódó, perlekedő, majd rezignált tudomásvételre hangolt verseiben szólatatta meg és énekelte ki. Már az emlékezés vezette a költőt akkor, amikor *Szerelmes hazatántorgás* című újabb kötetét állította össze, amely személyes vallomásként is olvasható a meghalt feleségről, pályatársakhoz és más művészekhez szóló verses üzenetekkel, hogy a kötetet záró vers, a *Latinovits Zoltán koporsója kívül-belül teleírva, mint az egyiptomi múmia-bábok* újra a fájdalom hangját szólatassa meg átkozva-siratva a nagy színész („Ahogy te mondtad az Anyámat: / úgy senki más!”) mellett a feleséget is. A kötet nyitó ciklusában, a *Mátrai bolondozások* címűben – mint ahogy az egész kötetben – keveredik vers és valóság: a feleség-

nek és lányának írott misszilis verses levelekben még saját, nagy ambíciójú költészetét is kiparodizálta.

Ahogy az anyagvilág jelenségei közül az atomoktól kezdve a galaxisokig befér minden e költészet térfogatába, úgy válik szintűgy anyagává a történelem, az emberiség modernkori veszedelmei mellett a szűkebb közege, környezet, a család meghittsége is. Már korábban, az *Apám* és az *Anyám* époszaiban lírai megfogalmazást nyer az indító kisvilág, de később is – sőt mindvégig – jellemzője a juhászi lírának a személyes élet műbe való emelése (amely a szeretett személyek az elmúlásból, mulandóságból való orpheuszi kiéneklésének is felfogható). A hetvenes évek végén alapított új család szintűgy versbe szövődik *A boldogság* című kötetben az újra fenyegetővé váló világhatalmi versengésből következően az emberiséghez ismét érezhetően közel férkőző pusztulás lehetősége mellett. Mintha naplószerűen rögzítené az otthon meghitt környezetének apró eseményeit, tényeit, tárgyait, és sorolná be a kimondásra váró dolgok közé a külvilág bajait és rémeit. Ez a lírai szándék így nem is a megoldás lehetőségével kecsegtet, csupán a kimondás által számbavehető veszedelmek és a belőlük fakadó bizonytalanság, illetve a szűk körben, kisebb térfogatban elérhető, de nagyobb erőknél kitett biztonság körének megrajzolása a célja. A kötet megírásával együtt formálódott ennek a személyes környezetből kiinduló, világokat egybejátszó lírának újabb nagyszerű műve, éposza, a *Halott feketerigó*. Az otthoni kertben talált halott madár egy méretével a végtelenség illúzióját keltő, tagolatlanlansága miatt tudatfolyamnak is olvasható hosszúverset hívott elő. A részleteket kinagyító és azokkal asszociációsorokat elindító módszer hatalmas szerkezetet épít fel és hatalmas lírai anyagot mozgat: a mintegy a dolgok szavát megszólaltató vers – mint a legtöbb juhászi hosszúvers – (akár a szöveg írása közben fölbukkanó) konkrétumokat, adatokat, egy változatos élet emlékeit, egy racionális (mondhatnánk: józan paraszti) megalapozottságú világszemléletnek filozófiát érintő eszmefuttatásait, reflexiókat és megfigyeléseket hömpölyögtet végig több tízezer soron keresztül, emitt sem a megoldás, csupán a megnevezés igényével.

Amíg azonban a költő ezekkel problémákkal küzd, s költői választ, szót igyekszik találni felmerülő kétségeire, újabb korforduló következik az ország életében: az a rendszer, amelynek kiépülése egy időre esett Juhász és nemzedékének indulásával – s amely föl is használta rövidlátó céljaira e nemzedék energiáit és jóhiszemű tenniakarását – saját bomlásának csíráit eleve magában hordozva, de mégis görcsösen kapaszkodva életben maradásának utolsó maradékaiba, megszűnt létezni. A szolidaritás, egyenlőség, a másnak esélyt adás jelszavaival

fellépő és azokat transzparenszerűen maga előtt vivő működési módról, társadalomszerkezeti modellről kiderült (bár sokan már a forduló előtt is tisztában voltak vele), hogy jelszavai pusztán jelszavak, tartalom nélküliek, s hogy létének birodalmi megálmodója és kierőszo-
kolója nélkül életképtelen. Ahogy a nagy bálvány összedőlt, úgy roskadt össze az, amit nevében létrehoztak. Az új idők egyfajta irodalmi senkiföldjén találta Juhász: a főszerkesztésében működő lap, az Új Írás 1991-ben támogatás híján megszűnik, mindaz, ami addig körülvette, fölbomlóban és eltűnőben van. A megváltozott hatalmi viszonyok fölerősítik a költészeti és művészeti elképzelései elleni – egyébként korábban is meglévő – kritikus hangokat, összekötvén nevét a letűnőben lévő rendszerrel. A kényszerűen beköszöntő nyugdíjas élet csöndje inkább tengermélyi, süket és elhallgató csönd, mintsem a pihenés és megnyugvás. Az a rendszer, amelynek irodalmi életében állandó vitákkal körülvéve fontos szereplő volt, annak a történelmi eseménynek eltagadására építette létét, melyhez a megalakuló új berendezkedés meghatározó hivatkozási pontként viszonyult. Az 1956-os forradalom ez a sarokpont. A halottak királyának kiegészítő párja, a *Krisztus levétele a keresztéről* című hosszúvers immáron közvetlenül, a megszólalás lehetősége miatt fölvetett történelmi analógiától mentesen szólhatott az elbukott forradalomról. Arról is sajátosan, juhászi módon, nem az ekkoriban megfogalmazott forradalom-képnek megfelelően, bár a hosszúvers kimerevített, filmkockaszerű képei sokszor felidéznek a forradalom idején készült fényképeket, filmrészleteket. Az a létmodellnek is érzett és fölfogott szegénység, amely végigkísérte Juhász pályáját, s amely a művekben egyszerre jelent megalázottságot és változtatásra szólító tény, ebben a műben is visszatér. Ugyanazon magyarság-képpel együtt, mely már a halottak királyát is jellemezte: a nagyhatalmak játszmáinak kitett kis nép ez, amely történelmi bűnök és szerencsétlenségek közepette egy pillanatban a történelem alakítójának tudja magát. Máshogyan értett ez a forradalom, amelynek juhászi képében nem a szabadságra és függetlenségre való (tegyük hozzá példát – vagy inkább: modellt – adó) vágy fogalmazódik meg, hanem a történelem kíméletlen önmozgása fejeződik ki. Ez a mozgás pedig csak átmeneti esély ad a mindig élő szabadságtörekvéseknek. Mint ahogy az ezeknek a változásoknak kitett egyénnek is, akinek az ilyen fordulatok időkben szintén föl van adva a lecke a megmaradásra.

A körülötte kialakult csönd nem tartotta vissza a költőt a folyamatos munkától, a kilencvenes évek óta sorjázó kötetekben mindazt megtaláljuk, ami már ismerős volt korábról e költészetben. Barátokra és szellemi társakra

való emlékezéseket, a gyermekkor és ifjúság kimerevített emlékeit. Ezekből a kötetekből azonban a korábbi nagylelegzetű époszok már hiányoznak, legalábbis terjedelmük nem éri el az életmű sarkalatos nagy munkáinak hosszúságát. A *Pipacsok a pokol fölött* című kötetben olvasható *Galapagos* újra József Attilához és az ifjúkor világához tér vissza, az Isten elégetett tükre Giordano Brunót énekli meg, *A lezuhant Griffmadár* című kötet címadó hosszúverse pedig a falu, Bia világát idézi föl.

A hatvanas-hetvenes évektől jelentkező líratörténeti fordulat, amely egyre inkább teret nyert az irodalomban, a szétesőnek és széthullónak látott világot egyébként sem tartotta újra összeilleszthetőnek, a versben (vagy inkább szövegben) megszólaló ént szétszórtá a jelenségek között. Alakuló, bomló, összekapcsolódó és összeütköző részegységek állandóan változó terepeként értelmezte a világot (s ekképpen fogta fel az annak egyik részét alkotó működést, a lírát, az irodalmat is), amely egyik elemből sem látható át hitelesen és biztonsággal, csak a „ha”, „mintha” kötoszavainak hatósugarában. Ennélfogva érvényes kijelentés sem tehető róla, átfogó, bemutató kép megalkotása pedig egyenesen lehetetlen. Az a líra, amely Juhásznál kibontakozott, s amely kezdetétől fogva a teljesség igényével fogta be költői tárgyait, ebből a felfogásból értelmezve bizonytalan terepen mozog, hiszen a minden kimondásának igényével egy olyan biztos pontot kell találni, ahonnan a jelenségek beláthatók, értelmezhetők és érvényes kijelentés tehető róluk. Ennek a pontnak a létezését (vagy inkább tartós fönntarthatóságát) azonban a posztmodern fölfogás eleve kizárja, legalábbis kétségbe vonja. Mert az igaz, hogy Juhásznál (az indulást jellemző felélesztett népies újrealizmus meghaladása után is) – mintegy újromantikus vonásként – jelen volt mindig a közép-pontba állított én, aki (ahogy egyre tágult a befogandó tárgyak köre) egyre nagyobb arányokkal volt ott a versben, illetve a hosszúversben. A megnevezett s kimondani vágyott külvilág (melynek megismerhetőségét, a Ding an sich közelébe férkőző értelem lehetőségét a posztmodern szintúgy kérdőjellel illeti) valóban csak egy kiválasztott pontból fogható egybe és látható át, s ez a pont a juhászi költészetben az én, mely nemcsak az elsősorban anyagi létezőnek tételezett világ jelenségeit bolyongja be (láttatja) az elektronoktól a naprendszeréig, a magántörténelmen keresztül a közösségi kérdésekig (újabb neuralgikus pont!), hanem lírai lendülete átcsap az érzékelhetetlen határain, a halál, a végességvégtelenség nyugtalanító kérdéseit feszegeti (a megoldás reménye nélkül – hiszen Bodnár György szavaival a juhászi költemények sokszor „a gondolati feloldás képtelenségének szülöttei”), s egy sajátosan, anyagsze-

rúen működő képzelet mitologikus birodalmába is eljut (lásd utolsó nagyobb époszát, a *Fekete Saskirályt*). A befogott lírai tárgyak tág köre miatt a megnevezett dolgok jelentései is gyakran csak e hatalmassá nőtt én felől értelmezhetők.

Az az ambíció, mely tervbe vette a mindenség kimondását, változatlanul fennmaradt egy sokkal kisebb célt kitűző közegben. Akkor, amikor a líra tárgyává lett maga a költői szerep is, amelynek kontúrajai bizonytalanná kezdtek válni, ahogy bizonytalanabbá vált az a környezet is, amelyben meg kellett szólalnia. Így óhatatlanul kérdésessé vált valamikori küldetése, egyáltalán: hivatása (ez sem divatos szó). A kívülről látott és láttatott költői mivolt egy lehetséges téma lett a többi megverselhető téma közül, a nyelv uralhatóságának fölbukkanó kérdése mellett. Juhász Ferenc, aki generációjával egy új költészet megvalósításának vágyát és tervét fogalmazta meg indulásakor, s valóban lírai forradalmat vitt véghez korábban ismeretlen területeket és hangnemet hódítva meg a költészet számára – nemegyszer hangos megrökönyödést kiváltva –, voltaképpen nem a folyamatos és hangos változtatók kö-

zül való. Lírája a megtalált hang első jelentkezése óta nem változott, csak módosult, mint a megverselt és a költészetben második teremtként az olvasó ember szeme elé kerülő természet. Bizonytalanság és zavar, mellyel ez a bőven áradó, személyes emlékeket, családot, falut, történelmet, temetőket és csillagot, erdőket és földeket, rovarokat és növényeket, elektronokat és ember alkotta gépeket egyszerre megfogalmazó költészet magával sodor, nincs benne. Módosul annyiban, hogy mi az a személyes vagy közösséget érintő probléma, ami elindítja ezt a világokat hömpölyögtető lírai lendületet, melynek szürrealisnak ható asszociációi is anyag- és valóságközeliek. Sorsokat, bajokat és bánatokat, elődöket, meghalt barátokat és szeretteket sirató, a társakkal és ellenfelekkel, fájdalommal és örömmel terhes és édes múltat állandó igénnyel megéneklő, az anyagvilág öntudatlan történéseit kimondó líra ez. Működésében kimetsz és kinagyít olyan képeket, amelyekre egyébként föl se figyelne az ember. Megidézett emlékeiben pedig folytonosan visszatér az élet fordulópontjaihoz olyan állandósággal, mint ahogy a tenger ismétli hullámain.

MIKLYA LUZSÁNYI MÓNIKA

Legato

Mikor lesz vége?

Lélegzetvételnél szünet, levegőnyi rés kellene csupán...

Meddig tart még, meddig?

Az ablaküvegen megcsillan a nap, „Szállj el, szállj el, Katica bogárka...”, szőke copfjai a vállát verték, „Királykisasszony vagyok, selyemruhás”, magasra tartotta fejét, mikor átszaladt az udvaron, meg ne billenjen a gyémántokkal rakott korona, homlokán rubinkő, vörös, mint a vér, elhessentette útjából a libákat, az Eriggy kutyához lehajolt, varázsszavakat sűgött kajla jobb fülébe, Eriggy visszasmolygott rá cinkosan, lehelete az arcába vert. Aranytintáról álmodott, bíborlila felhő az áttetsző egen, üres lapok, száz meg százezer, és jönnek, jönnek sorban mind, vének, lovagok, királykisasszonyok, selyem uszályuk a földig ér, betakarnak csillagot, napot, lovagok kardhegyén villan élet és halál, a sárkány szíve a homokon dobog, ősz szakállú vén öreg utat mutat neked, arra menj, előtted rengeteg, segítőd végig elkísér.

Egy lélegzetvételnél szünet, annyi elég, az ablakon szikrát vet a nap, vérvörös rubinkő arany homlokon, „Pöttyöskata nyisd ki szárnyadat...”, „Meséj még nekünk, meséj...”, és jöttek, jöttek sorban mind, levegőt is alig kapott, a lányok körbeülték, szemük nagyra nyílt, az árokparton árván gubbasztott labda, ugrókötel, a hajas babák hallgattak ölükből csendesen, lehunyták pillátlan üveg szemük, „Meséj, Kata, meséj!” Rájuk szürkült az est, fázósan bújtak össze, mint a kislibák, az anyák ki szóltak a gáderen, „Gyerekek, gyertek! Vacsora!”

– Meddig tart még?

– Nem tudom...

Gréta alig leheli a választ, levélzizzenésnyi hang, de szikrákat szór a szeme, „Petra, ne, tapintatlan vagy, mint mindig, hogy kérdezhetsz ilyet, éppen most...”. Petra az ablaknál áll, bámul ki a kórház udvarára, látszik rajta, menne már. Gréta ideges, ha bent kell megkeresnie hűgát a munkahelyén, a zeneiskola idegen, fals világ, dalamtöredékek, megbicsaklott hangsorok. Petra kilép a teremből, arca más, ismeretlen, szeme fátyolos, otthon sose látta ilyennek, nem is értette meg, hogy lehet így, bolondulásig szeretni ezt a munkát. Elfordul tőle, csak hadd bámuljon ki az ablakon, aggódva figyelni anyja arcát, vajon meghallotta-e a tapintatlan kérdést, de anya mellkasa fel-le jár, zihálva, kapkodva veszi a levegőt.

Furcsán tör a fényt az ablak, szivárvány villan Petra kézfejen, „mi, mi, ré, ré, dó, ré...”, most az előképzősök-

kel lenne órája, anya az ágyon, vajon mennyi lehet még neki, szenvedés számára minden perc, alig kap levegőt, fuldokol, „Ha megfulladsz, sem veszel levegőt, közben nem, egymáshoz kapcsolod a hangokat. Legató, kötöten. Ez az, levegőt nem veszel, csak utána, ha kiénekelted a dallamot, egy levegővel, látod, megy ez neked...”.

Kristóf szalad át az udvaron, majdnem elkésett megint, de legalább megérkezett. Bálintot még értesíteni sem tudták, semmit nem tud az anyjáról, majd csak a beledöbbenés megint, „Én nem így akartam, higgyétek el, nem így”.

Kristóf odakint, az ajtó előtt, hallani, ahogy megáll egy pillanatra, rendbe szedni magát, ruháját, arcát, gondolatait, „Reménytelen. Úgyse megy. Nem is ment soha.” Az ajtó vakító fehér, odabent a lányok biztos megérkeztek már mind a ketten, Gréta itt is éjszakázott, ahogy ismeri, ilyen. Végignéz magán újra, pulóvere kinyúlt, ujjja, alja lóg, „Sose tanul meg rendesen mosni Ildi”, vágott oda Gréta szeme múltkor is a feltűrt ruhaujjra. Nem, Ildi nem, de nem is ezért vette el, egész világot zár magába egy pillantása. Gréta ezt az Ildit nem ismeri, csak a lógó ruhaujjat látja, a port a tálalón, ha nincs itthon anya, a szétdobált újságokat. Anya sose szól Ildire, még a szeme se vádol, pedig anya tart rendet a lakásban, így nincs por, szemét, minden a helyén, mégis érti Ildit, mosolyog. Nem tűrte hát be a lógó pulóvert a nadrágba, nem fog éppen most hazudni neki.

A telefonhívással alig érték utol, éppen kint volt valamelyik építkezésnél, „Mérnök úr, az édesanyja...”, átöltözni se ment haza, úgy rohant, csak Ildit hívta fel, „Nem jössz be?”, kérdezte a telefonban, csönd, pillanattányivá tágult évek, évtizedek.

– Nem – mondta Ildi –, te se menj.

– Mi? Mi van?

– Hagyjátok... Hagyjátok meghalni végre...

Az ajtó vakító fehér, mély lélegzetet vesz. Benyit.

Anya az ágyon fekszik, milyen kicsi, elvész a nagy ágyban, zihál, szegény alig kap levegőt, csak a szemét fordítja belépő fia felé, „Pajtás...”, a szó alig hallható, Kristóf tanácstalan, Grétára néz:

– Mit mondott?

– Nem tudom... Félrebeszél biztosan.

Petra ajka egy pillanatra megremeg, a szónak gyermekkor-íze van, „Hát nem emlékszel, Gréta, tényleg nem tudod?”, anya fut át az udvaron, fiatal még, lépte ruganyos, derekát veri aranyszínű haja. Nyílik a kapu, nyikorog, de ez a hang most jó, biztos, langyos tej illatú, „Pajtás! Pajtás!”, fut a kapu felé anya, szeme nevet, ahogy néz fölfelé, „nagyon vártalak”.

Anya gyorsabb volt nála mindig, hamarabb odaért, pedig Petra figyelt, lesett, mikor a levegőben elsőt rezzent az alkonyat, akkor fordult zárban a kulcs, akkor nyikordult a

kapu. Már az utcáról megismerte apa lépéseit, és pattant azonnal, szaladt, ahogy csak vitték apró gyereklábai. Mindig lemaradt, anya hamarabb ért oda, őt ölelte meg apa előbb, az ő szemébe nézett, s mondta hangtalan, „nagyon hiányoztál nekem”. Fúródott volna közéjük, csak lábak, lábak mindenütt, anya meg apa nevetett, „Gyere, na gyere te is!”, apa arca szúrt, estére szakálla serkent, reggel hiába borotválkozott. Második lett mindig, sose tudta megelőzni anyát, „...egy hosszú nap telt el nélküled”.

„Pajtás”, a szó zsigerig ér.

– Apát hívta. Azt hitte, apa vagy.

„Én nem megyek, Kristóf. Te se menj”, Ildi hangja a telefonban elakadt, „Apátoknak kéne ott lenni egyedül...”.

Apa áll a konyha közepén, villanykörte, fénye glória, Kristóf néz fel, kisgyerek, mellette Bálint, kezében repülő, „Fel!Fel!”, kiáltja, apa nevet, „Repülj, trónörökös, csak repülj”. Bálint repül, fenn, magasan, hátraveti a fejét, göcögve nevet, s odafenn egygyé válik apa és fia.

Apa erős, apa nagy, „Én is akarom!”, Kristóf áll apa előtt dacosan, apa felemeli, alatta konyha, megbillent bútorok, anya, Bálint, a fogason kabát, jaj, hol az aranyglória, gyomra összeszorul, ahogy fönn repül, „Le akarok szállni, apa!” Odalent minden újra a helyére áll, anya öle puha, jó meleg, még apa hangja is simogat, „Ne szipogj te, kis trónbitorló, több volt benned az akarás, mint a mersz”.

„Apátoknak kéne ott lenni egyedül. Én még nem látam két embert, akik ennyire...”, a telefonban csend, „Ugyan, Ildi, tudod, két éve halott”, Ildinek mégis igaz van, apa kéne ide, senki más, trónbitorlók vagyunk itt mi mind, Gréta, Petra, én... Bálint az egyetlen, aki tudatlanul tudja, mit csinál, apa kéne ide, egyedül apa...

„Apát hívta, azt hitte, apa vagy”, anya zihál, tiltakozni se tud, dehogy hitte, hogy is hihette volna, Kristófnak mély tűzű, fekete a szeme, Pajtásé kék volt, mint az ég, mikor csókolt, acélszínűre vált, lélegzetvételnymi szünetet nem kapott, „Új világot adok neked, felhőt, eget, tiszta fényű csillagot, csak repülj, repülj, Kisbogár”, „Királyfit szülsz neked, aranykoronást, virág nyílik lányaink lépte nyomán, dallamot fonnak pántlikába majd, éneket szőnek gyöngykaláris közé”. Kristóf áll itt az ágy mellett, tudja jól, Kristóf, a kisebbik fia, hogy is keverhetné össze apát és fiát.

Petra idegesen dobol az ablakkereten, „Ti-ti, ti-ti, tá, tá, Ti-ti, ti-ti, tá, tá”, a kórterem ablakán bever a nap, anyának annyi ereje sem maradt, hogy összehúzza magát kicsire, csak fekszik a takaró alatt, mindennek fertőtlenítőszaga van, erős, tiszta szag. A szülőotthonban hiper-mangánt loccsantottak a lavórba, bíborlila felhő az áttetsző vízen. „Asszonyok! Szoptatás előtt mossanak kezet!”, csak nézte őket, ahogy kibomlott a mellük, fesze-

sen, keményen, az ablaküvegen bevágott a nap, sugáreső, aranyzuhatag, „Szállj el, szállj el, katicabogárka”, „Bolongd vagy, most nyitsz ablakot?” Cuppantva kortyoltak a csecsemők, szájuk szélén édesen csurrant a tej, nem tudott szoptatni sohasem, „Na, add ide, jut a tiednek is, éhen vész melletted a nyomorult”. Csak nézte őket, a feleses mellüeket, odakint sugárkévét kötött a nap, az ablaküvegen kint rekedt, idebent alomszag, jó meleg, böffenve tör fel a levegő, „Egyél csak, az a tied ügyis, amit megeszel”.

Csak egy lélegzetvételnymi szünet, annyi kéne most... de nincs. Sose volt. Egy levegővel kellett végigcsinálni, először Gréta, aztán Petra jött, a két lány között alig tizenhat hónap, „Katalinka, szállj el... Mért nem repül, anyukám?”, nem repült, nem repülhetett, a fiúk, Kristóf és Bálint, a szülésbe majdnem belehalt, „Levegőt!”, „Levegőt!”, szorította mellkasát, a hátába nyilallott a fájdalom, ikerszülés, „Anginás szívroham”. És ott voltak az asszonyok megint, mellbimbójukon csurrant a tej, „Megszülettek, éhen ne haljanak”.

Petra is itt van, az ablaknál áll, nem sír, ajka közt zizzen a dal. „Mit csinálsz, kicsim?”, Petra magasra emelte tenyerét, „Katalinka, szállj el, sós kútba teszek...”, sós kút, mélykút, kövekkel rakott, mintha köveket dobálnának a kút fenekére, mosolyt temettek be, rebbenő mozdulatot, tavaszi szél illatát, „Repülj, csak repülj, Kisbogár”. „Sós kútba teszek, onnan is kiveszlek”, sohase gondolta, hogy ilyen sósak a könnyek, gyerekként ordított, ha valami fáj, folyt a könnye égetőn, aztán Pajtás vállába sírta a bánatát, „Ne sírj, Kata, hallod, Kisbogár”.

„Pajtás”, a szó szívig hatol, levegőt még, lélegzetet, „Pajtás elment, Pajtás itt hagyott”, a könnyek folynak, csorognak legbelül, szikes, fehér lesz minden odabent, „Sós kútba teszek, onnan is kiveszlek”, „Apát hívta, azt hitte, apa vagy”, hogy is keverhetné össze apát és fiát, Pajtást hívta, nem, nem apát. „Pajtást? Pajtás elment, elhagyott”, helyette itt maradt a jó férj, gondos családapa, „Ugyan, Kati, ne bomolj, mi lesz velük, ha mi nem...”, hova szállsz, hova szállnál, kisbogár?

Levegővételnymi idő, annyi se jutott, fáradt férj, éjjel járt haza, „Sokat dolgoztál, apukám, ma is”, ült a széken, nincsen tekintete, Pajtás eltűnt, elveszett, csak Gréta szemében a nevetés, csak Petra, ahogy a kezét emeli, Kristóf mosolya, ahogy hátranéz, Bálint ki nem mondott szava, az elhallgatott, cinkos gondolat... Pajtás, Pajtás, mért hagyta egyedül, vasaló gőzöl a keze alatt, a királykisaszonyok uszálya elkopik, Gréta ingeről két gomb is leszakadt, a lovagok kardja rozsdáll a szegen, „Kikészítem holnapra a fehér ingedet?”, a sárkányok fenekednek, rúgják a homokot, forró gőz száll a vasalótálp alól, forró, alig kap levegőt, Pajtás, miért hagyta egyedül? A férfi ül,

homlokán mély a ránc, „Fáradt vagy, apukám, menj, feküdj, én még a gyerekek ruháit vasalom...” Pajtás eltűnt, Pajtás elveszett, szeme örökre szürke, nem lát felhőt, tiszta fényű csillagot, új életet nem keres, csak pénzt, megélhetést, karjában bennrekedt az ölelés...

Itt van mellette Gréta most is, fogja a kezét, nem látja, de érzi, sír, „Buta vagy, Gréta, kis margitvirág, rendnek kell lenni mindenütt”. Gréta csak nézett rá, nagy gyerekszemekkel, a könnyesepp tétován remeg, megáll félúton, katicabogár a tenyerén, „Szállj el, szállj el, katicabogárka...” hiába röpteted, már nem mozdul, nem él, rend, ez a rend, beletagozódnak mindannyian, ne sírj, Gréta, kis margitvirág, odafönn kibontja sugárvéjét a nap, a felhők áttetszők, fényesek, ne sírj, Gréta, nem érdemes.

Gréta a beteg ziháló ajkához hajol, „...rend...”, véli a szót, a vitrinben kristálypoharak, az asztalon virág, rendezett csokor, a szobába besüt az őszi nap. Ott ültek mind a nagy kanapén, „Mesélj még nekünk, mesélj”, és anya elnézett, messzire, és a napfényben táncra kelt a por, arany felhő, gyémánt zuhatag, anya magasra emelte homlokát, hajában rubinkő ragyogott, s jönnek sorra mind, a királyfik s a királykisasszonyok, a sárkány szíve, lásd, a homokon dobog, ősz öreg mutat neked utat, előtted rengeteg, ne félj, segítőd végig veled marad. Rend, „Rendnek kell lenni mindenütt”, új ház, padlástérben kisszoba, Gréta nyakát átölelték puha gyerekkarok, „Mesélj még nekünk, anya, mesélj”, a szobában friss, tiszta szag, az ágyneműnek napfényize volt, az ágyban gyermek, mesére várt, „Mit meséljek neked még, kis bogár?” A kislány szeme nagyra nyílt, királyfit lát, futó csillagot, királykisasszony uszálya a földig ér, betakar holdat, napot, a lovagok kardhegyén villan élet és halál, a sárkány szíve már a homokon dobog, „Az ősz szakállú öregről mesélj”.

Gréta hirtelen a homlokához kapja a kezét, fáradt nagyon, éjszaka egy hunyásnyit nem aludt, azért kalandozhatott el ilyen hirtelen, pedig most anyára kell figyelni, alig kap már levegőt, talán hívni kéne az orvost megint, de segíteni az se tud...

Anyá zihál, levegőt, lélegzetet, egy lélegzetnyi szünetet nem kapott, mert jöttek, jöttek újra mind, mellük már régen nem feszes, szemükben megtört a fény, „Ha neked mondom, Kata, mintha kútba vetném, olyan”, onnan kivenni nem lehet a titkokat, és jönnek, jönnek újra mind, „Neked, Kata, tudom, elmondhatom”, mély a kút, ahogy belenéz, mélyek az asszonyszemek, lelkükbe szürkült az esti sötét, fázósan búznak össze, mint a kislibák.

Levegőt, lélegzetnyi rést csupán!

De nem lehet...

Bálint meg Kristóf, két iker, csak látszatra azonos, Vizi Péter, Vizi Pál, Bálint nevet, fejét felveti, „Ne aggodj, anyukám, nem lesz semmi baj”. Az ablakon

aranykévét köt a nap, „Pettyes Kata, bontsd ki szárnyadat, hova vitted öröltetni a tiszta búzámat?”, forog a kerék föl, majd egyre le, futnak, forognak a napok, „Kerék alá teszek, ottan összetörlek”, odakint játszottak a gyerekek, „Cseréptörés! Nem ér! Újra kell kezdeni!”, ha lehetne, de nem lehet, Bálint szaladt át az udvaron, homlokán rubinkő, vörös, mint a vér, „Királyfi vagyok, aranykoronás, előttem rengeteg, sűrű, sötét, most apó vagyok, ősz öreg, arra menj, fiam, három nap, három éjjelen, látod, sárkány vagyok, rúgom a fővenyt, eltalált a királyfi, most... most... meghalok...”, Bálint a földön fekszik, szíve a homokon dobog, aztán talpra szökken, nevet, „Látod, anya, a királyfi is én vagyok!”

Forog a kerék föl, majd egyre le, futnak, forognak a napok, Petra gyakorol, arca olyan más, régről ismerős, ujjá alatt muzsika kél, titkos új világ, futnak a napok, forognak egyre csak, „Hová mész, Bálint, kisfiam?” Gréta útja tiszta, egyenes, nem kockázatos, „Bölcsészkar? Anyukám! Gondolkozz már egy kicsit reálsan!”, számok, képletek, egyenletek, „Ma csak a pénzügyi szféra, csak ott lehet pénzt keresni, nivót, megélhetést”. Forog, forog a kerék, föl, majd egyre le, „Kerék alá teszek, ottan összetörlek”, „Hova mész, Bálint? Hova mész, kisfiam?” Bálint útjai kiismerhetetlenek, „Cseréptörés! Újra kezdeni!”, „Engedj utamra, anyukám, ne félj, nem lesz semmi baj”, külön útjai voltak mindig, mindenütt, ha mellette ült, sem lehetett vele, „Magasra szállok, tűzmadár vagyok, most hal, látod, néma hal, pikkelyem síkos, kicsúszok a kezeid közül”. „Kerék alá teszek”, forog a kerék föl, majd egyre le, Kristóf itthon van, mellette maradt, még a háztartásuk is közös. Sose fog Ildi rendet tartani, főzni, mosni nem tanul meg soha rendesen, csak ül, olvas, szemében tiszta fény, ugrik, ha fordul a zárban a kulcs, mindig ő ér először oda, „Vártaalak, Kristóf. Egy hosszú nap telt el nélküled”.

A kerék csak forog, nincs ép csontja se, Bálint lassan már nem is jár haza, vidéki színházak, apró szerepek, karácsony másnapján csönget, dülöngélve áll, fején papírból aranykorona, hangja tompa, tónustalan, „Magasra szállok, Tűzmadár vagyok, látod, nincsen semmi baj, anyukám”.

– Újra kezdeni... nem lehet...

Levegőt még, csak egy lélegzetet, aranytinta-felhő az áttetsző egen, üres lapok, száz meg százezer, „Cseréptörés! Újrakezdeni!”, ha lehetne, de nem lehet, akkor sem csinálná másként végig az életet, mert Gréta szemében a nevetés, Petra ahogy a kezét emeli, Kristóf mosolya, ahogy hátranéz, Bálint ki nem mondott szava, az elhallgatott, cinkos gondolat... Levegőt, még egy lélegzetet... Nézd, Pajtás, a lapok teleírva, szállnak, szállnak egyre fel, aranytinta-felhő áttetsző egen...

„Ti-ti, ti-ti, tá, tá, Ti-ti, ti-ti, tá, tá”, Petra áll az ablaknál, ujjá a ritmust veri, nem néz anyára, nem akar, de

hallja az alig lehelt mondatot, „Újra kezdeni nem lehet”, egy levegővel énekled a dallamot, nincs feloldás csak a végén, addig kell kitartani”.

Ablakon sugárnyaláb, aranykoszorú, Petra ujjával dobol, „ti-ti, ti-ti, tá, tá...”, lassan bomlik a dallam, zümmögve csak, „mi, mi, ré, ré, dó, ré”, Gréta szeme villan, mint a kés, „Ne, Petra, ne...”, de, a dallamnak gyermekkor-íze van, „Levegővételyi dallamáldozat”.

Kristóf anyához lép, lefogja a szemét, már Petra is mögötte áll, Gréta sír:

– Anya, jaj, anya...

– Hát ennyi volt...

Petra nem hall, nem lát, szól benne a dal:

– Mi, mi, ré, ré, dó, ré,

mi, mi, ré, ré, dó, ré

Katalinka, szállj...

KISS IRÉN

Kettőnk pályája

*hordozom démonok rágcsálta tested
s éjjelente a testemből tépett aranyfonallal
foldozom köntösöd felfesléseit,
drága életerőd hogy ne szivároogjon el:
szerveid mozaikját simogatom,
s követlek zavaros álmaidban, melyekben
akkor nyújtod sáros szíved, ha kentaurként
állok eléd – öllelek, mint levegő
a hegyormot s partját a tenger,
hallgatlak, mint föld moráját töppedt
kövek, s látom meglepetésed, ha
egyszer majd figyelmes tekintetem
észreveszed.*

Budapesti lepel

*az erkély korlátjára akasztva
cibálja a feltámadás szele:
a vásznon a virrasztások térképe –
hosszú dermedtségek, merev fordulatok,
az álom enyve, makacs túlélés-tervek,
hüllők pánikja az illanó zsákmány miatt,
megújuló világteremtés-játszma,
verejték-foltok, kígyóharapások nyomai:
embertest sokféle lenyomata, amelyből
egységes alakot próbál tépkedni
a megváltó március végi szél,
mankón járó és foldozott remény,
a sarkokban élősdiek csapdái és csapdák
élősdieknek: vár a királyság,
ám az arany országgömb héja mint
tojásé egykönnyen megroppanhat,
s a tetszetős korona, meglehet, ólom-súlyú.*

KOROKNAI ANIKÓ

A Szent István Bazilika orgonistája

Koloss István a XX. század második felének legjelentősebb, külföldön is ismert magyar orgonista-zeneszerzője. Életpályája kicsiben a korszak magyar történelme is. A nyilas terrortól az államosításokon át az ávós kihallgatásokig és a családi tragédiáig sok mindent látott és élt át. Mindezek ellenére, vagy talán ezek révén vált hatalmas kerülővel a hídmérnöknek készülő német származású fiatalember a magyar egyházzene nagyjává.

1932. március 1-jén született Budapesten. Apai ágon felvidéki német polgárcsaládból, anyai ágon részben elzászi, részben a Csepel-szigetre betelepült sváb felmenőktől származik. Neveltetésére erősen hatott a katolikus német családi háttér. Édesapja, Kapsz Géza 1919-ben a Sopronba menekülő Selmechányai Bányászati és Kohászati Egyetem hallgatójaként került a trianoni országhatáron belülre. Tanulmányait befejezve Budapestre költözött, ahol a Weiss Manfréd Vas- és Fémgyárban dolgozott kohómérnöként nyugdíjazásáig. A családnak nem voltak anyagi gondjai, az apa átlagon felül keresett, az anyai nagyszülők pedig vendéglőt üzemeltettek az államosításig. Csepeli ötszobás villájukat a gyár biztosította.

Általános iskolai tanulmányait 1938-ban kezdte meg egy csepeli magániskolában (Az iskolának mindössze egy tanára volt, így több osztályt egybevonva folyt a tanítás. „Ennek ellenére nagyon magas színvonalú oktatásban volt részünk.”), ahol keresztény szellemű nevelést kapott. 1939-től tanult zongorázni, hamarosan kitűnt zenei memóriájával, igényességével, de zongoratanulmányait a háború kitörése miatt kénytelen volt megszakítani. Középiskolába a patinás, nagy hagyományú budapesti bencésrendi gimnáziumba járt. „Jól megalapozott, kemény, szigorú, vallásos nevelést kaptam, ami meghatározó szerepet játszott és kihatott későbbi életemre” – vallja a muzsikus. A gimnázium kétmanuális harmóniumán már tizenhat évesen játszhatott a litániákon és miséken.

A német megszállás és a front megváltoztatta a család életét. A bombatámadások elől fél évre vidéki rokonaikhoz (Szigetbecsére) menekültek, ahol a helyi templomban először játszott orgonán. Édesapja a családot végül mégis visszahozta Budapestre, ahol az Üllői út 66/c szám alatti ház pincéjében vészelték át a főváros ostromát. 1944-ben súlyos veszteség érte a fiatal Koloss Istvánt: elvesztette gyermekkori barátját, Arató Miklóst, akit a nyilasok zsidó származása miatt családjával együtt a zajló Dunába lőttek.

1945-ben csepeli szolgálati lakásukat az új hatalom birtokosai minden értékükkel együtt elvették, zongorájukat tönkretették. Gimnáziumát 1948-ban államosították (ez lett a Fazekas Mihály Gimnázium), de az iskola igazgatójául egy volt bencés diákot neveztek ki, így az oktatás színvonala és szellemisége a körülmények engedte keretek között megmaradt.

Ez az év más fontos eseményt is hozott Koloss István életében. A csepeli főplébánia-templom új orgonát kapott, ahol a fiatalembernek lehetősége nyílt a gyakorlásra és kiegészítő kántorként orgonálhatott. Itt már improvizált és először játszotta el kisebb darabjait, amelyeket azonban később megsemmisített. Visszaemlékezése szerint: „Ezeket a műveket nem tizenhat, hanem tízéves koromban kellett volna megírni, de ennyit késtem a háború miatt.”

Érettségi után a Rákosi-diktatúra mélypontján kilátástalannak látszott az egyházzenei pálya, ezért az apai hagyományokat követve a műegyetem hídmérnöki szakára felvételizett 1950-ben. Egy baráti kör tagjaként azonban államellenes összeesküvéssel vádolták meg, és 1952-ben letartóztatták. Egyik barátját, Magasházi Ádámot és annak édesapját, Magasházi Ödönt a kihallgatást követően felakasztották. Magasházi Ádámot először életfogytiglanra, majd nagykorúként halálra ítélték. Két osztálytársát, Vaszary Gábort és Jezerszky Ottót szintén kémkedéssel vádolták, zártkörű tárgyaláson őket is halálra ítélték, majd felakasztották. A vád szerint szidták a kommunistákat, tehát „szóbeli bűncselekményt” követtek el.

Koloss Istvánt végül szabadon engedték, de egyetemi tanulmányainak búcsút kellett mondania. Egy tervezőirodában vállalt munkát, így a műegyetemi évek sem veszték kárba. Közben folyamatosan komponált, és lehetősége nyílt gyakorolni a városmajori templomban, ahol barátja és egykori bencés iskolatársa, Margittay Sándor volt a karnagy. Koloss ekkor tanulta meg az orgonairodalom legjelentősebb darabjait. 1953-ban sikeres felvételi vizsgát tett a budapesti Bartók Béla Konzervatórium zeneszerzés szakára, majd átjelentkezett orgona szakra, Gergely Ferenc osztályába. Első zenei állását 1956. október 1-jével a Belvárosi Szent Anna-templom orgonistájaként nyerte el. Az adventi rorátémisékre így emlékszik vissza: „Az ember fiatal korában nem fél; akkoriban a Bertalan Lajos utcában laktam Budán, és onnan indultam a szervita templomba a hajnali rorátémisékre orgonálni. Teljes sötétség az utcán, világítás nincs, emberek nincsenek, csak az én lépteim kopognak..., csak mentem előre, előre..., a hídon halottak..., orosz tankok..., átmentem..., nem bántottak, pedig hányan eltűntek 56-ban?! Rengetegen!”

Az első koncert, amelyen művei elhangzottak volna, 1956. október 23-ára volt kitűzve a Zeneakadémia

nagytermében. A forradalmi események miatt azonban majdnem egy év késéssel, 1957. június 3-án szólaltak meg a darabok Margittay Sándor előadásában, aki később is több alkalommal mutatta be őket.

Koloss István 1958-ban felvételizett a Zeneakadémia orgona és zeneszerzés szakára, ahová legjobb pontszámai ellenére sem vették fel. „Akkoriban Pécsi Sebestyén volt az »úr« a Zeneakadémián. Pécsi a felvételi után képes volt üzenni nekem: ha Koloss is kijárt volna Újpestre magánórákat venni tőlem, a felvételi is másképp sikerült volna.” Felvételijének kudarcában az is közrejátszott, hogy a vizsgára vitt darabjai nem egyeztek a vizsgabizottság ízlésével. „... a Zeneakadémiát én ilyenképpen megúsztam ... úgy ítélem meg, hogy jobban jártam így ... három év alatt megtanultam ugyanazt az anyagot...” – emlékszik vissza. Konzervatóriumi tanulmányainak befejeztével végül zeneszerzés-tanári, valamint zongoratanári képesítést szerzett 1962-ben, harmincéves korában.

Ebben az évben sikerült először külföldre kijutnia, egy háromnapos IBUSZ utazás keretében Bécsbe. Ausztriában élő fiatalkori barátja, Klinda István (ausztriai tartózkodása alatt neki ajánlotta és adta oda *Első orgonaszonátját*) orgonista-állást ajánlott fel számára. „56-ban ott volt számomra is a lehetőség, hogy dobantsak innen, de nem fülött hozzá a fogam. A jólét soha nem vonzott, egyébként, ha mindenki külföldre menne, akkor ki maradna itthon? Én a kapott értékeket, itthon szeretném közvetíteni, ezenkívül magyar vagyok, és nekem ez a tudat ad inspirációt.”

1963-ban Párizsba ment tanulmányútra. Itt találkozott Marcel Duprével,¹ akit többször is hallott orgonálni, és vásárnaponként sem mulasztotta el improvizációit a St-Sulpice-templomban, ahol a világ legnagyobb Cavaillé-Coll² orgonája található. Koloss számára komoly élmény volt Marcel Dupré merőben más stílusa, akár darabjait, akár improvizációit illetően. Mindaz, amit Szelényi István³ óráin megtanult, az életre kelt Marcel Dupré játékában. Koloss eljátszotta neki *Első orgonaszonátját* és improvizált neki. Dupré biztatása meghatározó volt számára.

1962 és 1972 között Koloss István zongoratanárként kereste kenyerét, illetve az Országos Magyar Cecília Egyesület Egyházkarnagy-képző Tanfolyamának orgona- és zeneelmélet-tanára volt. A budapesti Szent István Bazilikának 1963-ban lett orgonistája. Azóta minden vasárnap a nagymisét és a tizenkét órás misét teszi ünnepélyesebbé orgonajátékával, improvizációival. Ő kíséri a bazilika kórusát is.

Az 1960-as években öt-hat évig nem sokat komponált. Csak kisebb műveket írt, mint például a *Metamorphosist* (1964) és az *Ecce Sacerdot* (1966), utóbbit Shvoy Lajos székesfehérvári püspök felkérésére, negyvenéves főpásztori jubileumára. Ezekben az években zeneszerzőként kíváncsian figyelte az új irányzat, az avantgárd hatását. Így vélekedik: „Az avantgárdnak sosem voltam híve. Hallgatható zenét kell írni. El-lene vagyok minden spekulatív és nem inspiratív muzsikának. A szöveg és a dallam szoros összetartozását vallom.” Maradt tehát saját egyéni stílusánál. 1968-tól ismét ontja az orgonaműveket: egymást követi a *Magyar Passió*, a *Reflexiók*, a *Magyar Karácsony*, és belefog a *Második szonáta* komponálásába is.

1972 és 1984 között az Országos Filharmóniánál szakértőként dolgozott, négy megye (Tolna, Baranya, Csongrád, Szabolcs) teljes zenei életének megszervezéséért volt felelős. Tanári pályájának sikere, hogy olasz származású növendéke, Francesco Finotti 1978-ban első díjat nyert a Budapesti Liszt Ferenc Nemzetközi Orgonaversenyen.

1982-ben Szent Ferenc születésének nyolcszázadik évfordulóján, az Assisi Ottorino Respighi Zeneakadémia védnöksége alatt megrendezett zenei fesztiválon mutatták be a *Cantica delle Creature* (A teremtmények éneke) soraira komponált oratorikus művét. Számos orgonaműve közül kiemelkedik a nyolcvanas években írt *Missa festiva Budensis* (Budavári Ünnepi Mise). Fontos megemlíteni, hogy Antalffy-Zsíross Dezső (1885–1945), Amerikába kivándorolt kiváló orgonista és zeneszerző darabjait – az Amerikában kiadott művekből, a fennmaradt

1 Marcel Dupré (1886–1971): francia orgonaművész és zeneszerző. A. Guilmant, L. Diémer és Ch.-M. Widor tanítványa volt. 1926-tól E. Gigout utódként a párizsi Conservatoire orgonatanára, 1934-től Widor utódként a St-Sulpice orgonistája, emelett az École Normale de Musique tanára. 1946-ban átvette a fontainebleau-i Conservatoire Americain vezetését. 1954 és 1956 között a párizsi Conservatoire igazgatója volt. A nemzetközi hírv improvizátor Widorhoz és Vierne-hez kapcsolódva az orgonát nem annyira az egyházi szertartások kísérőjeként, mint inkább szimfonikus és koncert-hangszerként alkalmazta.

2 Cavaillé-Coll, Aristide (1811–1899): francia orgonaépítő. 1833-ban, Párizsban elnyerte a St. Denis templom orgonaépítési pályázatát. Ő építette a St-Sulpice és a Ste-Madeleine templomok híres orgonáit is. Orgonakonstrukciói tették lehetővé a XIX. század második felére jellemző francia orgonajáték szimfonikus stílusának kialakulását.

3 Szelényi István (1904–1972): zeneszerző, zenetörténész. 1922 és 1926 között a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán Kodálynál tanult zeneszerzést. 1951-től 1956-ig az Új Zenei Szemlélt szerkesztette. A Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában zeneszerzést tanított, 1956 és 1972 között a Zeneművészeti Főiskola zeneelmélet tanára volt. Zongoristaként számos kortárs kompozíció (Schönberg, Hindemith, Casella) bemutatása fűződik a nevéhez. Liszt-kutatóként főleg filológiai természetű tanulmányokat publikált, rekonstruált, és közreadott fontos, korábban ismeretlen Liszt-kompozíciókat. Könyvei: *Rendszeres modulációtan* (1927, 1960); *Liszt élete képekben* (1956); *A romantikus zene harmóniavilága* (1959); *A magyar zene története* (1959); *A népdalharmonizálás alapelvei* (1967); *Szövegkritikai tanulmány Bartók Gyermekeknek című művéről* (1960).

kéziratokból, illetve az amerikai koncertek meghívóin szereplő darabokból – Koloss István rendezte kiadás alá.

II. János Pál pápa magyarországi látogatásának alkalmából orgonára, vegyeskarra és üstdobra írott *Sacerdos et Pontifex* című műve 1991. augusztus 20-án hangzott fel először a Szent István Bazilikában a pápa által celebrált ünnepi misén. Szintén ebben az évben látott napvilágot a *Szent István Fantázia*. Szent István megkoronázásának és államalapításunk ezredik évfordulója alkalmából készült a *Missa „Gratias agimus tibi...”* szopránszólóra, vegyeskarra és orgonára írott műve. 1999-ben írta *Emlékmiséjét Mindszenty József bíboros hercegprímás tiszteletére*.

Három gyermeke közül Gyöngyvér lánya 1992. január 4-én autóbaleset áldozata lett. A temetés után négy napon belül született meg a *Missa Fiat Voluntas tua – legyen meg a Te akaratod* (mise), amely egy hónappal később kiegészült egy credóval. Készült egy Gyöngyvérről szóló zenei portré is *Elégia* címmel. 1993–94-ben megírta a harmadik szonáta első és harmadik tételét, a második tétel helyére pedig az *Elégia in memoriam Gy. került*, amelyből később cselló-orgona átírat is készült.

A Milleniumi Pályázatra komponált *Váci Te Deum* című művével, amelynek a szövegét Tóth Sándor írta, II. díjat nyert. *Sententiae Supra BACH* című kamaraműve a nagy zeneszerző halálának kétszázötvenedik évfordulójára készült. CD-felvétele *A Magyar Millenium Egyházzeneje* címmel 2000-ben jelent meg. *Magyar Orgonamuzsika a Szent István Bazilikából* címmel 2002-ben adták ki másik CD-jét. A Nagy Szent Gergely Jubileumi év alkal-

mából 2004-ben Béres György felkérésére írta a *Missa de Beata Maria Virgine* című művét. A 2005-ös gregorián évvel ezzel a művel nyitották meg és zárták le.

Koloss István a magyar egyházzene ügyét nem csak a Bazilikában szolgálja: az egyházkarnagy-képző fiatal orgonista-nemzedékét tanítja, szakértője különböző egyházzenei rendezvényeknek, orgonaversenyeknek. Dolgozik egy népénektáron is. Számos orgona átépítését felügyelte, illetve új orgonák tervezésénél, építésénél sikerült kivitelezni terveit, ötleteit (a pécsi Bazilika, a kalocsai Főszékesegyház, a budapesti Szent István Bazilika...). Eddigi életművéért 2002-ben a Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztjével tüntették ki.

Ma is terveket sző: „valóban igaz, hogy minél öregebb az ember, annál kevesebb az ideje. Rengeteg tervem van: többek között szeretnék írni egy nemzeti oratóriumot (amihez még nem találtam szöveget)..., találtam viszont egy félelmetes Vörösmarty-verset (*Harci dal*), amelyet 1956 emlékére szeretnék megírni. Nem az évfordulóra terveztem, de... miért is kellene mindent pontosan időre megírni?”

A mű azóta elkészült *És mégis vagyunk* címmel: „Ez egy történelmi oratórium. Nem lecke, hanem egy-egy történelmi kép (sorrendben: *Őshaza, Verecke, Szent László, Magányos kereszt a tatárjárás után, Szent Margit, Török világ és Zrínyi fohásza, Harci dal, Apor Vilmos, Mindszenty, 1956, Vass Albert Ébredj magyar* című verse) Magyarország életéből. A nagyszabású (kórusra, zenekarra és szólistákra írt) oratórium bemutatójára a közeljövőben kerül sor.

FINTA ÉVA

A sors

*A szétvetett öröme gondolok
felrobbant gránát vitte el a testét
még láttam széthullását messze estét*

*s hogyan hevernek a volt boldogok.
Vászonra kent vörös virág a festék
biborba dőlnek a mimikri esték.*

*Milyen feltárható az arcavesztett!...
Kirobbantott vonásain belesnek
báméskodó lejátszott éjszakák
s kisakkozzák a mattot legalább.*

*Ilyen hiányosan maradnak veszteg
akik most csorba arcukon merengnek
s a kép helyett mit már senki se lát
felidézik a vétlen vér szagát.*

*Felidézik a vétlen vér szagát
a kép helyett mit már senki se lát
s akik most csorba arcukon merengnek
ilyen hiányosan maradnak veszteg*

*s kisakkozzák a mattot legalább.
Báméskodó lejátszott éjszakák
kirobbantott vonásain belesnek –
milyen feltárható az arcavesztett!...*

*Biborba dőlnek a mimikri esték
– vászonra kent vörös virág a festék –
ahogy hevernek a volt a boldogok.*

*Még láttam széthullását messze estét
– felrobbant gránát vitte el a testét –
a szétvetett öröme gondolok...*

ZELNIK JÓZSEF
Az Antikrisztus inge*

...mert az élet szavai elvesztek. Micsoda beképzelttség azt állítani, hogy az ember félúton van az állat és Isten között. Különben is mikor volt félúton? A teremtéskor, most, vagy a végítéletnél? Az emberi földi létezés lebegés a világteremtő istenkép és ama bizonyos földiekkel játszó égi tünemény(ek) között. Esendő lelkecskék táncolnak a pokol tornácán, s mint révült szúfi táncosok az élet, az örök élet szavait mormolják, idézgetik, könyörgik, de az örökélet szavai elvesztek... De voltak egyáltalán? Egy biztos volt, ami kezdetben volt: az IGE, de mintha ez az IGE is belesüllyedt volna bágyadt, kivért nyelvű nyelvtanába, ahol Isten is csupa kisbetűs nemecek-isten és foglalkozására nézve állítmányozási vállalkozó.

Jó lenne józan ésszel lemerülni az emberiség kollektív, mosdatlan tudattalanjában, ahol együgyűséget színelve bóklászhatunk, mint a következő sörreklám szöveg:

*Istenhez közelebb terel
 Miltonnál a jófajta ser*

Vagy ezt tovább gügyögve boristenesen:

*Istenhez közelebb tol
 A papoknál a jófajta bor*

Ezzel a játékkal megtévesztve a sátáni tudati vérebekek éberségét lélekvitorlát nyithatunk veszélyes tudat-óceánokon, ahol: „*Három dimenzióknk nyűgei elszakadnak s kitáruhnak körül a világtengerek.*”¹

Lélek-ebecske,² fuss előre, szimatold ki a legjobb illatú rejtett ösvényeket, ahol a transzcendens és az okkult dzsungel oszlik, és pásztázik a fény. Gyűjtsél hűtő hatású növényeket: konyzát, Inula heleniumot, tudod, azt, amit Thesmophoria³ alkalmával a nők maguk alá hintenek, hogy lehűtsék a szerelmi vágyat. Mert a tudat alatt és fölött barangoló elme könnyen megrészegül, hamis mérges virágokat, mandragóra varázslatokat kápráztat elő, megzavarva a gondolkodás szorgos kis virágporos-

talpacskájú méheit. Megzavarva a gyalog múzsát,⁴ a tényszeres talpas vélekedést, amire az emberfiának főleg akkor van szüksége, ha a szellem lápos-lidérces tájain szédeleg, bizonytalan lélekkel csúszkál, spirálisan tapogatózva a nyelv gondolatnyálkás csigaösvényein.

De mi csábítja a lelket és a szellemet ilyen veszélyes tájakra, miért nem marad a vegetációs örömkök otthonának zöld fűvén, csendesen kérődzve, egyszerű dolgokról meditálva? Talán azért, mert nem lehet az emberi tudatban és lélekben olyan mélyre temetni az istenképet, hogy ne kísértene mégis izgatón mindenkit, bevallva és bevallatlanul. Ez az isteni kísértés aztán sokszor istenkísértő gondolatokra csábítja az emberi szellemet. Az is lehet, hogy minden gondolat Istenről istenkísértő. Csak a vallás, pontosabban a hit, az igazi hit képes tisztán közeledni Istenhez. Ezt persze egy racionális gondolkodó számára fura logikával teszi, amit az „Aftermath” játék ír le. Ebben a „matematika utáni” matematikában csak egy szám létezik, a nulla, és ezért minden példa megoldása ugyanaz: nulla.⁵ Így az egész dolog arról szól, hogy milyen kérdéseket lehet találni az elkerülhetetlen válaszhoz. Az más kérdés, hogy van olyan kultúra, ahol a nulla maga a Sátán – Szent Ágoston is így vélte – és így már megint az istenkísértésnél tartunk, jobban mondva Sátánkísértésnél, ami még „veszélyesebb”, mert a Sátán könyörtelen. Eme logika szerint érthetetlenek a sátánimádók. Viszont a Sátán, mint maga is „teremtény”, könnyebben (meg)érthető az embernek. De mi mégis valami szenvedélyes megalomániával Istent szeretnénk (meg)érteni. A tudat erre képtelen, csak a lélek, ez az isten-szikrácska képes a lehetetlenre, például arra, hogy a nyelv öntőmintája legyen. Ezért a nagy nyelvi erőnek halhatatlanság illata van. A költői nyelv halhatatlanság-idézet, lelkileg szűz érintkezési kísérlet Istennel.

Most, hogy elmúlt kondor ifjúságunk és tudatunk falánk szerelme lohad, a földi hív gondolatok kevésbé kísértenek. Kevésbé a steril filozófiák, az olyanok, hogy a nyelv álrühába öltözteti a gondolatot.⁶ Nem, a nyelv szabaddá teszi a gondolatot, a megtalált nyelv az eltévedt gondolatot is. Nem a nyelv, hanem a fáradt, a hamis filozófia öltözteti álrühába a gondolatot, a primordiális gondolatot, az első, a nagy szertartás áldomását, mikor Isten azt mondta: *Éljen az ember*, és az em-

1 O. Mandelstam.

2 Babits: Oh, előrefutós meg visszatérős/lelkem, drága kis ebecském...

* Részlet a készülő Új Tengerkönyvből

3 Thesmophoria: Déméter istennő, a földművelés és a házasság ünnepe. Csak az erkölcsös férjes asszonyok vehettek részt rajta.

4 Horatius: Musa pedestris.

5 Lásd John Barrow: A semmi könyve.

6 Wittgenstein.

ber is először kimondta: *Él az Isten*, és megkötötték az összövetséget. Azóta valóban ott létezik az ember, az evolúciótól is függetlenül, Isten és az állat között. Személyenként dől el, ki melyikhez közelebb.

Valami miatt a zsidók és a keresztények is szégyellik, mekkora befolyással volt vallásukra Egyiptom. Freudnál jobban kevesen borzolták fel a hívő zsidóság érzelmeit, mikor azt feltételezte, hogy Ehnaton volt Mózes. Azóta az újabb „vízöntő” irodalmak már azt is bizonyítani vélik, hogy Thutmószisz volt Dávid király és így tovább... A gyermek Jézust is Egyiptomba viszik, a történet szerint a gyermekgyilkos Heródes elől menekítve, bár a történeti kutatás a mondák körébe számúzi a heródesi gyermekgyilkosságot.

Járt-e Jézus Heliopolisz-Onban, ez a kérdés titkon egyszerre izgatja a római pápaság és a szabadkőműveség képzeletét. Tényleg, a szabadkőművesek büszkék Egyiptomra és a templomalaprajzra, arra, amit Heliopolisz-Onban megismertek, és ami ott kísért, bujkál, hivalkodik némely világvárosok térrendezésében. Hivalkodik is, mint az onnan – igen Heliopolisz-Onból – elvitt és Londonban és New Yorkban felállított két – Kleopátra tüinek nevezett – obelisz. De lehet, hogy ezt is csak a kiélezett, az okkultra kifent tudat utolsó reményként löki ki magából a megtalált misztikumról, vagy inkább arról, hogy a rejtett vagy rejtettnek vélt világ bábeli szimbólum-tornya legalább a Nagy Építőmesterhez közelebb visz, ha már Istenhez nem képes. De ne vágjunk kaszával pókhálót, ne rettentsük a megismerés vágyát még akkor se, ha tudjuk, hogy olyan vékony szálon kapaszkodik fölfelé, ahol már a szellem is életveszélybe kerül, pontosabban szellemveszélybe, amit kimondani is huhh!

Mikortól vált ilyen tétovává, de téblábolásában is erőszakossá és egyben settenkedővé és hivalkodóvá az emberi elme? Veleszületett fogyatékoság, genetikus zavar, vagy ősneveltetési elferdülés. Jó lenne (jó lenne?) tudni, hogy genetikai probléma, és ezzel az Öregre tolnánk az egész ügyet. Ám ha ősneveltetési kérdés, akkor a mi bűnünk, hacsak... Hacsak nem találunk egy megfelelő nevelőt, ősnevelőt, aki a rontást elvégezte. Ilyenkor kell keresni egy ősférget, ami nem árt, ha kígyó nagyságú. Ha nem vagyunk szerelmesek a hideg-ülepű Észbe, akkor el kell ismernünk, a mítoszok tudtak valamit. Rendet raktak az Édenen belül és kívül. Élhető világot mutattak fel, tisztázták az istenek és az emberek alapvető viszonyait. Mára viszont az emberi elme „oda-fajult”, „odaemelkedett”, hogy már sem a mitikus, sem

a tudományos gondolkodás nem elégti ki. A kettő közötti szinkretikus mozgásba kezdett durván és veszélyesen. A szellem tudat-vadvirágos legelőjén (képzavar-kodóknak ajánlom a legere = gyűjteni, olvasni szót) unalmas, kérődző gondolkodók, homályos tekintetű mérleggomba-turkálók és a kettőt szinkretizmusba gyűjtő szélhámosok hajkurásszák egymást megszállottan. Működésük eredménye, hogy egy okkult nyelvi játékkal kicserélik és meghamisítják a létértelmezéseket, és az így vulgívagasz, mindenfelé kóborló gondolatokat nem engedik vissza eredeti (tisztá? Jajj ne!) forrásukhoz. Gondolati kenetek sepreje kavargó üledék-képtelenül és kép-telenül, kép-felejtésre kárhóztatva. Modernnek misztifikált okkult információs hálók sulykolják a kicserélt, hamisan használt fogalmakat. Ennek egyik legjellemzőbb példája a *felvilágosodás* szó, amely eredetileg a szabadkőműves okkult beavatás kulcsszava volt, és a racionalizmus szinonimájává vált. Eredeti jelentésének az ellentétévé, a racionalizmus állvallásosan istenített oltárképévé. Óh, ha ezt szegény Ehnaton – aki először használta napkultuszos peresztrojka kulcsszavaként – megérhette volna.

Hogyan jutott a nyugati gondolkodás ide? Milyen kérdés ez: érthető vagy talán nevetséges? Mára kialakult nyelvi hazugságrendszerünk, előítéletes szociolektusai, gyanakvással terhelt beszédjellelmzőink – s főleg a történelmi és természettudományos tételekben is totálissá váló kérdéstilalom – mennyi teret nyitnak tudatunk tisztázni akaró fénynyalábainak? Próbáljuk ki, ki mire gondol, ha azt mondom, meg kellene vizsgálni gyökereiben, hogyan volt együtt és hogyan vált szét az egyiptomi vallási-szellemi tejttestvéri talapzatról a zsidó és a keresztény vallás, valamint a szabadkőműveség mögött is mozgó gnoszticizmus? Vagyis a világlátás három nyugati tétele: a zsidó, amelyben egy nép egy isten közvetlen földi beavatkozása révén elindul, hogy kiválasztott néppé, istenivé váljon; a keresztény, mely hite szerint misztikus isteni beavatkozás, megváltás által isten gyermekévé avatódik; és a gnosztikus (szabadkőműves): az ember képes önerejéből a gnózis, a megismerés által megszabadulni a természet bilincseitől, és így istenné fejlődhet.

Mikor gondolataimmal erre fordulok, hallani vélem, minden oldalon, előítéletek erősödő tengerzúgását a fülben s a régi tengerhű felszólítást: maradj te csak boróka! Figyeld magad, védj magad ebben az eldurvult világban töviskés gallyaiddal, teremj borókabogyót! Jó lesz urak asztalára sült vadhúsokkal ízes lakomára. Na jó, még egy kis borocskázás is mehet és csendes

tuszkulánumi beszélgetések Ciceró és Krúdy mintájára, hódító régi birodalmakról, bódító, szerelmes volt asszonyokról, de soha már Margitáról, aki élni akart,⁷ soha már semmi lényegest hazádról, erről a száz éve hanyatt esett haldokló bogárról.

Ha ezekről a dolgokról akarsz beszélni, akkor legyen akkora hited, mint annak, aki biblikus erővel így szólhat rá az eperfára: szakadj ki gyökerestől, és ültessd át magad a tengerbe.⁸ Ki tud úgy rászólni magára, hogy jókedvűen tengerré lényegül, tengerszívűvé. Hacsak... Hacsak nem olyan szemtelen, hogy munkára képes fogni az isteneket, vagy elő tudja csalogatni az időből – a lelkünkben mért időből – az angyalokat, és távol tartja a térből jövőket, mert azok veszélyesek. Milyen nyelv képes körbejárni és feltárni a kérdéstilalommal sújtott témákat. Ráadásul úgy, hogy közben ne csábítson el bennünket az Édes Tenger, az ezoterikus tudás émelítető, hínáros világa. A tizenkilencedik és a huszadik században elszenvetűnk – máig meszkalinosan kábító hatással – a nyelv szélsőséges bevonását okkult célok szolgálatába. Tökéletesen készítette elő ezt a mélységet Marx, Nietzsche és Freud antiszent háromsága.

Aiszkhülosz *Leláncolt Prométheuszában* Prométheusz istengyűlölő kifakadására Hermész így szól: „Tapasztalom: beteggé tett az örület.” Az örület a görög nősema szó, amely egyszerre jelenthet testi és szellemi betegséget. Ez az állapot már semmilyen lényeges kérdést nem enged feltenni a mindenség igazi ügyeiről s benne az ember valódi jelentőségéről. Ebben a prométheuszi léleknyavalyás világban szorgos tudományos és áltudományos, hitetlen és álvallásos helóták szövik az Antikrisztus ingét.

Munkára lehet-e még fogni az isteneket? Milyen eszköz, milyen ember képes a szent teurgiára? Talán a művészet, ami ontologikusan teurgikus, istenműveltető. Az isteni nyelv bevonása az ember istenkereső vállalkozásába. Működtetni ezt az egyedülálló királyi szellemi önkényt, alázatosan és termékenyen, mint Dante vagy Petrarca. Például Petrarca, amikor az *élő hó fölé vigyázva elhintett rózsáról* beszél, vagy igézi a *tűzpiros rózsát az arc havában megnyílni*, vagy Nagy László látja a hószakadást a szívre, vagy az az „apokrif” látomás: *rózsaszírom alakú sebek a lélekben: rózsza és kereszt*.

7 Lásd Ady Endre: *Margita élni akar* című versét.

8 Lukács 17,6.

9 Regösének részlet.

Képes-e még a mai ember, a mai művészet teurgiára, vagy olyan időben élünk már (megint), ahol az emberi cselekvőképesség, a valódi és a művészeti-mágikus is, felfüggesztett, mert háború van a Mennyben. Mihály és Lucifer vívja ismét rettenetes háborúját értünk és ellenünk.

A kérdés

Valamelyik világhíres író mondta valahol, hogy írni annyi, mint felejteni. Ha érteni véljük is, hogy mire utalt, akkor is körülengeni ezt a mondatot a végig nem gondolt gondolat bénító hanyagsága. Mondjuk inkább azt: írni annyi, mint emlékezni. Ha kell, többre is, mint a földi létezés. Akár úgy, mint az eltávozott lelkünk emlékezik a testünkre, vagy legalább testünk emlékeire. Mi, földi halandók már csak ilyenek vagyunk. Legszívesebben arra szeretnénk emlékezni, hogy mi lesz akkor, amikor a testünk már csak lelkünk emléke lesz.

A létezés, a halandó, és vélhetőleg egy magasabb fokon a halhatatlan is, emlékezés-koreográfia. Valahol a mindenség lélektengerén, lélekóceánján pislákoló és lángoló lelkek járnak a maguk tűztáncát Isten, a nagy koreográfus örömeire. Hogy ehhez a vállalkozáshoz neki miért kellett közbeiktatni a Földet és ezt az evolúcióval is sújtott majmot, az nagyon veszélyes kérdés.

Az istenszeretet és az istentagadás ösvénye itt a legkeskenyebb. Talán itt tudnak legkevésbé segíteni az örzőangyalok, és itt vicsorognak legádázabban a keresztetlenség démonok.

Ezen a területen működik totálisan a kérdéstilalom, amit úgy is hívhatunk, hogy vallás, ami kinyilatkoztatás, vagy az alkinyilatkoztatás és az álvallás. Vélhetőleg úgy lehet – mert *azt is megengedi az a nagy Úristen*⁹ –, amint az istenkereső létezés technikája az emlékezés-koreográfia, úgy az istentagadóé a felejtés-koreográfia. Ahogy a mítoszi időkben minden az istenekről és Istenről szólt, úgy mára minden fokozódó mértékben az emberről s még inkább az ember megistenülési vágyáról, arról, hogy valami nagy Valami bennünk és általunk istenné akar válni. A nagy isten-szimulátor ember-szimulátorként akar győzni, szívesen evolucionáltatná magát bennünk istenné. Neki is végzetesen ránk van szüksége.

Kykeont készítettem magamnak, mert olyan dolgokról szeretnék mesélni, amelyekről józanul nem merek, nem tudok s talán nem is lenne tanácsos, mert a posztmodernkori eretnység legnagyobb bűnébe esem antitalentumként. Kultúrák iváshoz való viszonya vélhetőleg kultusz alapú, még akkor is, ha a legemberibb vágyat, a Paradicsomból való kivetettség szomorúságának leküz-

dését szolgálja is egyben. Tündérien bohém kultúra, mint a görög, még együtt tudta tartani a kultuszt és a rézségséget, és Dionüszoszban megteremtette a lélekvédett mámort, ezt a megfejthetetlen csodát, amit Nietzsche, Isten absztinense tökéletesen félreértett. Nőkről és borról és végül Istenről nagyon nehéz absztinensen beszélni. Aki nem ismeri a fecsegés borharmatos áldott állapotát, könnyen (a)moralizálásba vagy fontoskodásba süllyed, és olyanokat mond, hogy meghalt Isten, holott megint csak arról szól minden „*mint egykor Jeruzsálemben, ahol egy hang volt hallható, mely így szólt: FUTNAK AZ ISTENEK.*”¹⁰ Csak most a (poszt)modernkor hamis istenei futnak és gerjesztenek egyre kínosabb szellemi rézségséget.

Tehát, hogy a csapongó kitérőkben szavam ne felejtsem, Kykeont készítettem magamnak beavatólag és bátorítólag. Tengerészeknek való ital. Valódi boreás tengerek vad csavargóinak ugyanúgy, mint tudati óceánok szellemi hamiskártyásainak. A receptet Homérosz Odüsszeiája őrizte meg. Erről jut eszembe, hogy mi, a trójaiak és szikamberek dunakanyari utódai, úgy tanuljuk (tanuljuk még?) és lelkesedünk az öreg görög hazudozó trójai háborújáért, mintha mi is a görögök utódai lennénk. Hiába na, nem tudunk megszabadulni az idegen befolyástól, s talán ez az oka, hogy magunktól is idegenkedünk már. Ezt csak azért írtam ide, hogy éreztesssem, mire lenne képes ez a holdból pottyant magyarság (lásd Füst Milán: holdból pottyant nyelv), ha egyszer végre képes lenne már teljesen másként gondolkodni, s mint szakadozó, kínosan kopott ruhát ledobná magáról azt a tudást, amit ráraktak idegentudatú hazug századok úgy, hogy még a magyarkodó ellenkezője sem igaz. Ezért én például kötelező olvasmánnyá teném Dares Homérosznál régebbi „Iliászat”. Ő Vulkánusz papja volt Trójában. Ellen-Iliásza pálmalevelekre volt írva. Ha valakinek véletlenül van egy példánya, értesítsen. Közreadjuk, és akkor aztán futhatnak a görög istenek, és a tigris szétzúzza Homér lányának elefántcsont nyakát, szempillái lecsukódnak; úgy csüng jegyese karjain, mint a hópehely a maenalusi vagy licaeusi fenyő ágain.¹¹

Szóval a Kykeon receptje a következő:...

Miért gondoljátok, hogy elárulom az eleusziszi beavatási szertartás titkos receptjének pontos összetételét? A Zwack még elkezdene gyártani, és mindenki, ráadá-

sul minden *ám ha-árec*¹² hozzájutna és szentelenül beavatottnak érezhetné magát. Ám mivel nem vagyok az istenek titkainak hamis sáfára, annyit azért elárulhatok, hogy borból, hagymából, sajtból és árpadara keverékből készült. Kísérletezzetek vele testi székrekedések és szellemi hasmenések között tántorogva. Egy dolgot segítségül még elárulok, azt, hogy hozzá kell szokni, mint kínai lánynak a szüzesség elvesztéséhez. Na nem az aktushoz, hanem ahhoz a rizsborhoz, a *saohszinghez*, amit születésekor tettek el, és húsasztendős korában *huatiao*-ként kell elfogyasztania. Talán ezért legyőzhetetlen a kínai birodalom, mert a lányokat ilyen engedelmességre nevelik. A *huatiao* „virágos díztésűt” jelent, és a bort hús évig tároló kancsó díztéséről van elnevezve. Amióta a mi nyugati kultúránk a köcsögszépítést és a vaginamonológót emelte központi kérdéssé, nem tud *a léleknek gyönyörűséges oldott állapotába kerülni*.¹³ Vagy csak néha, oldott, áldott, áldomásos pillanatban, mikor a tiszta, szabad-lélek-kömvés Kazinczyval így szólunk: ...*Áld, poharam ha virág övedzi...*¹⁴ Ám, hogy ne essünk a szellemi lengesség bűnébe, vissza kell térnünk oda, mitől került kultúránk lélekszavarba eredetileg, eredetben. Mai másság-kultuszunk csak következmény s a homoszexualitás túlvédett, hivalkodó, megélhetési kultusza azon túl, hogy az igazi homoszexuálisokat nyomorítja meg lelkiileg legjobban, ráadásul az androginitás ösképét is felismerhetetlenné maszatolja. Ugyanúgy, mint a feminizmus is ösképnyilkosság elkövetése, lázadás a legfőbb földi szentség, a Nagy Anya ellen.

Mennyi kykeont kell annak meginnia, aki olyan dologról kezd el gondolkodni, hogy mitől hanyatlik egy kultúra, mitől szálla alá, mint Jézus Krisztus a poklokra? Avagy ugyanattól? Miért nem azon lelkendezünk: annak ellenére, hogy még ő is elhatárolta világunktól magát – lásd az *én országom nem evilágból való* – mégis vannak a földi létnek olyan kitüntetett pillanatai, sőt korszakai, amit a Sátán is – ki, tudvalevő, evilág ura, és kikért minket, hogy megrostáljon – megirigyel. Ne tartassék megátalkodott önteltnek és beképzeltnek az, aki a végső rostálás előtt, midőn már körüllegi a férfikor égett avarszaga, olyan kérdéseket feszeget, amelyeket józan ember, pláne, ha még fiatal és erősen vonzzák földi ügyek és hívságok, cifra karrierek, nem mer. Ilyenkor az embert már vélhetőleg nem annyira a földi félelmek irányítják és vonzzák, mint inkább a jó választ idézgető-igéz-

10 Chateaubriand.

11 Kompiláció Chateaubriand Vértanúkjából.

12 A politikus farizeusok és szadduceusok által mélységesen megve-

tett tanulatlan nép.

13 Herakleitosz.

14 Kazinczy a miskolci *Erényes kozmopoliták* páholyának volt a tagja.

gető jól feltett kérdés lelkiismeret-nyugalma. Bár ilyenkor is ott motoz, ott remeg némi földi vágy a tudatban, az a vágy, amit Babits fogalmazott meg a legszebben:

*Szonett, aranykulcs, zárd el szívemet,
erősen, hogy csak rokonom nyithassa.*

Mert nem most örültünk meg, hanem örültek voltunk a történelem kezdetén.¹⁵ Sőt, ha van üdvtörténet – ahogy mi, keresztények hisszük –, az éppen az, hogy az ember a megváltás segítségével a beteljesedett idők

végezetére levetkőzi ennek a földi történetnek az örült-ségét, zavarodottságát, és még a tetragramma is ki-mondható, néven nevezhető a JHWH. „Hirtelen” rá-döbbenünk, hogy a fényt nem egy magasabb dimenzió zavaraként,¹⁶ hanem Isten természeteként kell kutatnunk, és megvilágosodik, hogy a nyelveken beszélés és a nyelveken szó-lás között nem szemantikai, hanem lelki különbség van, szentlelki.

Ha arra vetemedünk, hogy világunkban a zavart kutatjuk, teológiai aknamezőn találjuk magunkat. Aki nem, az nincs a zavar lényegénél, csak előítéletei tövis-rózsafüzérét morzsolgatja. Az előítéletekben pedig paralizálódik az igazság velünk született tehetsége. De miből születik az előítélet: bennünk és a történelemben? Megfogható-e a zavar kezdete, pontosan emlékezünk-e, vagy emlékezetünk mélyén őszavar, őszavarkeltés működik?

Vannak népek, melyek leírják titkaikat s vannak, amelyek elrejtik.¹⁷ Vannak fecsegő és hallgató kultúrák. Általában a nagy beavató kultúrák, az egyiptomi, a má-gus, az eleusziszi a hallgatás vagy a sejtetés homályos kódébe rejtekeznek, nem foglalják írásba titkaikat. Ezekben a civilizációkban a titkok kultúrája és az emlé-kezés kultúrája harcban áll. Ettől a harctól ezek a kultú-rák különös lebegő formát nyernek és nagyon kiszolgál-tottakká válnak. Viszont nyelvük olyan megfejthető és megfejthetetlen nyelvi mélységeket rejt, amittől az idők végezetéig építkezhet. Az írás dogmává merevíti az em-

lékezetet. Miért van az, hogy mégis írni kell. Hölderlin mélyen sejt, mikor *Patmos* című költeményében így ír:

*Szolgáltunk a földanyának
s a napvilágnak, nem is oly rég,
tudatlanságból, de az Atya,
ki mindenek fölött uralkodik,
azt óhajtja leginkább, hogy szokásban maradjon
a szilárd betű, s híven magyaráztassék
a fennálló világ.*

Híven magyaráztassék a fennálló világ. De kik magyarázzák híven? Azok, akik ismerik „*az istenek né-ma neveit*”,¹⁸ vagy akik megkapták az *őrizz meg és emlékezz* parancsot, és akik azóta is éneklék a Leká Dódi kezdetű sabbat-énekben: Samor ve zákor be-dibbur ehád. Megszületett a kivá-lasztottság és az emlékezés ősjogossítványa. Egy szük

papi réteg beavatottsága helyett egy egész nép vált be-avatottá. Ehnaton mégis végleg leváltotta az egyiptomi papságot. Vagy ahogy Freud sejteti, Ehnaton-Mózes új vallást alapított. Az isteni rejtettség feltörése azonban egy, az istenére féltékeny nép és egy, a népére féltékeny isten szövetsége lett. Igazolja ismét az ősbölcsességet, hogy a hasonlat világalakító tett. Sokan kutatják azóta is szeretettel és gyűlölettel, tudományosan és áltudományo-san, hittel és hitetlenül, hogy a tudat quantum-óceánjának milyen hologramja ez a projekt. A kérdés, amely önma-gával megszülte a kérdéstilalom fogalmát is. Földi és transzcendens értelemben is. Talán még Krisztus is ezért beszélt parabolákban, s mikor már az sem segített, akkor a jelenlévők számára érthetetlen nyelven, vélhetőleg az angyalok nyelvén, vagy az élet, az örökélet elveszett sza-vaival kérdezi: ELI, ELI! LAMA SABAKTÁNI?¹⁹ Felte-szi a legdrámaibb emberi kérdést: Én Istenem, én Iste-nem, miért hagytál el engemet?

Biztos, hogy végképp sújtja ezt a kérdést itt a Földön a kérdéstilalom, vagy csak rövid az életünk, hogy vég-gigondoljuk? Bizony sok dologra rövid. Már innen nézvést. Onnan nézvést lehet, hogy nem. Már ha van Onnan-nézvést...

15 Valami ilyesmit Koestler is mondott valahol.

16 Theodor Kaluza múlt századi matematikus feltételezte, hogy a fény egy magasabb dimenzió hullámmozgása által keltett zavar.

17 „De a titkos dolgokat szóban adjuk át nem írásban.” Alexandriai Ke-lemen.

18 Parmenidész.

19 Máté leírása szerinti szöveg.

BOKOR LEVENTE

Profán

*Csak aludnék
mint aki futtában
a szívét ejtette ki.*

*A költők érzésbankárok
és én tönkrement bankár vagyok.*

*Aki önbírálata siralomházában
évtizedeket élt
az mind közelebb engedte magához
az Ítélet Napját
és a végrehajtó erőt.*

*Nem vagyok egyetlen
aki átesett halálán
mert jól tudta nem a költészet győz.*

*De legtöbbet a nyertes veszíthet
mert semmi oka a harcra
övé már csak a gyáva kegyelemdőfés.*

*Rettentő nyűge a holtnak
hogy újra lelkesednie kell
és másra tápázkodni mint amiért megholt.
S dalolni hogy „meghalt a cselszövő”
aki réműletre öntestében bujkál
és úgy lopózik át léte minden percén
mintha vasúti átjáró lenne
ahol az örökké rossz fénySOROMPÓ
örökké pirosat mutat*

*amikor sem e pillanatban
de örökké sem jön a vonat.*

*A cselt csupa csavarásból szövik
és hiábák pestise a cselszövő nyakán.
Orvos legyen ki megállítja
a soha-megérkezés vonatát!*

*Ám az igazságon most és mindörökké
csak röhögni illik
mint a világ kitárt szliccén.*

Esti mese

*Isten egyetlen tollvonás nélkül
ír felül bármit
személyisége még csak ki sem derül.
Amikor saját házában túlkiabálták
a kufárok akkor is mit tett? :
sírógörcsöt küldött egyik fiatalemberre
kinek egész testén tört ki a bögés
és elárasztott a házban minden portékát
kihömpölyítve az utolsó pénzváltót is.
Zihált
aztán megadta magát.
Túrte hogy elítéljék garázdaságért
– a legkorszerűbb törvények szerint –
szenvedte életfogytiglanját
majd mikor lecsukta szemét
„ez volt az esti mese
– lehelte szeliden –
álmodjatok Róla szépet és jót
mert aki szárnycsapás nélkül
fog majd felülemelkedni
az lesz az Igaz.”*

KALÓ JÓZSEF
**Szombathelyi Ferenc
és a galíciai deportálás**

Szombathelyi Ferenc 1941. szeptember 6. és 1944. április 19. között állt a m. kir. Honvéd Vezérkar élén, így a második világháború alatt ő volt a leghosszabb ideig működő magyar vezérkarfőnök. Ehhez az időszakhoz a magyar történelem olyan fontos eseményei kapcsolódnak, mint a 2. magyar hadsereg frontra küldése és pusztulása, a délvidéki vérengzés vagy Magyarország német megszállása. Háború utáni felelősségre vonásának legfőbb oka korábbi vezérkarfőnöki működése volt, s vádlói azt kívánták bizonyítani, hogy a sok ezer ember halálát és az ország anyagi tönkretételét okozó események nem Szombathelyitől függetlenül következtek be, hanem ő ezeknek aktív cselekvője, előidézője és egyik fő irányítója volt. Ezen kívül súlyos bűn volt szemükben a vezérkar főnökének különbírósága, melyet elsősorban a kommunisták ellen létrehozott hatalmi terrorgépezetnek tekintettek. Ebből az álláspontból kiindulva kívánták őt a háború után meginduló népbírósi perekben a legfőbb háborús bűnösök közé sorolni.

Szombathelyi Ferenc ügyében első fokon a Budapesti Népbíróság járt el dr. Molnár László tanácsvezető bíró vezetésével, az ítélethirdetésre NB. XX. 653/1946/7. szám alatt 1946. március 30-án került sor, és Szombathelyit bűnösnek találták a Nbr. 15.§-ának 1. és 3. pontjában meghatározott népellenes büntettekben, valamint a Btk. 478.§-ában meghatározott hivatali hatalommal való visszaélés büntetében. A népbíróság ezért össz-büntetésként tíz évi fegyházra mint főbüntetésre ítélte. A háborús büntett vádja alól azonban a vezérkar volt főnöke felmentést nyert. Ez az ítélet a védőügyvéd visszaemlékezése és a tanácskozási jegyzőkönyv tükrében válik igazán érdekessé: dr. Kardos János visszaemlékezése szerint a tárgyalások szüneteiben a bíróság tagjai és maga a néppügyész¹ is többször is biztosították őt és Szombathelyit teljes együttérzésükről, pártkülönbség nélkül. A tanácskozási jegyzőkönyv tanúsága szerint a népbírák egyhangúlag nyilvánították bűnösnek Szombathelyit a népellenes büntettekben és a hivatali bűnpár-

tolás büntetében, valamint egyhangúlag mentették fel a háborús büntettek vádja alól. A büntetés mértékét illetően azonban a Független Kisgazdapárt, a Polgári Demokrata Párt és a Nemzeti Parasztpárt által delegált tanácsstagok hat évi, míg a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt és a Szakszervezetek Országos Tanácsa delegáltjai tíz évi fegyházbüntetést javasoltak, így a szavazategyenlőség miatt dr. Molnár László tanácsvezető bírónak kellett döntenie.²

A Budapesti Népbíróság ítélete ellen a néppügyész a vádtól eltérő minősítés és a büntetés súlyosbítása végett, Szombathelyi és védője pedig a felmentés és a büntetés enyhítése érdekében fellebbezett, minek következtében az ügy a Népbíróságok Országos Tanácsa (NOT) elé került. Közben erős támadások érték a népbíróság munkáját a baloldali sajtó részéről, s a színpalak mögött a politikai erők is megmozdultak. Az 1946. május 22-én a NOT I. 3162/1946/11. szám alatt dr. Bojta Béla vezetésével hozott ítélet az elsőfokú ítélet Szombathelyit felmentő egyes részeit megváltoztatta. Szombathelyinek a Kárpát-csoport parancsnokaként tanúsított magatartását, az 1941. szeptemberi németekkel történt tárgyalást, a 2. magyar hadsereg maradványainak hazahozatalával, a Szerbiába küldendő megszálló csapatokkal, az északkeleti Kárpátok védelmi vonalának kiépítésével és a vkf. különbíróság nyomozóhatóságai által elkövetett atrocitásokkal kapcsolatosan emelt vád szerinti tényeket nem értékelte bűncselekményként, de az összes többi vádpontban bűnösnek mondta ki Szombathelyit, s ezért főbüntetésül életfogytiglani fegyházra ítélte. A tanácskozási jegyzőkönyv szerint a vádlott bűnösségét egyhangúlag állapították meg a tanács tagjai, a büntetés mértékét illetően azonban itt is eltérés mutatkozott: a Magyar Kommunista Párt és a Polgári Demokrata Párt delegáltjai golyó általi halálbüntetés kiszabását, a Nemzeti Parasztpárt tizenöt évi fegyházbüntetést, a Független Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt delegáltjai pedig életfogytig tartó fegyházbüntetés kiszabását indítványozták. Végül szótöbbséggel határoztak a fenti ítélet mellett. Az ítélet indoklásában a bíróság egyedülálló módon arra hivatkozott, hogy azért nem hoztak halálos ítéletet, mert korábban erre vonatkozó hírek láttak napvilágot, s az életfogytiglani büntetéssel kívánták bizonyítani függetlenségüket.³

1 dr. Szöllösi Lóránt néppügyész. A védőügyvéd visszaemlékezése szerint egyébként „az ügyben Kádár Jánosnak kellett volna politikai ügyésznek lennie, de valami előttem ma sem ismeretes okból elmaradt a tárgyalásról.”

2 Hadtörténelmi Levéltár (HL) Personalia: dr. Kardos János ügyvéd hagyatéka; Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára (ÁBTL) V-101594/1.

3 Dr. Kardos János visszaemlékezésében azt írja, Bojta Béla évekkel később közölte vele, hogy amikor a szociáldemokrata párt és a kommunista párt egyesülése után elveszítette állását és a pártból is kizárták, indoklással a Szombathelyi-perre hivatkoztak. Ebben a beszélgetésben azt is megjegyezte Bojta, hogy Szombathelyit valóban halálra kellett volna ítélnie, mégpedig az 1944. március 19-ig bekövetkezett zsidóellenes visszaélések miatt, tárgyi felelősség alapján, mert ezekért más országos tényező nem tételt felelőssé. Ez a mondat jelen tanulmányunk tárgyát figyelembe véve (is) igen különös megállapításnak tekinthető!

A jogerős ítélet meghozatala után a NOT-ot is súlyos támadásokkal illette a sajtó a halálos ítélet elmaradása miatt. Feltételezhetően ettől a politikai nyomástól nem függetlenül került sor az igazságügyminiszter részéről Szombathelyi Ferenc kiadatására a jugoszláv hatóságoknak.⁴ A baloldali sajtó kimondottan utalt is arra, hogy a Jugoszláviában meghozandó halálos ítélettől várják a magyar népbíróság hibáinak kijavítását, Magyarország becsületének helyreállítását. Szombathelyi Ferencet végül 1946. október 30-án a Vajdasági Legfelsőbb Bíróság golyó általi halálra ítélte, s a végrehajtás időpontjául 1946. november 4. délután négy órát jelölték meg, a péterváradai erődben.⁵

Jelen tanulmányomban Szombathelyi Ferenc vezérkarfőnöki működésének egy korai, egészen kis szeletére kívánok rávilágítani, amelyhez kapcsolódik korábbi Kárpát-csoport parancsnoki működése is. Ebben az időszakban zajlott több ezer magyarországi zsidó Galíciába deportálása, amely akcióról, annak szereplőiről és végrehajtásának módjáról ma is vita folyik a történészek között. Magam nem kutattam részletesen a deportálás történetét,⁶ azonban néhány fontos adalékkal szolgálhatok a pontosabb megismerés érdekében Szombathelyi Ferencnek a deportálással kapcsolatos tevékenységének bemutatásával.

Megítélésem szerint Szombathelyi Ferenc minden ellentmondásosságával együtt a zsidókérdéshez liberálisan⁷ viszonyuló tisztek közé tartozott, még akkor is, ha a korszellem előtt bizonyos esetekben maga is meghajolt. Ez az ellentmondásosság figyelhető meg a galíciai deportálásokban játszott szerepénél is.

4 Dr. Kardos János az igazságügy-minisztériumban azt a nem hivatalos értesülést szerezte, hogy a külügyminisztérium ellenzése dacára intézkedett Szombathelyi kiadatásáról az igazságügyminiszter.

5 Kivégzésének pontos körülményei nem ismertek, számos infernális változat kering a köztudatban, melyek közül a karóba húzás a legelterjedtebb. Tény az, hogy Szombathelyi Ferenc jugoszláviai perének iratai a mai napig nem kutathatók teljes mértékben. 2003-ban én magam is kísérletet tettem a Vajdasági Levéltárban és a Vajdasági Történelmi Múzeumban a perrel kapcsolatos összes fellelhető irat megszerzésére, azonban csak részben jártam sikerrel.

6 A témára vonatkozóan lásd: Karsai László: *Holokauszt*. Pannonica Kiadó, 2001. 228–232. o.; Randolph L. Braham: *A magyar holocaust*. Gondolat, Budapest, 1988. I. k. 169–174. o.; Randolph L. Braham: *A népiértés politikája*. Belvárosi Könyvkiadó, Budapest, 1997. I. k. 197–206. o.; Stark Tamás: *Magyarország második világháborús embervesztesége*. Budapest, 1989. 27–29. o.

7 Ő maga használja ezt a kifejezést.

8 Az ügy alapját képező esemény röviden a következőképpen foglalható össze: a feljelentést Kassán csendőrtisztek tették Szombathelyi ellen, azzal gyanúsítva, hogy zsidókat ment fel a katonai szolgálat alól. Történt ugyanis, hogy a kassai VIII. hadtest asszonyai a helyőrség tisztikarának adományából karácsonyi ünnepséget és gyűjtést rendeztek szegény sorsú gyermekek számára. Több helyi kereskedő ajándékképpen hozzájárult a segítyezéshez. Az egyik zsidó kereske-

A Szovjetunió ellen meginduló magyar hadműveletek kezdetén Szombathelyi Ferenc (ekkor a kassai VIII. hadtest és a Szovjetunió ellen felvonuló Kárpát-csoport parancsnoka) ellen zsidószabadítás⁸ címén eljárás indult, s az ügy annyira sürgős volt a vezérkarnak, hogy az ekkor Kőrösmezőn állomásozó Kárpát-csoport parancsnokságra a Honvéd Vezérkar főnökének ügyészségétől egy hadbíró főhadnagyot küldtek, aki ki is hallgatta Szombathelyit. Az ügy hamar lezárult, mert Szombathelyi nyugdíjaztatását kérte, Werth Henrik (a Honvéd Vezérkar főnöke) azonban ehhez nem volt hajlandó hozzájárulni, hanem levelében dicsérettel jelzőkkel halmozta el Szombathelyit, kiemelte kiváló katonai tulajdonságait, s személyét a mostani háborús állapotban nélkülözhetetlennek nevezte.⁹

Szombathelyinek a galíciai deportálással kapcsolatos felelősségéről onnantól beszélhetünk, amikor 1941. július 7-én Werth utasította Szombathelyit mint a Kárpát-csoport parancsnokát, hogy a Kárpátaljai Terület Kormányzói Hivatalával tárgyalja meg a nem magyar állampolgárságú zsidók Galíciába telepítésének részleteit, s ezt ő július 15-éig meg is tette.¹⁰ Július 9-én László Dezső, a Honvéd Vezérkar hadművelési csoportfőnöke hívta fel Szombathelyi figyelmét arra, hogy a megszállt volt szovjet területeket sokáig szeretnék a kezükben tartani: a zsákmányolt anyagokat legyen idő hazaszállítani, valamint azért, hogy „erre a területre a nem kívánatos honi elemeket, zsidókat és ukránokat áttelepíthessük.” László mondataiból kiderül, hogy mindezt a vezérkar főnöke és a honvédelmi miniszter intenciói alapján közli.¹¹ Július 14-én a Kárpát-csoport parancsnokság kétségeit fejezte ki a terv végrehajtásával kapcsolatban,

dő különösen bőkezű adományozó volt, s a karácsonyi ünnepség után Szombathelyiné (született Bérczy Borbála Katalin, Szombathelyivel 1920. július 2-án kötött házasságot, lásd: HL Szombathelyi Ferenc tiszti személyi anyaga, 3137/1890) levelet kapott ettől a kereskedőtől, melyben kérte a helyőrségi kórházban tüdőbajjal fekvő munkaszolgálatos fiának katonai szolgálat alól való mentesítését. A levelet Szombathelyiné Lieszkovszky Pálnak, Szombathelyi személyi segédtszjtjének adta át, aki továbbította az illetékes állomástisztnak, ő pedig a kórház parancsnokának, s mivel az illető valóban beteg volt, mentesítést kapott. A dolognak híre ment, és háttérben Szombathelyi neve szerepelt. Szombathelyi szerint ez a feljelentés annak volt köszönhető, hogy korábban Tiszakirván felszámoltatta a csendőrokkal az általuk létrehozott tábornak, melyben több száz olyan személyt tartottak őrizet alatt, akiket a cseh uralom idején elkövetett magyarellenes cselekményekkel vádoltak. Ezen túlmenően pedig jelentést írt a csendőrségről, melyben azt állította, hogy kegyetlenek és gyávák. ÁBTL V-101594/1; HL Tanulmánygyűjtemény (TGY) 2833 Lieszkovszky Pál huszár ezredes visszaemlékezése; Budapest Főváros Levéltára (BFL): Szálasi Ferenc népbírósági anyaga, Szombathelyi Ferenc feljegyzése 7137 (itt Szombathelyi 1940-re teszi a zsidószabadítás címén történt feljelentést).

9 HL TGY 2833.

10 Karsai: i. m. 228–229. o.

11 HL M. kir. gyorshadtest, Kárpát-csoport. 1. doboz 1/1. 203. o.

s azt javasolta a vezérkarnak, kérjék ki a németek véleményét, még „mielőtt ezen nagyszabású és hosszabb ideig tartó műveletbe belekezdenének”, hiszen a magyar királyi honvédség által megszállt terület katonai igazgatását a németek mielőbb átveszik, s ekkor „a zsidóknak a tervezett áttelepítése esetleg akadályba ütközhet, vagy talán nem találkozik a németek helyeslésével. [...] Itteni vélemény szerint azon zsidók áttelepítése, akik magyar állampolgársággal nem rendelkeznek, s az oroszok őket vissza nem fogadták, immár végrehajtható lesz. Ezek száma körülbelül kétezer, kérdés azonban, hogy a többi nem kívánatos elem áttelepítése lehetséges lesz-e a nagy számukra és a németekre való tekintettel.”¹² A jelentésből nem derül ki, hogy Szombathelyit a feladat nehézsége készítette-e akadékoskodásra vagy pedig emberiességi okokból próbálta mérsékelni a vezérkar főnökének nagyszabású elképzeléseit, azonban későbbi döntései alapján ez utóbbit feltételezhetjük. Azt sem tudjuk, hogy a németekkel végül megtörtént-e a kívánt egyeztetés, az viszont tény, hogy az első szállítmány már július 17-én megérkezett,¹³ s az is, hogy végül valóban vezetett német tiltakozáshoz a magyar akció.¹⁴ Ennyiben tehát Szombathelyinek lett igaza.

Valószínűsíthetően a galíciai deportálás és a deportáltak kivégzése került szóba Szombathelyinek egyik háború utáni kihallgatásán.¹⁵ Sajnos a jegyzőkönyv töredékes, annyi azonban mégis kibogozható belőle, hogy Szombathelyi elismeri, segédkezett a deportáltak szállításában, de kizárólag segítő szándékkal, hogy „ne kelljen nekik a hosszú utat gyalog megtenni”, valamint kijelenti, hogy „addig amíg én ott voltam, ezeknek a zsidóknak semmi bajuk nem történt. Magam gondoskodtam az elszállásolásukról a faluban lévő zsidó családoknál.” Kihallgatói kérdéséből azt is megtudjuk, dálnoki Miklós Béla¹⁶ azzal vádolta meg Szombathelyit, hogy utasítást kapott tőle, miszerint „50 tehergépkocsival szállítsa oda a németeknek a zsidókat, hogy végezhessenek velük.” Szombathelyi ezt a vádat annak tulajdo-

nítja, hogy Miklós Béla vagy nem emlékszik pontosan az eseményekre, vagy most akar bosszút állni rajta egyrészt azért, mert a Tatár-hágónál volt egy összekülönbözésük, másrészt pedig, mert nyíltan megmondta neki, ellenezte főhadsegédi kinevezését. Sőt azt is hozzáteszi: „Lehet, hogy ezt ő maga csinálta, és most rám akarja tolni az egészet.” Ezt a pár töredékes mondatot kivéve a perben egyetlen egyszer sem került szóba Szombathelyinek a galíciai deportálásban játszott szerepe.

Szombathelyi viszonyát az igazgatása alá rendelt területen tartózkodó zsidókhöz és az SS működéséhez a következő történet jól példázta.¹⁷ A Kárpát-csoport parancsnokság kolomeai állomásozása alatt történt,¹⁸ hogy egy német SS alakulat a városban több zsidót¹⁹ összeszedett. Azzal vádolták őket, hogy egy korábban ott lezuhant német pilótát a szovjetek kezére juttattak. Az egyik elhurcolt férfi felesége a Kárpát-csoport parancsnokságra sietett, ahol azt kérte Lieszkovszky Pál őrnagytól, Szombathelyi személyi segédtisztjétől, hogy a parancsnok mentse meg az elhurcoltakat. Szombathelyi éppen nem tartózkodott a parancsnokságon, azonban amint visszaért és meghallotta a történeteket, nagyon felháborodott, hogy az ő területén tudta és beleegyezése nélkül ilyesmi történhetett.²⁰ Szombathelyinél, mint területileg illetékes parancsnoknál ugyanis az SS alakulat parancsnoka nem jelentkezett, akciójukat is az éj folyamán hajtották végre, így a magyar parancsnokságnak nem volt jelenlétükről tudomása. Lieszkovszky jelentése után Szombathelyi azonnal utasította tábori bíróságának előadóját, Babos József hadbíró őrnagyot és Siegler Endre vezérkari őrnagyot, a parancsnokság anyagi vezérkari osztályának szervezési előadóját, hogy egy géppuskás századdal nyomban induljanak a németek után, s az elhurcoltakat hozzák vissza. A magyar század éppen akkor érte utol az SS alakulatot, amikor azok az elhurcolt zsidók kivégzését akarták végrehajtani. Ezt Szombathelyi parancsához híven sikerült megakadályozni, majd a németekkel azt az alkut kötötték, hogy az

12 HL VKF Az 1. vkf. osztályhoz beérkező helyzetjelentések 208. o.

13 HL VKF Az 1. vkf. osztályhoz beérkező helyzetjelentések 237. o. „Az első kitelepített zsidó szállítmány, 41 fő beérkezett. További szállítás folyamatban.”

14 Braham 1988: I. k. 172. o.

15 ÁBTL: V-101594/1.

16 1941 nyarán, a Szovjetunió elleni hadműveletekben egy rövid időszakra a Kárpát-csoport alárendeltségében működő I. gyors hadtest parancsnoka. Szombathelyi kihallgatása idején az Ideiglenes Nemzeti Kormány elnöke.

17 Az esetet négy tanú is megörökítette: Szombathelyi Ferenc (Gosztonyi Péter: Szombathelyi Ferenc visszaemlékezése. Zrínyi Kiadó, Budapest. 1990. 40. o.; BFL: Szombathelyi Ferenc feljegyzése 7137; ÁBTL: V-101594/1 Szombathelyinek az ellene benyújtott vádirathoz szerkesztett észrevételei 10. o.), Babos József (ÁBTL V-101594/1 Babos Józsefnek a Szombathelyi perrel kapcsolatos 1945.

júl. 18-i kihallgatása), Siegler Endre (HL TGY 3255 Siegler Endre: Az én világom, meg ez a másik) és Lieszkovszky Pál (HL TGY 2833 Lieszkovszky Pál huszár ezredes visszaemlékezése).

18 A négy tanú közül csak Babos ad meg pontosabb időpontot: 1941. július közepét. A Kárpát-csoport parancsnokság 1941. július 13. és augusztus 25. között állomásozott Kolomeán, azonban Lieszkovszky is a szemtanúk között van, akit 1941. augusztus 1-jén áthelyeztek. Tehát a fenti esemény valamikor július 13. és augusztus 1. között történhetett.

19 Siegler 40 főt, Szombathelyi hol 200, hol 250 főt, Babos pedig 400 főt említ. Lieszkovszky nem adja meg a pontos számukat, hanem „sok zsidót” ír.

20 Amikor Lieszkovszky jelentette Szombathelyinek, hogy az elhurcolt zsidó férfi felesége a földre vetette magát, átkulcsolta csizmáit és azt csókolgatva rimáncodott neki, Szombathelyi „szomorúan azt felelte: bárcsak feleségednek sose legyen szüksége, hogy életedért így kelljen könyörögnie.” HL TGY 2833.

ügyet a magyarok fogják törvényesen kivizsgálni s a bűnösöket elítélni. Az alkuba a németek belementek, így a magyar század az egész csoportot az SS-ekkel együtt visszakisérte Kolomeába, ahol Szombathelyi felszólította a német tisztet, hogy igazolja vádjait. Mivel ezt nem tudták megtenni, Szombathelyi határozottan követelte, hogy az összes elhurcolt zsidót bocsássák szabadon, és az SS azonnal hagyja el azt a területet, amely az ő hatáskörébe tartozik. Amennyiben ez nem történne meg, katonai erővel fogja őket onnan eltávolítani. Az eljárást egyébként a magyarok ígéretükhöz híven lefolytatták (valószínűleg ezzel kívánták magukat bebiztosítani arra az esetre, ha a németek részéről lenne az ügynek folytatása), s ennek során bebizonyosodott, hogy ezen a területen német repülő egyáltalán nem végzett kényszerleszállást. Szombathelyi parancsára tehát a zsidókat szabadon engedték.

A történet alapján megállapíthatjuk, hogy az SS-ek a magyarok által megszállt területen titokban hajtották végre akciójukat, s jelenlétükről nem tettek az illetékes parancsnoknak jelentést. Lelepleződésükkor kitalált ürüggyel védekeztek, hiszen mindenki számára világos volt, hogy több száz zsidó nem lehet felelős az állítólagos német pilóta szovjet kézre adásában. (Siegler visszaemlékezésében az szerepel, hogy egy zsidó személy elhurcolásához ragaszkodtak a németek, mert állításuk szerint ő volt a valódi bűnös. A vád alaptalansága azonban, mint láttuk, csak később bizonyosodott be.) Az illetékes magyar katonai parancsnok nem működött közre a zsidók elhurcolásában, még csak cinkos „félre-nézéssel” sem, hanem vállalta a németekkel való szembeszégülés esetleges kellemetlenségeit, amelynek nem sok példáját ismerjük. Ahogyan Lieszkovszky fogalmaz: „Kevesen voltak a háborús idők elején, akik a németekkel szembe mertek szegülni.” Feltételezhetjük azonban, hogy sor kerülhetett több, a fentihez hasonló akcióra is, mivel a német biztonsági rendőrség és biztonsági szolgálat főnöke 1941. július 15-én kelt 23. számú oroszországi operációs jelentésében²¹ megállapítja,

21 Idézi Braham: i.m. I. kötet 173. o.

22 BFL Szálasi Ferenc népbírói anyaga 7113–7123.

23 Romániában 1938 januárjában királyi rendelettel mintegy 120.000 zsidót fosztottak meg állampolgárságától. 1940 augusztusában újabb zsidóellenes törvényt hoztak, az ún. Zsidóstatútumot, mely megtiltotta a zsidók és a nem zsidók vegyes házasságát. 1940 nyarán a Szovjetuniónak átadandó Besszarabiából és Észak-Bukovinából visszavonuló román katonai és csendőr alakulatok számos tömeggyilkosságot követtek el a helyi zsidó lakossággal szemben. 1940. szeptember 11. és 1941. január 21. között további 41 faji alapokon álló zsidóellenes rendeletet és miniszteri utasítást adott ki a román állam. 1941 januárjában a vasgárdisták zendülésekor zsinagógák felgyújtására, zsidó vállalatok kifosztására került sor, s csak Bukarestben és környékén száznál is több zsidót gyilkoltak meg. Ezután indult meg az Antonescu-rezsim azon kampánya, mely a zsidók teljes kifosztását és

hogy „a honvédség... szemlátomást pártfogolja a lengyeleket és a zsidókat”, s „a zsidók ellen indított rendőri akciót a honvédség leállította”.

László Dezsőnek a galíciai deportálásban játszott meghatározó szerepét – a fent idézett július 9-i utasításán túl – Ujszászy István háború után készült feljegyzései is alátámasztani látszanak. Ennek figyelembevételével tehát nem mellékes Szombathelyinek egy 1941 augusztusában Lászlóhoz írt levele,²² melyben – mellékszálként ugyan, de – szó esik a zsidókérdésről is. Szombathelyi a következőket írja ezzel kapcsolatban: „A mi politikánk pedig már akkor keresztény és nemzeti, valamint népies volt, amikor arról a németeknél még csak egy pár merész ember álmodott. Merem mondani, hogy ezek az új politikai irányok, amelyek a németeknél olyan hatalmasan kivirágoztak, minálunk láttak napvilágot, tőlünk indultak el, és ha nem is tudtuk azokat olyan nagy eredménnyel felfokozni, mint azt a németeknél láttuk, de éppen ennek a politikának a sarkalatos kérdésében, a zsidókérdésben, aránylag többet teljesítettünk, mint a németek tettek, de sajnos – mert őket akartuk utánozni – mindent ostobábban. Ők megfejték a zsidókat, leföldrék a vagyonukat, mi pedig agyon akarjuk ütni őket. [...] Ezek sokkal erősebb kötelékek [azaz a német–magyar történelmi sorsközösség és egymásrautaltság – K. J.], mintha száz százalékgig lefeksünk és száz százalékgig hajtuk végre a náci programot, pl. a zsidókérdést, mint azt a románok tették.”²³ Ezekből a mondatokból is látható, hogy Szombathelyi – bár vitapartnerének erősen németbarát és antiszemita gondolati és szempontrendszeréből kiindulva érvel – mérséklő álláspontot képvisel a zsidókérdés kezelésével kapcsolatban, és óv a zsidókérdés német (és román) példájú megoldásának szándékától. A másik gondolat pedig, ami szembevetendő, hogy Szombathelyi 1941 augusztusában végső soron a zsidók kiirtásának szándékát tételezi fel a magyar katonai vezetésről (így értelmezem a többes szám első személyű megfogalmazást), és ettől minden bizonnyal nem elválaszthatóak azok a benyo-

az ország zsidótlánítását tűzte ki célul. A Szovjetunó elleni hadjárat megindulása után a román hadsereg és csendőrség zsidók ezreit megszárolta le a frissen vissza-, illetve meghódított területeken. A románok számos esetben még a németek brutalitásán is túltettek. Közben Ó-Romániában is sor került tömeggyilkosságokra, pl. Jászvásárban 1941. június 29–30-án, ahol több ezer zsidót gyilkoltak meg a román katonai és csendőr alakulatok a Gestapóval együttműködve. Antonescu ebben az időszakban a németek közvetlen bevonása nélkül, saját szakállára kívánta megoldani a zsidókérdést, valamint azt is kijelentette, hogy a háborút nem a szláv népek, hanem a zsidók ellen vívják. Randolph L. Braham: Román nacionalisták és a Holocaust. Múlt és Jövő Könyvek, Budapest, 1998. 17–22. ; 32–34. o.

A fentiekből látható, hogy a román zsidóellenes politika sokkal radikálisabb volt a magyarnál, s ennek követésétől kívánta óvni Szombathelyi László Dezsőt.

mások, melyeket Szombathelyi a Kárpát-csoport parancsnokaként a galíciai deportáltakkal kapcsolatban szerzett. Itt nem direkt akciókra kell gondolnunk – ilyen értelmű központi utasítás véleményem szerint nem is létezett –, hanem arra, hogy a deportálással emberek tömegeit tették ki az éhezésnek, céltalan bolyongásnak és egy ellenséges környezetnek, amely sok ezer ember halálát okozta. Szombathelyi ezt ismerhette fel. A Kárpát-csoport parancsnokának fenti figyelmeztetéseiből az is látható, milyen irányban haladt, illetve haladhatott volna a magyar katonapolitika, ha nem történik váltás egy hónappal később, azaz nem Szombathelyi Ferencet nevezik ki a vezérkar élére. Ebben az esetben valószínűleg sokkal erősebb antiszemita tendenciák érvényesültek volna a honvédségben, mert nem lett volna fék, amely szerepet Szombathelyi töltött be. Ez olvasható ki a következő epizódból is.

1941 őszére a deportálás lezárult,²⁴ azonban Szombathelyi újból kénytelen volt foglalkozni a kérdéssel, s ismét csak mérséklő magatartása figyelhető meg. Október 14-én Náray Antal vezérkari ezredes, a Legfelső Honvédelmi Tanács (LHT) vezértitkára Bárdossy László miniszterelnök (egyben a LHT elnöke) felhatalmazása alapján átirattal fordult a Honvéd Vezérkar főnökéhez (1941. szeptember 6-tól Szombathelyi Ferenc), melyben a Galiciába deportált zsidók visszaszivárgásának veszélyére hívta fel a figyelmet.²⁵ Ezt az iratot és a hozzá kapcsolódókat érdemes részletesebben is bemutatnunk, mert jellemző képet rajzolnak arról, hogy a korszak meghatározó politikai és katonai vezetői (közül néhányan) hogyan viszonyultak a galíciai deportálás kérdéséhez, tágabb értelemben pedig magához a zsidókérdéshez.

Az átirat szerint a fenti időpontig mintegy ezerhat száz személy szökött vissza Magyarországra, akiket a magyar hatóságok ismét áttettek a határon. Ezekon kívül további több száz személy bujkált a határ mentén, akik közül pár tucatot sikerült őrizetbe venni. Olyan hírek terjedtek el, melyek szerint „a kiutasított zsidók egy részét a németek tették át ismét a magyar határon”. A németek azonban kijelentették, „hogy ők nem utasítanak ki senkit és visszaveszik az átszökött zsidókat is, csak azt kérik, hogy ezekkel együtt újabb csoportokat a magyarok ne tegyenek át”. E tárgyban október 11-én Kőrösmezőn a magyar és német határtisztek értekezletet is tartottak. A magyar rendőrség egy német nyelvű

kiutasítási végzést is megszerezett, melyről kiderült, hogy „azt a kiutasított maga készítette és száz pengőt fizetett egy ukrain hatóságnál alkalmazott embernek, aki aláírta és lepecsételte”. Az átirat megállapítása szerint „a németek a zsidókkal általában nem törődnek és részükre szabad mozgást biztosító végzést adtak ki”. Így indulhattak meg a magyar határ irányába. A zsidó pártfogó iroda²⁶ pedig olyan hírt juttatott Galiciába, mely szerint „a magyar állampolgár zsidók visszatérhetnek Magyarországra. Ennek következtében ezen az alapon próbálnak visszajutni.” Mindezek miatt tehát felkérték Szombathelyit a határőrizet megerősítésére és más hatályos lépések megfontolására.

Erre az iratra válaszul készített az 1. vkf. osztály²⁷ egy kiadvány-tervezetet,²⁸ melynek Pro domójában²⁹ a következő megállapítások szerepeltek: A határszolgálat szigorítása már korábban megtörtént, a határvadász őrsök létszámát felemelték, de a határt további állományfeleléssel sem lehet légmentesen lezárni. A beszivárgás megakadályozására a legdrasztikusabb és elrettentő rendszabályok bevezetése lenne az egyedüli járható út. A németek a galíciai határsávban tiltsák be a zsidók közlekedését. Az ennek érdekében való közbenjárásra egyébként a belügyminiszter már felkérte a külügyminisztert. Újból nagyarányú razziát kellene tartani és ebbe a honvédség alakulatait is be lehetne vonni, ott, ahol a csendőrség és rendőrség létszáma erre nem elegendő.

A fentiek alapján az osztály végül a következő kiadványtervezetet készítette el: a jelentett adatok összegzése (eddig csak az északkeleti határon körülbelül ezerkilencszáz-kétezer kitoloncolt zsidó szökött vissza, de a déli határszakaszon is folyik a beszivárgás)³⁰ bizonyítja, hogy a zsidók beszivárgása ellen hozott eddigi rendszabályok nem elég hatékonyak, a zsidók még mindig Magyarországot tartják a legkívánatosabb helynek. „Az enyhe rendszabályok, továbbá a hazai zsidóság föld alatti tevékenysége, sőt néhol az államhatalom rendelkezéseivel való nyílt szembehelyezkedése (zsidó pártfogó iroda jelentett működése)” alkalmas a közhangulat lerontására. A belső hangulat leromlásától függetlenül „külpolitikai vonatkozások is a zsidókérdés erélyes kezelését indokolnák”. A visszaszivárgást tisztán katonai eszközökkel megakadályozni nem lehet. Csak elrettentő rendszabályok alkalmazásával érhető el eredmény, ezek pedig a következők lennének: a visszaszivárgó zsidók ellen rögtön-

24 A deportálások leállítását 1941. augusztus 9-én rendelte el Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter. Karsai László: i.m. 231. o.

25 Az irat eredeti száma LHT 1941 97/Om. eln., ez szerelve a VKF 1941 1. oszt. 26/Om. számhoz.

26 Hivatalos nevén: Magyar Izraeliták Pártfogó Irodája, 1938 óta működött.

27 Dezseri János vezérkari százados, Sáska Elemér vezérkari alezredes, osztályvezető egyetértésével.

28 HL VKF 1941 1. oszt. 26/Om.

29 Belső használatra készült feljegyzés, melyben röviden összegzik az irat tartalmát, s azzal kapcsolatosan megállapításokat tesznek.

30 Tehát az osztály a Galiciába deportált zsidók visszaszivárgásának felvetését megfogalva egy komplexebb kérdést igyekezett kerekíteni az ügyből.

ítélő bíraskodást kell életbe léptetni és őket halállal kell büntetni; ugyanilyen elbánásban részesítendőek a beszivárgó idegen állampolgárságú zsidók, és azok a hatósági közegek, magyar állampolgárok vagy magyarországi lakosok, akik ebben a vissza- illetve beszivárgásban tudatosan közreműködnek. Ismételt nagyarányú razziával kell az országot a nemkívánatos zsidó elemektől megtisztítani, a ki nem toloncolhatókat internálni. A razziába bevonnak lennének a honvédség egyes alakulatai is, ha a rendőrség és csendőrség létszáma nem lenne elegendő. A későbbi ellenőrzések megkönnyítésére be kellene vezetni a zsidók kötelező megjelölését³¹ (ezt a házassági törvény is indokoltá tenné, mert „a védtelen magyar nők csak így tudnának hatásosan védekezni toladó zsidó férfiak ellen”). A külügyminiszter úr által szorgalmazandó lenne, hogy a németek a galíciai határsávban tiltsák meg a zsidók közlekedését. Az irat szerzője szerint ezen rendszabályok bevezetésével a közvélemény erélyt és elhatározottságot látna a zsidókérdés kezelésében, s „az ellenséges propaganda többé-kevésbé helytálló ama állításának élét is elvenné, hogy Magyarország az európai zsidóság eldorádója. Most – midőn újabb és újabb veszedelmek ütnek fel fejüket (délvidéki kommunista aknamunka) –, helyénvalónak tartanám az államhatalom szilárdságának és eltökéltségének kimutatását mindazokban az esetekben, midőn a szándékolt célt elretentő rendszabályok nélkül nem tudjuk elérni.”

Szombathelyi nem fogadta el a fenti kiadványtervezetet, s abba több ponton is belejavított. A zsidókérdés erélyes kezelésének külpolitikai vonatkozásokkal való indoklását aláhúzta, s a mondathoz ezt a megjegyzést fűzte: „Mi katonák vagyunk.” Szintén aláhúzta a zsidókkal szemben Magyarországon megnyilvánuló „enyhe bánásmód és kitűnő megélhetési lehetőségeik”-ről szóló részt, valamint a rögtönítélő bíraskodás bevezetésére, az ismételt nagyarányú razzia lefolytatására és a zsidók kötelező megjelölésének elrendelésére vonatkozó javaslatokat tartalmazó részeket megjelölte, s odáírta: „Politika.” Azaz nem a katonai vezetés dolga. Végül szintén megjelölte a délvidéki kommunista aknamunkát említő mondatot, s szélsőséges, politizáló vezérkari tisztjeinek kioktatására összefoglalásképpen a következő megjegyzést írta a tervezet végére: „Ezt a kiadványt így használni nem tudom, mert Min. Elnök Úr nem azért fordult hozzám, hogy őt a zsidókérdés bel- és külpolitikai kérdéseire illetve vonatkozásaira kioktassam, hanem hogy neki a katonai vonalon segítsek. Az sem

okoz örömet nekem és nem viszi a kérdést közelebb a megoldáshoz, hogy »jól megmondtam neki«. Tudok-e segíteni vagy nem, ez a kérdés? Erre kérek rövid és szakmai választ, illetve kiadványt.”

Szombathelyi utasítására tehát a kiadványt újrafogalmazták. A végleges változatban,³² október 24-én a vezérkar főnöke közölte a LHT elnökével (a vezértitkár útján), valamint a honvédelmi miniszterrel³³ az eddig megtett intézkedéseket és a további lehetőségeket: a zsidók visszaszivárgásának hatályosabb ellenőrzésére az északkeleti és a déli határszakaszon a határszolgálatot megszigorította, erre a felhatalmazást a LHT-től kapta. A határvadász őrsök létszámát a honvédelmi miniszter felemelte. A katonai vonalon megtehető rendszabályok a következők: a zsidók visszaszivárgásának megakadályozását a határvadász alakulatok teljes hadiállományra való emelésével még lehet fokozni, de teljes eredményt ettől sem lehet várni; karhatalmi csapatoknak a Bácskába való kihelyezésére megtette az előkészületeket, de végrehajtást még nem rendelt el. Az első sorban érintett területeken javasolja a csendőrség és a rendőrség megerősítését és az ellenőrzés fokozását. Szándékában áll a katonai nyomozó testület további kiépítése. Minden jogtalan határátlépővel szemben szigorú megtorlást kellene életbe léptetni.

A LHT október 31-i válasza szerint a miniszterelnök az átiratban javasoltakat tudomásul vette, további katonai rendszabályokhoz nem kívánt folyamodni.³⁴

Mint láhattuk, Szombathelyinek a galíciai deportálásban nem volt kezdeményező szerepe, azonban a kapott parancsnak megfelelően végrehajtotta annak technikai lebonyolítását. Még akkor is így tett, ha közben kifejezte a tervvel szembeni kifogásait. Az igazgatása alá tartozó megszállt területeken humánusan igyekezett bánni a helyi és feltehetően a Magyarországról kitelepített zsidó lakossággal is. A Honvéd Vezérkar Főnökévé történt kinevezése után – elődjétől eltérően – nem vállalt kezdeményező szerepet egy újabb nagyarányú razzia és deportálási hullám lebonyolításában, sőt hatalmi szóval megtorpedózta az erre irányuló kísérletet. Nem támogatta a zsidókérdés erélyesebb kezelésének fölvetését sem, s legfőképpen nem tolerálta alárendeltjei politizálási hajlandóságát. Ugyanakkor úgy tűnik, egyetértett a zsidók be- illetve visszaszivárgásának biztonsági kérdésként való fölfogásával, legalábbis meghajolt a politikai vezetés ilyen értelmű kívánságai, s ezzel együtt egy barbár kor szelleme előtt is.

31 Németországban 1941. szeptember 1-jétől tették kötelezővé a zsidóknak a sárga csillag viselését.

32 HL VKF 1941 1. oszt. 26/Om

33 Talán érdemes megjegyeznünk, hogy az osztály által készített erede-

ti tervezetnek nemcsak a LHT elnöke és a honvédelmi miniszter, hanem a Honvédelmi Minisztérium 19. (határszolgálati ügyek) osztálya, a belügyminiszter és a külügyminiszter is címzettjei lettek volna.

34 HL VKF 1941 1. oszt. 27/Om.

BENE ZOLTÁN
Télutó, tavaszelő

„Az események gyorsuló iramban követték egymást. Eddig csak tudtam, hogy zuhanok. Most láttam.” Gyorsuló iramban, mégis úgy, akár egy lassított felvétel. Tisztán láttam magam. Mintegy kívülről. A lábam beleakadhatott a létra legfelső fokába. Arcra estem volna, ha a kezem nem kapom magam elé időben. Utólag azt gondolom, elképesztően fürge lehettem. Követhetetlenül gyorsan emeltem az arcom elé a kezem, hogy megvédjem magam. Reflexeim jól vizsgáztak. Egyszermind módfelett lassúnak éreztem a zuhanásomat és a zuhanásom idején indult mozdulataimat. Egyszerre voltam tehát végtelenül lassú és meglepően sebes mozgású, ráadásul mindezt végignézttem kívülről, mintha külső, idegen szemlélő volnék. Különös érzéssel töltődtem föl ettől, melyet a fájdalom sem szorított ki belőlem. Pedig napokig fájt az alkarom, a térdem, az oldalam. De nagy baj nem történt. A fejem búbja sajgott a legtovább. Púp keletkezett rajta: oda esett a fémlétra...

...kegyetlen tél is lehetne. Mostanában ugyan kevésbé valószínű, de, miként az egész időjárás, úgy ez a szelete is teljességgel kiszámíthatatlan. Állítólag sivatagosodunk, miközben mediterránná válunk. Globális fölmelegedés – alig van olyan nap, hogy ne írna erről az újság, ne ez legyen a téma a televízióban, rádióban. Azért nekem most jól jön, hogy nincsenek vad mínuszok. Jólesik ez a kis globális fölmelegedés! Ez a fagypontról plusz hat-tíz fokig terjedő hőmérséklet éppen megfelel jelen helyzetemben. Írhatnám azt is, hogy elvagyok, mint a befőtt, amit gyakorta eszem (vagy hatvan üveggel találtam), elvégre mondani bizonyos így mondanám, ha kérdezné valaki. Senki nem kérdezi, és addig jó nekem. Van konzervem és kekszem, van áram és televízió, rádió, akadnak könyvek, nem is kevés. Egy barátomé ez a házikó, komfortosnak mondhatom: zuhanyzó, angol vécé, aprócska főzőfülke, egy nagyobb szoba és egy polcokkal leválasztott hálófülke. A szobában dohányzóasztal, kopott fotelek, egy kanapé, ósdi ruhászekrény, a hálófülkében nyikorgó ágy, a főzőfülkében vizesblokk, szekrény – jól felszerelt minilakás. És ami a lényeg: kerek két éve téliesített. Különben, enyhe tél ide vagy oda, megszenvednék. Egy gázkonvektor biztosítja a meleget, gázpalackról üzemel, a házikóhoz ragasztott sufniiban vagy egy tucat palack áll a deszkafal mellett. Mintha tudta volna a barátom, hogy szükség lesz minderre: téliesítés, konvektor, gázpalackok. Még a nagyszüleinek a könyvtárát is idehordta: a Világirodalom Klasszikusai sorozat csaknem hiánytalanul ott áll a polcokon.

Mióta itt vagyok, jobbára ezeket a köteteket olvasom. Megérkezésem után először csak oroszokat, akiktől hajdan, a gimiben még húzódoztam. (Akkoriban a francia regények tetszettek, most látom, mennyivel mélyebbek az oroszok. Vagy ha nem is mélyebbek, de kétségkívül máshogyan érintenek meg.) Egyik orosz elbeszélést, regényt faltam a másik után, aztán, ragaszkodó hűséggel a szláv-ság irányában, Sienkiewiczet forgattam, végül megállapodtam Stanislaw Lemnél. A Világirodalom Klasszikusai mellett egyébiránt négy XIX. századi magyar klasszikus (Jókai, Jósika, Mikszáth és Eötvös), valamint egypár XX. századi hazai író könyvei sorjáznak a polcokon. Emellett akad Petőfi-, Arany-, Ady- és József Attila-összes, valamint egy Goethe- és egy Baudelaire-kötet, s ezzel a líra kimerült. El ne felejtsem a Nyugat összekötött négy évfolyamát (1911–12, 1915–16) és a Kөрkép című prózaválogatás kötetét 1965–1999 között rendszertelenül, valamint egy tucatnyi barkácsolást és mezőgazdaságot taglaló munkát. Ezzel számba vettem elhülyülésem elleni majdani küzdelmem első számú eszközeit. Bár szinte csak Lemet olvasok az utóbbi napokban, azért jó számon tartani az esélyeket, hosszú időre rendezkedek be. Megnyugtat, hogy védve vagyok az unalom ellen. Van televízió és rádió is, de azok nem nyújtanak semmiféle védelmet. A televízióban ugyan eleinte mindig megnéztem a híreket, ám később elment a kedvem az egészről. Rádiót legfeljebb reggel hallgatok, mosakodás közben, ha kedvem tartja (ritkán tartja kedvem), akkor is Bartókot, Petőfit, Kossuthot; a kereskedelmi adók olcsó poénjai bőszenek. Remeteségembe nem fér bele sem a világ aktualitása, sem az alacsonyrendű, esztelen bohóckodás...

...a telefonomat hetente egyszer, tíz percre kapcsolom be. Mindig érkezik tucatnyi esemes. Többnyire olyanok, amiknek nem örülök: gorombaságok, sürgető föl szólítások. Egyszer-egyszer tájékoztalan kérdéseket, ritkán jókívánságokat, néha örömteli híreket is kapok, de nem válaszolok soha. Inkább olvasni próbálok. Terelni, igazság szerint. Nem mindig sikerül. Találtam rejtvényújságokat, mind kivégeztem. Nem sokkal később egy matematikai föladványokat tartalmazó könyvecskére bukkantam – napokig számoltam, osztottam, szoroztam éjt nappallá téve. „Míg számoltam, valami dühös, néma elszántság tartott lábon. Most aztán annyira eltompultam a kimerültségtől, hogy képtelen voltam megágyazni”, ruhástól ájultam a vetetlen ágyba. Dél-előtt lehetett talán, nem is emlékszem pontosan. Hiába próbálok, nem tudom fölledzni, milyen napszak. Álmomban számok kavargotak a szemem előtt, időbe telt, míg rájöttem, hogy úgy hullnak az égből, ahogyan a hópehelyek, s mikor ezt föl fedeztem, fogtam egy lapátot, és hányni kezdtem a számokat, akár a havat, de nem bír-

tam velük, a végén maguk alá temettek. Akkor fölriadtam, megállapítottam, hogy mindez álom volt csupán, és – előkaparva az ágy alól – folytattam Stanislaw Lem Solarisát, ahol két napja abbahagytam...

...,ültem a nagy ablaknál, és néztem az óceánt. Nem volt semmi dolgom.” Nincsen semmi dolgom, és valóban óceánnak látom olykor ezt a mesterséges tavat. Tizenöt lépésre fekszik a házikótól. Nem horgásztó, csak az volt valaha. Évekkel ezelőtt nagyrészt kipusztultak belőle a halak, amennyi maradt, azért nem érdemes horgot lógatni a habok közé. Néhány kacska lebegett a vízben. Aludtak, talán csak pihentek. Ölemben ejtettem a Solarist, méltáztam, ahogyan régen a vonaton. Egy időben sokat vonatoztam. A jóféle balkáni szerelvényeken. Aztán jöttek az intercityk, a nyugati stílus. Feszélyeztek. Egészen addig, míg nem láttam, hogy a vécét ezeken is éppoly akkurátusan összepisálják az utazók, mint korábban. Eszembe jutottak a fejlődésről szóló beszédek, cikkek, és ettől újra természetes állapotomban, azaz becsapva éreztem magam. Éppen úgy történt hát a vasúttal is, ahogy általában történni szokott. Látszólag léptünk csak előre megint: az egyik összevizelt vécéből átkerültünk egy másikba, amelyik kicsit pofásabbnak tűnik ugyan, mégis ugyanolyan hűgyszagú. Egyéb különbség alig adódik. Olyan érzés volt tisztára, mint később az Európai Unió. Ez jutott eszembe a kacsákat bámulva, ölemben a könyvvel.

...,minden ember arcát felderíti a gondolat, hogy hazatérnek. De nekem nincs hova hazatérnem.” Két évvel ezelőtt kezdődött mindaz, ami idevezetett. Nem. Legyek őszinte! Sokkal korábban kezdődött. Nem a körülmények változtak, nem hozakodhatok elő külső okokkal. Én vagyok az oka mindennek. Kezdhethném ott, hogy elvált szülők gyermekeként nőttem föl, hogy apám csúnyán elhagyta anyámat, anyám ezért mindent megtett értem, túl sokat is, satöbbi. De nem érdemes itt kezdenem, még akkor sem, ha csábít a lehetőség. Valószínűleg genetikailag kódoltatott bennem jó előre minden. Soha nem akartam bántani senkit, de nem ismerem a felelősséget, sem az odaadást. Nem tudok alkalmazkodni, és nem tudok háttérbe húzódní. Lemondani végképp nem. Tudok ájtatosan, meggyőzően beszélni mindezekről, ha szükséges, tudom azt is, hogy meg kellene változnom, átérezni azonban képtelen vagyok mindazt, amit, amiről beszélek. Mindig hiszek abban, amit csinállok. Könnyen lelkesedem, könnyen bizakodom. Hiszem, hogy ha valami olyat teszek, amiből baj származhat, nem fog belőle baj származni, mert végezetül valami véletlen szerencse vagy csoda megment. Vagy én mentem meg a helyzetet. Aztán jellemzően nem így történik...

...német szakra jártam az egyetemre. Másodévesen albérlésbe költöztem két barátommal, pedig tősgyökeres

szegedi vagyok, ahogyan az alma mater. Jobbnak láttam, ha nem egy fedél alatt élek anyámmal. Éjszakáztam, csajoztam, ittam. Anyám szemrehányó tekintete, sóhajai nélkül ez könnyebben ment. Anyám azt jósolta, nem fogok boldogulni anyagilag, ám nem akadtak nehézségeim. Ugyanis eleinte legfőbb bevételi forrásom, albérlőtársaimmal együtt, a benzincsempészet volt. Délen háború dúlt, abban az évben vette kezdetét, amikor elkezdtem az egyetemet. A hajdani meseország, ahová gyerekkoromban havonta jártunk át anyámmal rizses csokiért, zokniért, melegítőért, vinjakért, bakelit lemezekért, egyéb apróságokért; az ország, amely dacolt a keleti hatalommal és kettált a nyugattal, próbált ide is és oda is tartozni, miközben mégsem tartozott sehová; ez a legendás birodalom észveszejtő gyorsasággal hullott darabjaira, úgyszólván az orrunk előtt. Persze, az ott élőknek olyan lehetett ez, mint az én zuhanásom a minap: egyszerre fölfoghatatlanul gyors és végzetesen lassú. Ezalatt az amerikai kormány szívből sajnálta, ami Jugoszláviában zajlik, és sajnálatának azzal adott nyomatékot, hogy fenntartotta a blokádot. No, ez a blokádot biztosított nekünk szép kerestet. Egy Szeged közeli település vállalkozójának köszönhetően napi hatszor-hétszer léptünk át a határt bazi nagy Mercedesekkel, amelyekbe, köszönhetően a német előrelátásnak és a magyar szemfülességnek, annyi üzemanyag fért, akár egy közepes méretű magánrepülőgépek tankjaiba. A határ túloldalán csupán az első kútig vezettük a kocsikat, ott a benzint lefejték szorgos kezek, annyit hagyva csupán, amennyivel hazatérhettünk. A határőrök mindkét oldalon jól jártak, a jugoszláv néphadsereg páncélosai és egyéb motorizált egységei továbbra is szállíthatták a katonáikat, a hadianyagot, az ételmezt és a pálinkát a frontra, míg a megbízónk s általa a mi zsebünk megtelt bankókkal. Mindenki elégedett lehetett tehát – talán csak azok a szerencsétlenek nem, akikhez a mi benzinünk hajtotta járműveken érkezett el a halál. Egy évig tartott ez az időszak, egy évig dőlt a pénz, s ahogy jött, úgy ment el. Egy esztendő elteltével a Szeged közeli település vállalkozójára rágyújtották a házat, de olyan szakértelemmel, hogy családotul bennégett. Az autókat elvitték, mi pedig meghúztuk magunkat, és a szerényebb jövedelmet, ám nagyobb személyes biztonságot nyújtó könyvezésre tértünk át. Ez voltaképpen könyvlopást jelentett. Loptunk rendelkezésre az évfolyamtársaknak és az antikváriumoknak. Olyan kiadványokra pályáztunk, amelyekért sokat fizet a csöndes pali a mellékutcában, az öreg a belvárosban vagy a gyerek a körúton – ahogyan a három legjelentősebb antikvárium fölvásárlóit neveztük egymás között. Elképzelhetetlen ügyességre tettünk szert a könyvlopásban! Nem egyszer fordult elő, hogy lexikonokat, atlaszokat hoztunk ki a nadrágunkba tömve, amelyek majd' szétmorzszolták a

tökünket. Az sem volt ritka, hogy magában az antikváriumban „dolgoztunk”. Ez kényelmes megoldásnak bizonyult, nem kellett hozzá több mint egy radírgumi: a polcra leemelt könyvből kiradíroztuk az árat, térültünk-fordultunk, végül saját árukészletét adtuk el újra a tulajnak. Olykor a Meló-diák nevű szervezeten keresztül is munkálkodtunk, tisztességes úton, szeméretlenül alacsony fizetésért, ahogy illik a vadkapitalista viszonyok között, de az önmagában semmire sem lett volna elég. Nekünk ugyanis sok pénzre volt szükségünk a bulik és az ital miatt. Gazdagok akartunk lenni, pofátlanul gazdagok. Talán akkor akartam életemben először igazán gazdag lenni. Azokon a reggeleken, amikor másnaposan, égő gyomorral ültünk az albérletben, bámultunk egymás arcába, és kiürítettük a zsebeinket, hátha akad még egy fél liter kommerszre való, ami enyhíthetné kínjainkat...

...egyszer hétvégére elutaztunk valahová mindhárman, albérlőtársak. Én például egyik évfolyamtársamhoz, Békés megyébe talán, nem emlékszem már, pontosan hová is, miért is. Arra azonban igen, hogy amikor vásárnap este visszatértem, ordenáré búz fogadott a lakásban. Nyomban kutatni kezdtem a forrás után, rá is akadtam hamar (elég volt az orrom után menni). A végcésészéből áradt a gyomorforgató, embertelen büdösség: irgalmatlan rakás, sárgával csikozott mélybarna szar tornyosult a fajanszon. Már cafrangosodott a széle, s mire letuszkoltam, a kefe használhatatlanná vált a szőrébe ragadt megannyi szarcsimbóktól, a kezem könyékig szaros lett, a nadrágomra meg szarlé fröccsent, úgyhogy elokádtam magam. Utána pucolhattam föl azt is. Négyyszer húztam le, mire eltüntettem mindent, kilocsoltam egy fél üveg hypót, aztán fél óráig sikáltam magam. Közben azon járt az agyam, hogy ki tehetette ezt? Meg azon, hogy miért nem találtam papírt a kupacon? Először arra gondoltam, az elkövető nem törölte ki azt a fertelmes seggelikát, később, józan belátásomnak és vaslogikámnak engedve rájöttem, hogy mégsem ez történhetett. Sokkal inkább az, hogy aki odaszart, nagyon is kitörölte, amit ki kell törölni, és a végét is lehúzta maga után, ahogy tanítják, csakhogy akkorára sikerült a rakás, amekkorát a víz már nem tudott lesodorni! Mindössze a papírt borotválta le a tetejéről. A tettes tehát csak abban hibázott, hogy nem pillantott maga alá, nem gondolt a gigantikus produktumra. Mire idáig jutottam, elpárolgott a mérgelem. Magam is járhattam volna így! Ki gondolná, hogy ekkora rotyadék fakadhat a beleiből? Egészen lehiggadtam, s mire két cimborám hazaért, szemrehányás nélkül tudtam beszámolni az esetről. Az sem hozott ki a sodromból, hogy nem derült ki, melyikük a felelős az egész hétvégére egyedül hagyott mocskokért, amely zavartalanul párolgathatta magából az irgalmatlan búzt, mindketten ta-

gadtak. De további bűnbakkeresés és felelősségre vonás helyett csak neveltünk, azzal lementünk a szatócsboltba, amit ABC-nek neveznek, vettünk egy kiló kenyeret, és fizetés nélkül kihoztunk két üveg Unicumot meg öt-hat halkonzervet vacsorára. Később teli hassal és piásan feküdtem hanyatt az ágyamon, kezeim a fejem alatt. Az járt az eszemben, hogy egyik lakótársam sem tűnt őszintétlennek, amikor tagadta bűnösségét a szar ügyében. Abban biztos voltam, hogy rajtunk, hármunkon kívül más nem járt a lakásban. Akkor miként került az a fantasztikus fekália ide? Nem először támadt olyan érzésem, hogy nem vagyunk egyedül, pontosabban, hogy van valami rajtunk, hármunkon kívül a bérleményben, aminek ésszerűen nézve nem kellene ott lennie. De nem ragadtam le az albérletnél, elvégre már gyerekkoromban gyakorta fantáziáltam ilyesmit, és itt most nem a gyermeki képzetekre gondolok, amelyek benépesítik a sötétséget. Egészen másra, sokkal többre. Amit viszont megmagyarázni nem tudok, de nem is akarok, mert abban sem vagyok biztos, hogy van mit magyaráznom. Miért jutott mindez az eszembe? Talán, mert mostanában itt, a házikóban hasonló képzeim támadnak. Pontosítok. Remélem, hogy képzetek, az egyedüllétből virágzó szárnalmas délibábok. Jelentéktelen dolgok. Miként az a régi vásárnap este az albérletben. Jelentéktelennek és jelentékenynek tetsző emlékek kergetőznek bennem. Ezekből vagyok. Ezek vagyok. Valami történik velem...

...vontaképpen köztörvényes bűnözők voltunk. Mintegy két évig. De nem, megint elferdíttem az igazságot! Tovább is. Csak két évig pitiánerek, utána rafináltabbak, agyafúrtabbak. Megvetendőbbek. Az egyetem utolsó évfolyamán már tudtam, hogy nem leszek én tanár soha, de a fordításhoz, tolmácsoláshoz sem fűlött a fogam. Albérlőtársaim ugyanígy vélekedtek, egyikük hirtelen kiment Németországba, ahol bosnyák bevándorlók ügyeit intézte, a másik meg ingázott Hollandia és Szeged között. Mikor kifelé ment, tömérdek pénz volt nála, mikor hazafelé, akkor rengeteg kábítószer. Ilyesmikhez én gyáva voltam, de a könyvezésből tovább kellett lépnem nekem is, az semmire se volt elég. Akkori barátnóm igen jól szituált kiskunfélegyházi családból származott, beszálltam hát először a lakásukba társbérlónek, majd a családi bizniszbe alkalmazottnak. A családi biznisz a rendszer-változásnak vagy rendszerváltásnak nevezett, nehezen meghatározható társadalmi és politikai folyamattal együtt járó zavarosban indult, és szinte mindent forgalmaztak hagyományos, ügynöki rendszerben. Aki a cég munkatársa lett, az először tollakkal és névjegykártyatartókkal házalt, majd következtek az orrszőr-nyírók, fűlszőr-vágók, bikinivonal-karbantartók, ultralényegtelen elektromos ketyerék és kutyák. De az esztendők során

kínáltak eladásra bugyitól kezdve a zoknin keresztül kar- és zsebóráig szinte mindent, míg végre-valahára be nem köszöntött a megállapodottság kora a vállalkozás életében. A megállapodottságot pedig az úgazdagok (hirtelen és gyanúsán meggazdagodott üzletemberek, akik a rendőrség és más szervek figyelmét nemigen keltették fel) elszaporodása hozta meg. A kulcsszó esetükben így hangzott: családfa. Időben ismerték föl az úgazdagok azon igényét, hogy múltat kreáljanak maguknak, vagyis családfát készíttessenek, s ezen a családfán lehetőleg elhelyezzenek néhány érdekességet: egy-két nemest, néhány tudóst. Ritka esetben művészre is volt igény, ám szinte kizárólag előadóművészre. Az úgazdagok általános vélekedése szerint ugyanis az alkotóművészek (festők, zeneszerzők, írók, költők) haszontalanok és divatjamúltak, nem ékesítik kellőképpen a cirkalmasan megrajzolt családfákat. Az alkotóművészekkel szemben ugyanakkor igény mutatkozott a különlegesnek számító ősökre – különösen az egzotikus népek fiait fogadták előszeretettel a felmenőik között a megrendelők: egy indiánért, polinézért, portugálért vagy mondjuk a Feröer-szigetéről származó elődért bármit megadtak ezek az emberek. A cég ebben a szakaszában tartott, amikor én beléptem. És hamarosan virtuózzá váltam a családfák terén. Olyanokat is rábeszéltem, akiknek korábban meg sem fordult a fejükben, hogy családfára volna szükségük. Akiknek megfordult, azokat díszesebbre bírtam rá, távolabbi gyökerekkel rendelkezőre, pazarabbra. Sztárügynökké váltam. Egyszer a kezembe került egy Madách Imre életét taglaló mű, amiből megtudtam, hogy Ádámgig sem különösebben nehéz levezetni egy családfát: el kell jutni az ír királyokig, s onnan már kiköveztet út vezet az első értelmes teremtményhez. Ha pedig ez megoldható, hát minden az. Meg is oldottam! Mire a diplomámat kézhez vettem, már több tucat családfára vettem föl a rendelést, melyeket annak rendje és módja szerint le is szállítottak munkatársaim a megrendelőknek, akik elégedettek lehetek mind a cizellált rajzzal, mind a büszkeségüket tápláló elődökkel. A baj akkor kezdődött, amikor egy őszi hétvégén barátom Debrecenben tanuló húga ellátogatott Szegedre...

...a varjak minden reggel szörnyű zenebonát csapnak. Ronda madarak és hallgatni sem nagy élvezet őket. Szívesen nyomnám el a zajukat valami jó zenével, de az a néhány CD, amit találtam, nem nagy élvezetet nyújtana. Akkor már inkább a varjak. Azok legalább szervesen ide tartoznak, nem úgy, mint Robbie Williams vagy Britney Spears meg a hasonló, szakmában olcsó slágereket kornyikáló véglények, akiknek népszerűsége úgy terjed, akár a HIV-fertőzés, azaz szexuális úton. Nagy bánatomra ide is begyűrűztek – nyilván barátom serdülő (bimbózó, nyiladozó) leánya és kamaszodó fia

által, aki a farkát két marokra fogva veri, amikor csak teheti. Maradjon inkább a károgás a reggeli zeném, abban több az érzés, több a valóság...

...a kedvesem Budapestre utazott, tanulmányi ügyekben, a húga nálunk szállt meg a barátnőjével. Én is hívtam nyomban egy komámat, hogy édes négyesben vágjunk neki az éjszakának. Ami azután következett, arra jóformán egyáltalán nem emlékszem, mert már az első kocsmában berúgtam. Abban az időben visszafogtam magam, sokat vezettem a céges autót, hogy minél több emberre szóhassam rá a családfáját, ezért kevesebbet ittam, mint korábban. Szervezetem elszokott a nagy mennyiségű alkoholtól. Ez lehetett az oka, hogy olyan szánni valóan gyorsan fejbe ütött a szesz. Mégsem akarom erre fogni. Az igazság az, hogy sosem voltam képes tekintettel lenni másokra. És sosem hagytam volna ki egy jó lehetőséget. Akárhogy is, tény, hogy másnap dél előtt a hugica mellett ébredtem. Egyikünkön sem volt ruha. Éppen akkor kászálódunk kifelé a szétdőlt ágyból, amikor hazaérkezett a barátnőm. A lakásból, a vállalkozásból és a kapcsolatból egyaránt, egyszerre repültem...

...érezem, csatornák nyílnak bennem, csörgedezik bennük az életem, a történeteim, sztorijaim, elfeledett, átértékelt gondolataim, tetteim, érzéseim. Érzem, közben őszintére formálódnak bennem a szavak, mondatok. Nem rejtőzködöm. Érzem, ahogy kitarulok, akár egy kapu vagy zsilip. Valami történik velem...

...a barátnőm, mielőtt kiadta az utamat, közölte velem, hogy ennél jobban embert nem lehet megbántani. És hogy éretlen vagyok, de reméli, igazából csak későn érő típus és nem menthetetlen gazfickó, nem rongyember. Ebben bízik, ezt kívánja. Nem foglalkoztam azzal, amit mond, dühös voltam magamra a vigyázatlanságom miatt. Nem azért haragudtam, mert megbántottam egy embert, akit szerettem, akinek sokat köszönhettem, hanem azért, mert óvatlan voltam, ezáltal elveszítettem az egzisztenciámat, a lehetőségeimet. Későn érő típus, morogtam a fogaim közt. Korán érő, későn érő – abban a pillanatban csak nemi vonatkozásban voltam képes értelmezni a kifejezéseket. Korán érő volt az az ismerősöm, aki tízéves korában nem vette észre, hogy bújócskázáskor a hunyó rátalált, mert farkveréssel volt elfoglalva búvóhelyén, a padlásfeljáróban. Ellenben későn érőnek nevezhető az az osztálytársam, aki tizenhat évesen még sokkot kapott, amikor osztálykiránduláson rányitott egy szeretkező párra. Ilyen értelemben nem számítok egyiknek sem, se korán, se későn érő típusnak. Mire idáig jutottam magammal, nagy nehezen észhez tértem, és nem beszéltem (gondoltam) mellé tovább. Lelkileg későn érő típus vagyok, motyogtam, miközben anyám lakásába hurcoltam a holmimat. Vagy rongyember...

.....„Az óceán a magasan járó, vörös nap alatt feketébb, mint valaha. A szemhatár rozsdaszínű ködbe burkolózott, különösen párás nap volt.” Tényleg óceánnak látom ezt a tavat. A hátán lebegő kacsák albatroszok, vízében a kárászok heringek és tonhalak, az ebihalak tengeri kígyók, a békák delfinek. Olyan szép idő van ma, hogy kiültem a partjára, ott olvastam a Solarist, míg el nem szenderedtem. Arra ébredtem, hogy fázom. Visszamentem a házba, és esküszöm, az asztalon nem úgy találtam a dolgaim, ahogyan hagytam. Mintha valaki átrendezte volna. Aztán észrevettem, hogy rend van az egész lakásban, miközben én nem tudok rendet tartani. Ki járt itt? Senki nem járhatott. Aki rendet rakni jön, szólt volna, vagy legalább rám köszön. A besurranó tolvaj ellenben nem rak rendet. Hiányozni nem hiányzik semmi. Aztán eszembe villant, hogy nemcsak most van rend, hanem folyamatosan, mióta itt vagyok. Nem én teszek rendet, valami más módon keletkezik, vagy legalábbis valami gátolja a rendetlenséget. Különös. Valami történik velem, valami történik bennem, valami történik körülöttem...

...lakást kellett keresnem, mert anyámnál csak átmenetileg maradhattam. Nem miatta, magam miatt. Lakás- és álláskeresés közben találkoztam egy lánnyal, akibe, azt hiszem, gyorsan beleszerettem. Véletlenül ő is jó anyagi háttérrel bírt, de ezúttal nem hazudok, amikor kijelentem, hogy ez mit sem jelentett nekem az első időkben. Amikor azonban a lány apja följajánlotta, hogy legyek az üzlettársa, nem mondhattam nemet. A család Egerben élt, elektronikai cikkekkel kereskedtek. Ahogy kihámoztam az elhallgatásokból, a rendszervált(oz)ás környékén csempészetten indult ez a vállalkozás is, mint oly sok másik, csak ők okosan folytatták. Nyugatról hoztak be mindenféle háztartási gépeket, híradástechnikai termékeket narancs és alma között. Vámmentesen. Piacokon árusítottak. Később aztán ügyesen legalizálták a tevékenységet. Ismét megerősítést nyert Rockefeller mondata, miszerint csak az első milliót ne kérdezzék, honnan van! Egerben nyílt az első boltjuk, majd Gyöngyösön, Miskolcon követte egy-egy. Szegeden nyíló boltjukat már én építhettem föl, amennyiben én vettem föl az embereket, én intéztem mindent. Hamarosan össze is házasodtunk a lánnyal, lakást kaptunk nászajándékba. Anyám boldog volt. Apám is megjelent az esküvőn, a multság elején viharsebesen fölöntött a garatra, a zsembembe gyűrt egy tízezeres és nyálasan megpuszította, az újasszonyt megölelte, megcsöcsörészte. Az egyik cimborámmal sebesen elvittem, ne rontsa a levegőt. Úgy véltem, egyenesbe jöttem ezzel a házassággal. Először éreztem ezt életemben. Jól menő vállalkozó – vélhetően illett rám ez a megjelölés. Új autót vettünk (hitelre), egy Ford Fiestát. Egy másikat pedig, egy Ford Transzot lízingeltünk. Azt használtam áruszállításra. Egy évre rá megszüle-

tett a fiam. Az üzlet jól ment, eladtuk hát a lakást, és (hitelből) vásároltunk egy meglehetősen ingatlant: kétszázötven négyzetméteres, amerikai típusú házba költöztünk. Én kis pocakot eresztettem, aztán egy este önfelédten meghúztam az egyik eladólányt a raktárban. Utána haragudtam magamra, féltem a lebukástól, féltem, hogy úgy járok, mint korábban. A következő alkalommal már nem, elvégre én vagyok előnyben, ha okosan, körültekintően cselekszem, nem lehet probléma. Tudatára ébredtem, hogy képtelen vagyok megtagadni magamtól bármit is, amit megkaphatok. Rendszeresen kefélttem hát a női alkalmazottakat, meg más nőket és lányokat is, ha lehetőségem nyílt rá...

...bizonyos vagyok abban, hogy a mobilomat Jókai És mégis a mozog a föld című regényének tetejére tettem, három nap múlva mégis Moravia Egy asszony meg a lánya című művén találtam. Idegesen bekapcsoltam, vizsgálni, mintegy tesztelni kezdtem a készüléket. Egy gyerekkori barátom számát nem találtam benne, akárhányszor szántottam végig a névjegyzéket, és nem emlékszem, hogy valaha is kitöröltem volna. A legmeglepőbb azonban a következő esemes, amit pánikszerű kutatásom közepette kaptam: „Nem tudok semmit, de rendíthetetlenül hiszem, hogy a kegyetlen csodák ideje nem múlt el.” A számot, amelyről érkezett, először nem ismertem föl, aztán rájöttem, hogy egy korábbi telefonom száma, amely hónapok óta nem él, a sim-kártyát magam semmisítettem meg. Nyugtalanítanak ezek az események. Valami történik körülöttem, bennem, velem...

...az üzlet látszólag remekül ment. Úgy hittem, magamnak köszönhetem a sikert, valójában nem így történt. Ma már látom, hogy magamtól nem vittem volna semmi-re az üzleti életben: apósom kapcsolatai, pénze segített. Olyan alacsony áron tudtunk árusítani, amellyel csak a fokozatosan az országba települő hipermarketek tudták fölvenni a versenyt, azok azonban nem a belvárosban nyitottak, így, ha kevesebb hasznunk maradt is, azért néhány évig még mindig rentábilisak voltunk. Engem elvakított a pénz. Nem olyan értelemben, hogy fennhájázó lettem. Nem öltöztem másként, mint addig, nem jártam puccos helyekre, nem néztem le mindent és mindenkit, akinek nem kandikálnak tízezeresek a farzsebéből. Csak megszoktam, hogy bármikor pénzhez juthatok, ha máshonnan nem, hát a kasszából. Ha régi cimborákkal találkoztam, meghívtam őket enni, inni. Szabályosan dőzsöltünk, végül általában mindig elmentünk kurvázni valamelyik panzióknak álcázott bordélyba. Olykor saját szakállamra adtam el cuccokat, apósom azonban vakon bízott bennem, elhitte, hogy a százezer forintos televízió pakolás közben sérült meg olyan súlyosan, hogy le kellett írni, elhitt mindent. Mindettől függetlenül mégsem volt annyi pénzem soha, amennyit kinéztek belőlem. Sokat költöttem, nagy

összegekkel dobálóztam, de tartalékom nem maradt. Irdatlan összegeket fizettem ki az alkalmazottaknak, a könyvelőnek, súlyos tízezreket vitt el a lízing, az autók (időközben az asszonynak is vettünk egy kis Kiát) meg a ház törlesztése, és semmit nem tagadtam meg a gyerekektől, a feleségetől, úgyhogy magamra nem maradt volna, ha nem szerzek. Ezért néztem mellékes jövedelem után. Hogy keletkezzen olyan pénz, amit magamra költöhetek. Titokban. Amiért nem tartozom elszámolással. Ezért sérültek a televíziók, hi-fi berendezések, házi mozi rendszerek, ezért loptak el a raktárból ezt, azt, amazt...

...hét éve voltunk házasságban, amikor a baj történt, amikor megtört a bizalom. Egy régi barátomat bölcsészdoktorrá avatták, s ezt meg kellett ünnepelnünk. A párom és a fiam Egerbe utazott a nagyszülőkhöz, üresen állt a ház. Én pedig, szeszől elborult aggyal odahívtam az éjszaka közepén az ünneplő társaságot. Valóságos orgia kerekedett a dologból, másnap alig bírtam eltakarítani a nyomokat. A gond az volt, hogy a szomszédok mondhattak valamit a nejemnek, aki gyanakodni kezdett, egyelőre még csak az alkoholra. Lehetetlen időpontokban állított be a boltba, folyton hívogatott (ez már vastagon a mobiltelefonok korszakában történt, alig két esztendeje). Ezzel egy időben az üzlet minden addiginál jobban pangani kezdett, a multik, hiába működtek a város szélén, mind jobban fojtogattak, elszívták a vásárlókat az áruhitel-konstrukcióikkal. Kevesebb bevételből kevesebb jutott mindenre, én viszont nem tudtam szorítani a nadrágszíjon. Lassan likviditási gondjaim támadtak, tetejébe az apósom bizalma is kezdett megrendülni bennem. Nem egyszer megtörtént, hogy nem tudtam elszámolni előlegekkel, a bérek kifizetését is húztam, halogattam, részletekben adtam oda a dolgozóimnak, hitegettem őket. Egy este holtrészegre ittam magam a bolt irodájában, leszédültem a székekről és bevágtam a fejem. Elájultam. A feleségem hajnalban talált rám, bevitt a kórházba. Benntartottak megfigyelésre. Ők figyeltek engem, én meg az egyik nővérkét, lehetett úgy húszéves. Azt ecseteltem neki valamelyik este, hogy férfi és nő közt a legideálisabb a cirka tízesztendőnyi különbség. Számításom bevált: tizenegy évvel volt fiatalabb nálam. Még a kórházban az enyém lett. (Vagy én az övé?) Mikor hazamentem, letettem a nagy esküt a feleségemnek, hogy megemberelem magam, mostantól nem italozom, ám keményebben dolgozom. Nem árultam el, hogy baj van az üzlettel, amikor pedig az apósom faggatott erről, elbagatellizáltam az ügyet, mondván: átmeneti zavarok adódtak csupán, egy cég nem fizette ki a vásárolt, beüzemelt televíziókat, egy szálloda a mosógépek árával adós, de be tudom majd hajtani a kintlévőségeket. Szerencsére nagy nehezen elhitte a mesét, mert el akarta hinni, így nem derült ki, hogy azért akadtak fizetési nehézsége-

im, mert többször lenyúltam a kasszákat. A baj, ideig-óráig, elhárult a fejem fölül. Újabb hitelt vettem föl, amin vásároltam egy lakást a nővérkének, illetőleg magamnak, de új szerelmem élt benne. Amikor tudtunk, együtt voltunk. Magyarán dugtunk, beszélgettünk egy kicsit, megint dugtunk, és ment ki-ki a maga dolgára. Légyottjaink többnyire erről szóltak. A szexen és a beszélgetésen kívül nem volt közös programunk. Egy barátom, akit beavattam kétlaki életvitelbe (jóavaló, ártatlan bölcsész gyerek, fingja nincs az életről), megkérdezte, hogy ezek után mit csináljak akkor, ha a feleségem is szeretne? Már testi kapcsolatot. Hát jól megkefelem őt is, feleltem nevetve, és úgy tettem, mintha nem érteném, mire akar kilyukadni. Nem tudtam mit kezdeni a megcsalás fogalmával sem. Még nem éreztem, vagy legalábbis nem akartam tudomásul venni, de a talaj már kezdett kicsúszni a lábam alól...

...varjúkárogás. Fülstörtő zajnak hallottam még nemrég. Most másnak hallom. Nézem, ahogy a fekete madarak leszállnak a tópartra, ugrálnak, olykor egymásnak esnek, sandítanak felém, aki az ablakból figyelem őket. Rondák. Tagadhatatlanul taszító állatok. Csak a hangjukkal, rekedt káromlásukkal békéltem meg. Meg kell békélnem magammal is, a saját sorsommal. Magamnak köszönhetem. Önző vagyok. Két szóba sűrítve erről van szó. De nem lehet két szóba sűríteni. Nem akarom. Még nem...

...a nővérkét egyszer rajtakaptam egy férfival. Ahogy én a feleségemet vele és őt a feleségemmel, úgy ő engem csalt meg egy feketével. Olyan időben mentem a lakásba, amikor úgy tudtam, nincs otthon. Kimerült voltam, csak pihenni akartam, semmi többet, aludni egy órácskát. Ehelyett ahogy beléptem, máris tudtam, hogy nem fogok aludni, inkább szomorú leszek, szinte vigasztalan. A hangok önmagukért beszéltek. Bekukkantottam a szobába: a nővérkén egy sovány etióp dolgozott. Ismertem a fickót, vagy tizenöt éve gyűrte az orvosi egyetemet, mialatt magyarul se tudott megtanulni tisztességesen, sőt, jóformán sehogy se, de úgy a harmadik szemeszterig azért eljutott. Csalódottan, leforrázva fordultam ki az ajtón. Nem lepleztem le magam – és őket, nem tettem teljessé, visszavonhatatlanná a megaláztatásom. Mit vártam a nővérkétől? Azt hiszem, a tulajdonomnak hittem. Tévedtem. Azért bántott, hogy egy olyannal lép felre, akivel még beszélgetni se tud. Csak baszni. Eszembe jutott egyik barátom, aki esztendővel korábban fél éjszaka fejtegette, hogy ő nem kezd olyan nővel, akivel nincs közös nyelve, sem saját, sem másik. De még olyannal sem, akivel legföljebb az alapfokú angol nyelvtudás szintjén tud kommunikálni. Az illető nem viszi vacsorázni, nem táncol vele, nem közeledik hozzá semmiféle módon, vagy ha a másik próbálkozik, elutasítja. Még akkor sem hajlandó effélével kezdeni, ha valaki közvetít, azaz tolmácsol. Tolmáccsal

nem lehet meghitt beszélgetést folytatni, hiszen mindvégig többen vannak eggyel, mint üdvös volna. Egy szó mint száz, foglalta össze a barátom, az ilyesmi csak basszás lenne, semmi több. Igaza volt, akkor értettem meg...

...megfogant a lányom. Születése előtt négy hónappal tudtam meg a létezését. Nem terveztük. Én legalábbis nem. A nejem, azt gondolom, igen. Tipikus női reakció, biggyesztette le az alsó ajkát a nővére, mikor elmeséltem neki. Pofon vágtam, elrohant. Ilyen egyszerűen megszabadultam tőle, jelenetek, hiszti és szemrehányások nélkül, egyetlen pofon árán. Két nap múlva a lakáskulcsot megtaláltam a postaládában. Az ingatlanból hiányzott egy-két tárgy, amit sajnáltam, de aránylag olcsón megúsztam. Kiadtam a kéglit albérletbe. Egyetemista lányoknak. Hárman költöztek a két szobába. Hamvasak voltak. Először egyenként, aztán kettesével, végezetül mindhármat egyszerre tettem magamévá. Nem azért sikerült, mert vonzó férfi vagyok. Ezek a lányok a kigyúrt, epilált mellkasú, szabályos arcú szépfüűkat szeretik, ezzel szemben én szőrös vagyok, pocakos és túl nagy az orrom. Bírok ugyan némi férfiúi vonzeróval – a nők dicsérni szokták a tekintetem, egyszer pedig a Guszti nevű, városszerte közismert buzi azt súgta a fülemben az egyetemi klub folyosóján, hogy faszállító szemem van –, de az ilyen csitrikre kicsit sem hat a szexepilem. Nem is a vonzerómnek köszönhetem a hármas hódítást, sokkal inkább a számításnak. Az ajánlatomat nem tudták visszautasítani: elengedtem a lakbért, és a rezsit is én fizettem, ha használhatom őket. Két hónapig bírtam anyagilag, aztán visszaállt az eredeti rend, vagyis a pénzzel kiegyenlített bérleti díj. Addigra már a lízinggel és az autók törlesztésével is elmaradtam (ezek már nem azok a járművek voltak, amivel kezdtem – a Ford Transit helyett akkoriban már egy Volkswagent lízingeltem, a Ford Fiestát föl váltotta egy Mercedes, a Kiat meg egy Fiat). Egyre mélyebbre merültem a saját ingoványomban. A krach elodázhatónak tűnt, hiszen az üzleti ügyekbe nem látott bele senki, az apósomnak szánt adatokat gondosan meghamisítottam, a számlákat mindig én kezeltem, és sikerült egy vállalkozói hitellel áthidalnom a gondjaimat, bár a mindenféle törlesztő részletek (lízing, autók, ház, lakás, vállalkozói) lassan meghaladták a bevételeimet. Kénytelen voltam eladni titkos lakásomat, ám az árával (a rajta lévő teher miatt nem sokat kaptam érte) nem oldódtak meg égető problémáim, de még csak enyhülni is alig enyhültek. Akkor mindenféle kétes alakoktól nagy összegeket vettem kölcsön. Hittem abban, hogy történik valami. Valami jó, valami hatalmas csoda, ami kihúz nehéz helyzetemből. Ekkor született meg, nyolc hónapra a lányom...

...úgy érzem magam, mint Lem hőse. Mintha egy hatalmas létező részeként, árnyékában és szándékainak kitéve élnék. Mintha káprázatban. Remeteségem kápráz-

zat. Korábbi, tágabb világom is az lehetett, csak kevesebbet törődtem vele, kevesebb időm maradt, hogy megfigyeljem. Van valami létező rajtam kívül a remeteségemben, szűkre szabott teremben, és van a világban, odakinn is. Már bizonyos vagyok abban, hogy a maga idejében a bűzölgő kupac is ilyen módon került az albérletbe. Egyikünk sem szarta. Mégis lehet, hogy mindhárman szartuk. Lehet, hogy most sem más pakol rendet, hanem én, csak elfelejtem. A varjak kíváncsian figyelnek. Félredöntik a fejüket, vizlatnak. Nem is olyan csúnyák. Lassan tavasz van. Szűkre szabott tavasz...

...miközben a lányom született, én egy nővel voltam. Nem sokkal korábban apósom megrendelt egy piackutatást, a piackutató cég munkatársa, egy igazi bombázó keresett föl az ügyben. A feleségem a kórházban volt, a fiam a nagyszülőknél, elvittem a csinibabát vacsorázni. Utána a házamba. Azt hiszem, éppen ejakuláltam, amikor a lányom világra jött. Soha többé nem láttam azt a nőt. Miután a lányom és az anyja hazajöttek, egy ideig nem történt semmi. Négy-öt hónapig. Vigyáztam. Nem ittam, nem nőztem. De ez édes kevésnek bizonyult. Mert összeomlott minden, hiába vártam csodát. Összeomlott és maga alá temetett. Az ok, tudom, oroszlánrészt bennem keresendő: többet mutattam, mint amennyi mutatnivalóval bírtam (a takaró és a nyújtózkodás esetére szánt közmondást nem szívleltem meg), irigylésre méltóan gazdag akartam lenni, helyesebben szólva gyorsabban akartam rettentő gazdag lenni, mint ahogy realisan azzá lehettem volna (ha egyáltalán azzá lehettem volna). Ez elsősorban, ha nem kizárólagosan az én hibám. Néha azonban eltűnök azon, nem hibája-e kicsit a kornak is, amiben élek? Hiszen mesés vagyonok születnek ebben az országban, ebben az időben – a semmiből. Nem tisztességes úton, persze, de ezt egy bizonyos összeg fölött senki nem firtatja. Nem akarom háritani a felelősséget, már nem; nem azért feszegetem az okokat, nem azért göröcsölök magyarázatokkal, hogy felmentést találjak. Megbocsáthatatlan jellemhibákkal születtem, nem tagadom. Megbocsáthatatlan az is, hogy a mesés vagyonhoz, amiről álmodozom, amire vágyakozom, pitiáner vagyok. Vagy csak nem vagyok elég jó helyen és elég jókor? Lehet, hogy igazából ez a legnagyobb hibám? Akárhogy is, akármiert is jutottam oda, ahová jutottam, végül csődöt jelenttem. A lavina elindult, sodort magával mindent, ami az útjába került. Apósom toporzékolt. Az árukészletem nagy részét eladtam fű alatt, hogy törlesszem az adósságaim, ám csepp volt csupán a tengerben, amit vissza tudtam fizetni hitelezőimnek. Valamelyik alkalmazottam levelet írt a feleségemnek, amelyben egyszerű, félreérthetetlen és félremagyarázhatatlan szavakkal elmesélte, mi folyt a raktárban néha; a piackutató cég főnöke, nem tudván a köztünk fennálló rokonságról, elmesélte a feleségem apjának, hogy ki-

rúgta azt az alkalmazottját, aki Szegeden tárgyalt, mert kiderült róla, hogy lefeküdt a szegedi bolt vezetőjével. Apósom nem hülye ember, egyből kiszámolta, melyik éjszakán történt az ominózus kufircolás, s ez csak olaj volt a tűzre. Mindennek ellenére nagyvonalúak voltak, fölajánlották, hogy tűnjek el, nem lesz baj, segítenek kimászni a szarból, elvégre örökre összekötnek a gyerekek, én azonban a részemet követeltem a vagyontól. Durván kiabáltam, fenyegetőztem. Eljátszottam az utolsó esélyem. Mert nem történt csoda. Perre mentünk, kilátásom sem volt. Többmillió adóssággal a hátamon próbáltam föltételeket szabni. Nem ment. Apósom a szárnyai alá vette a családom. Gyerekeimet, feleségemet Egerbe vitte, a házunkat tehermentesítette, majd eladta, a bevételből jóváírta a boltot üzemeltető betéti társaságom irányában fennálló tartozásait, rendezte a lízinget, az autóhiteleimet és a vállalkozói hiteletem. Ugyanakkor fölvásárolta az uzsorásoktól az adósságaimat, és egy este megjelent anyámnál (oda költöztem ezúttal is) két ipse, hogy a szart is kiverjék belőlem. Kiverték, aztán bizalmasan elárulták, hogy hetente így tesznek majd, egészen addig a távoli jövőendőbe vesző napig, amelyiken kiegyen-

lítem a saram – vagy, ami valószínűbb, mindaddig, amíg föl nem húzom magam egy fára...

...nem tudom már, mit higgyek. Álomban egy áttetsző alak hajolt fölém, és tanulmányozta a szemhéjamat feszítő mozgást (Rapid Eye Movement). A mobilomat folyton keresgélnem kell, a székek arrébb csúsznak, az ablak bezáródik, a gázláng kigyullad és elalszik. Nem vagyok egyedül, ki merem mondani. És nem félek mégsem. Valami vagy valaki él, létezik itt rajtam kívül, talán irányít is, hiszen érzem, csatornák nyílnak bennem, amelyekben csörgedezik az életem, a történeteim, sztorijaim, elfeledett, átértékelt gondolataim, tetteim, érzéseim, s végül kibuggyannak, tócsába gyűlnek, én bele-belepiszkálok ebbe a pocsolába, rezdül a tükre, sebeket karcok a sima, áttetsző felületre. Érzem, közben őszintére formálódnak bennem a szavak, mondatok. Nem rejtőzködöm. És nem saját erőmből teszem, valaki irányít. Kimegyek a tavaszba, leülök a tó partjára. Ócéának látom. Fölötöm Stanislaw Lem könyvét, a Solarist. Olvasok, a végéhez közelítek. Olvasok, az utolsó mondathoz érkezem: „Nem tudok semmit, de rendíthetetlenül hiszem, hogy a kegyetlen csodák ideje nem múlt el.”

AYHAN EY GÖKHÁN

Egyedül

Vörös Istvánnak

*nem történik semmi. ha történne,
azt észrevenném. a terítőt,
az asztalt. nem jön, a szagát sem
ismerném fel. kijózanodás
a szoba jobb felén, a bal oldali fény
közvetíteni akar. a levegőt
az ujjammal tördelem, egyedül,
mint a lakás, a behordott évek.
szombat van.*

Nem vagy

*szemed ringlispíljén. a körforgásból
kifelé, belőled, a hosszú
beszélgetésből ennyi:
csipetnyi bor, hamutálsötét.*

*figyelem magam. szeretnék
a hétvégék, nadráglehúzások közé
visszapréselődni, nem vagy,
az először és utoljára játékszabályait,
mint a budai szobát, ismerem.*

PÉNTEK IMRE
patikamér(l)eg

*az olcsó cigarettától összeégett az „összeérzett”
elkoszlott (zsírpecsétés) összegyűrt
összetépett világmegváltó kézirat
a (kimondott-leírt) szó
az (ön)cenzúrázott
sorok közé szótt
stilisztikai bravúr ahogy mind inkább súlytalan
kétségbeejtően kevés lett
a kimondhatatlan kibonthatatlan
összezavart (zavarodott)
jelek
 jelleme
 jelentések
a sebtében felrakott jelmezek:
ki tudja honnan előkerült (ál)kedélyes
közraktár készlet
rémpofákból angyali részleg
az elsnóblizott üdvösségek
a mélyéig (májáig) megromlott esély:
Nagy Álom
 Kis Álom
 (közepes álom)
végleg széfoszlott
 semmivé lett*

(Elő)éremény

*Növesztik éles körmeik
a bájos satrafák;
holnap halomra dőlnek itt
a bölcs teóriák...*

*Ne hidd, hogy megúszhatod
e zűrös hajcihőt,
s a szennyes, bűzös oldatot,
ha már pofádra dőlt...*

*Merülj a tiszta vízbe itt,
ahol a part szakad,
s halászok húzzák hajnalig
üres hálóikat.*

Éjfé

*Az esti égen vadludak
jajongó V-je szárnyal,
teret betöltő ez a hang,
és elragad magával.*

*Ködöt zihálnak vén tavak
az őszi erdő mélyén,
koldus szegényen, napra-nap
köpenyt suhint az éjfé.*

Bárka

*Holtak libegnek porladt lábnyomokban,
derengő arcuk: vén ablakszemek.
Dombok diója halkán összeroppan,
s merül az alkony: arany félsziget.*

*Hattyú száll az irgalom tavára,
part nyeli el a lány hullámokat.
Hold ezüstlik, s elindul a bárka
az álomtalanság felhői alatt.*

panel balladácska

*az élhetetlen túlerő
nyomul a panel rengetegben
menetük tők előkelő
fölöttük angyal szárnya lebben*

*kivételes az alkalom
kuplét dalol egy walesi bárd
s Edward plakátja tűzfalon
éppen áldását adja rá*

*talán mégis csak van kiút
zöldet pislant a semafor
szakad a telt nejlon szatyor
édes terhe a földre fut*

*sarki krimóig é(r)des a táv
kicsap a versenyzők heve
hol a lány metafizikát
vendégprofesszor adja le*

*s befut a gyászos gyorsvonat
megadja rég várt kölcsönét
ragyogni kezd az alkonyat
felhői közt a tiszta ég*

*nem kényeztet püföl a kor
fejünkre hullik holmi vád
rajzolóink reklámglóriát
a (véd)szentnek ki nincs sehol*

Egy elkötelezett(len) értelmiségi „éneke”

Beszélgetés Péntek Imrével a Pannon végeken

Köröd gyűlnek az emberek – szeretnek, ismernek. Először azt gondoltam, ez a természetben lévő örök kamasznak szól, a régi jó barátoknak, de verseiddel alaposabban megismerkedve rá kellett jönnöm, hogy ez nemcsak barátság, hanem tisztelet a barát és költőtárs iránt. Igazi fejegyerekek voltál, örök lázadó és örök ellenszegülő, aki szembezállt a korszellemben gyökerező „tyúktetű borzalommal”, és ellene mondott annak a kispolgári idillnek, amit felkínált a rendszer az elnyomásért, ideológiai beolvadásért cserébe.

– Az Előszó egy rezignációhoz című versedben írod: *Én koszváji fia apámnak / nem voltam az idomítás csodája, / mindig fortyogott bennem elég düh, / hogy feldöntsem a vitathatatlan vályukat...* Életprogram ez, és állapotjelentés is egyben. Kezdjük talán azzal, miféle kényszerek indítottak el? A versek azt mutatják, nem a felső középosztályból származol...

– Tipikus első generációs értelmiségi vagyok, a családi háttér nem igazán volt sem érdekes, sem meghatározó az életemben. Emlékszem, annak idején irigykedve olvastam Győri László barátom *Az elveszett Éden* című önéletrajzi írását, amiben orosházi gyermekkori éveiről, élményeiről ír. Én nem tudok ilyen színes, gazdag világot felmutatni. Lentiben születtem, de ez az elzárt, határ menti vidék nem volt igazán hatással rám, talán éppen ezért alapvető érzésem volt az elvagyódás. Nem tudtam beilleszkedni ebbe az szűklátókörű, munkás-paraszti világba, sem az apai, sem az anyai ágon nem voltak meghatározó személyiségek a családban. Ha azt keresem, mitől szorult belém valamilyen értelmiségi „vér”, talán anyám történetében van a magyarázat. Nagyanyám férje az I. világháborúban esett el. Hat gyerekkel özvegyként a sógorára támaszkodott, aki ezt a szerepet olyan mélységben

vállalta, hogy ebből a kapcsolatból egy leány született. Az anyám. Az igazi nagyapám kvalifikált ember volt, pénzügyi tanácsosként dolgozott a megyeházán, Zalaegerszegen. Jó ideig tartotta a kapcsolatot leányával, gondoskodott róla. Legalábbis a családi legenda erről szól. Mivel én soha nem találkoztam vele, alakja kissé mitikussá vált. Pedig néha arra gondoltam, egy olyan világba tudnék bepillantani általa, ami előttem teljesen ismeretlen. De ez örök, beteljesületlen nosztalgia maradt. Ráadásul anyám nem volt beilleszkedő típus, így apám családjával sem volt képes harmonikus kapcsolatot kialakítani. Nehezen jött ki a népes rokonsággal, aminek következtében meg kellett válogatnom, kihez hogyan viszonyuljak. Persze, mi gyerekek, unokatestvérek nem nagyon törődünk ezzel. A közös játékok, a bandázás, a „keze-zések”, a fürdés a Kerkában – maradandó élményeim. Sokat olvastam, s egyre kritikusabb szemmel tekintettem környezetemre. Nem csoda, ha elvagytam onnan, ahol semmi sem elégítette ki a „be-lém szorult” igényeket. Kitörni szerettem volna, amire leginkább a tanulás adott lehetőséget. Meg kell mondanom, bár jól tanultam, jeles vagy kitűnő volt az általános iskolai bizonyítványom, anyám – belegyezése, támogatása nélkül aligha

kerülök középiskolába. Osztálytársaim, hasonló bizonyítvánnyal, szakmunkástanulók lettek. Később írtam valami ilyesmit: „rózsaszín pénzesutalványok havazása”. Kissé ironikusan hangzott mindez, pedig e nélkül, a család erőfeszítése nélkül aligha jutottam volna a „messzi városokba”. Annak ellenére, hogy az ötvenes-hatvanas években valóban könnyebb volt a tehetséges fiataloknak diplomát szerezni. Jellemző, hogy unokatestvéreim szinte mindannyian orvosok, mérnökök, tanárok, jogászok lettek.

A zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnáziumban érettségiztem, mellesleg az alma mater sem volt különösebb befolyással rám, talán a magyartanárnom, L. M., akire szívesen gondolok vissza, ő kedveltette meg velem az irodalmat. De ha szellemi vezetőt keresek az életemben, azt inkább a könyvek adták, folyvást a könyvtárban lógtam. Rimbaud, Baudelaire verseit csodáltam, lenyűgözött Swift hihetetlen iróniája, s a magam költői törekvéseit az ő mércéjükkal mértem. A kortárs irodalmat kevésbé ismertem. Küldtem kéziratot – valódi, kézzel írott verseket – egy Helikon irodalmi pályázatra, talán harmadikos koromban, de választ nem kaptam. Az érettségi után – végül is jelesre „értem” – fölvetődött a hogyan tovább. Szerintem csodával határos módon elsőre,

1960-ban felvettek magyar–oroszlóra az ELTE-re. Ott hamar kiderült, hogy nem igazán érdekelnek a szlavisztika rejtelmek, viszont filozófia szakos évfolyamtársaim annál inkább. Gombár Csaba, Estók Tivadar, Asperján György, Ambrus Péter, Nagy Ilona, Haraszi Miklós, Módos Péter és még sorolhatnám a neveket, akikkel ott ismerkedtem meg, barátkoztam össze. A filozófia tanszék könyvtára egyébként különleges találkozó helye volt a „bogarás” bölcsészeknek. Bella István – bár könyvtár szakra járt – ott szinte minden nap megfordult. Ő már elismert költőnek számított, a Kortárs és más lapok közölték verseit. Itt ismertem meg Dobai Pétert, aki tengerész múltjával komoly respektust vívott ki magának. Bódy Gábor néhány évig, mielőtt átment a színművészetire, ugyancsak filozófia szakra járt. Így aztán az első év után, lévén a különböző vizsgákat, átmentem filozófia szakra. (Meg kell mondanom, ehhez azért kellett némi bátorság.) Bár a marxista filozófia doktriner oktatása dominált, a szellemi tájékozódásra volt lehetőség, számos olyan kötetre leltem a könyvtárban, ami a nagy nyilvánosság elé nem került. Itt olvastam Platón, Kierkegaard, Nietzsche műveit, Karel Kosík, Leszek Kolakowski kritikus marxizáló eszmefuttatásait. Márkus György, Heller Ágnes, Hegedüs András, a Lukács-ihlette budapesti iskola szerzői tanáraink voltak. Itt került Camus *Sziszüphosz mítosza* című esszéje kezembe, aminek az első mondata így hangzik: „Egyetlen filozófiai problémát ismerek, és ez az öngyilkosság.”

De volt egy másik „kör” is, amely hatott rám, a Ménesi úti Eötvös Kollégiumé. Első és második évben, amíg ott laktam, engem is megérintett a nagy elődök szelleme, az éjjeli tanulások hangulata. A könyvtárban Sánta Ferenc, akkor

már neves író, saját kezűleg hozta ki a raktárból a kért könyvet. Ugyanis ott dolgozott, az MTA Irodalomtudományi Intézetének könyvtárában, amit mi is nap mint nap használtunk. S volt itt egy „gépelő szoba”, ami számunkra, író-költő jelöltek számára csodálatos lehetőséget biztosított: legépelhettük első műveinket. Nyilván be kellett osztani, ki mikor kerülhet sorra, így egymás után megismerkedtem a jövő irodalmáiraival, leendő pályatársaimmal. Győri Lászlóval, Konczek Józseffel, Rózsa Endrével, Balogh Elemérral, Angyal Jánossal. Másodévtől kikerültem a „Fácánosba”, ahol Utassy Józseffel, Kiss Benedekkel kötöttem életre szóló barátságot. Egyszerűen ebben a két közegben alakultam én is valakivé. Ha úgy veszem: Filoszszá. Mert ezt a nevet ragasztották rám évfolyamtársaim. Talán heves vitatkozásaim eredményeképpen, hisz akkoriban minden elmetornába kötelességemnek éreztem beszállni. A filozófia nagyon is izgalmasnak látszott, bár engem inkább az életfilozófiák érdekelték, nem a nagy teóriák, hanem az, hogy a filozófia milyen hatással van a költészetre, a művészetre, az életre. Más kérdés, hogy diplomám szerint – mint filozófia szakos előadó – 1966-ban, végzés után nem tudtam elhelyezkedni, nem voltam elég megbízható.

– *1966 táján egy fiatal költőcsapat körülült egy asztalt – talán a Bajtárs Sörözőben –, hogy közös kötetet jelentessen meg. Erről mesélj egy kicsit, arról a bizonyos Kilenckek csoportról, az Elérhetetlen föld című antológiáról, amely olyan volt, mint az ágyúdörrenés a kor eléggé cenzúrázott, behatárolt irodalmi életében. De ez ma már irodalomtörténet!*

– A Koczás Sándor – jó nevű irodalomkritikus, egyetemi tanár – által vezetett alkotókörről kezdtem inkább, ahova több-kevesebb

rendszerességgel eljártunk. Koczás volt az, aki vállalta a fiatal tollforgatókat, neki köszönhető, hogy 1965-ben megjelent a bölcsészkar folyóirata, a Tiszta szívvel. Az első, botrányos szám szerkesztői között találjuk Bella Istvánt, Asperján Györgyöt, Győri Lászlót. Egyébként én csak áttételesen, Asperján György esszéjében, mint a „lázadó ember modellje” szerepeltem a lapban. Ez a pezsgő egyetemi irodalmi élet hozta létre azt a sajátos csoportot, amelyet később Kilenckek néven emlegettek. Tagjai: Győri László, Konczek József, Kovács István Kiss Benedek, Mezey Katalin, Oláh János, Utassy József és jómagam. Kevesen tudják, hogy én ebben a csapatban – amelyik több helyütt lépett fel sikerrel – novellistának számítottam. Persze, verseket is írtam, de ezt nem tartották elég „érettnek” barátaim. A végzés táján merült fel annak a gondolata, hogy olyan antológiát kellene kiadni, amelynek az anyagát mi válogatjuk, szerkesztjük. Én 1966-ban hagytam el a Pesti Barnabás utcát, hogy a lenti gimnázium falai közé eltemetkezsem; megnősültem, gyermekem született. Minden afelé tendált, hogy kisvárosi „zseni” leszek, ahogy Kierkegaard nevezte magát, amikor két dolog történt: 1967-ben négy versem megjelent az Új Írásban. Ez mindképpen megerősítést adott a folytatáshoz. S elkezdődött antológiánk szervezése is, aminek Oláh János egyik verse adott címet: *Elérhetetlen föld*. Egyébként a szervezésben, a versek válogatásában oroszul volt Angyal Jánosnak, az Új Írás fiatal rovatvezetőjének, aki végül szerkesztőként jegyezte a kötetet. Akkor még könnyebb volt utazni, magam is többször részt vettem a szerkesztői megbeszéléseken, az ezzel járó vitákban, veszekedésekben. A több lehetséges szerző-jelölt közül végül is

kilencen maradtunk: ám a kilences szám nem bizonyult szerencsésnek. Hosszas procedúrák, elutasítások után, a magánkiadás lehetőségét fontolgattuk. Darvas József, az Írószövetség akkori elnöke közbenjárására – 1969-ben megjelent az *Elérhetetlen föld* az Írószövetség KISZ szervezetének kiadásában. Ebben még Molnár Imreként szerepeltem. Még a televízióba is bekerültünk, Czine tanár úr – hisz mindannyiunkat tanított – bölcs és értő mentorként állt mellettünk a beavató országos szertartásán. Így indulunk el „kilencen”.

– *Meglepően érettek ezek a versek, pedig nagyon fiatalon írtátok őket, és ami még érdekesebb, hogy mai szemmel is nyugodtan mondhatjuk, nagyon tisztán láttátok, látad a körülötted zajló világot.*

– Erről a tisztánlátásról csak feltételesen beszélhetünk, hiszen mit láttam én annaki dején?! Egy megreformált szocializmus volt az eszményem, ebben gondolkodtam. És ami ennek az eszménynek nem felelt meg a gyakorlatban – nagyon sok minden nem felelt meg ennek –, azt kritizáltam, azon szerettem volna változtatni. Végül is 1968-ig nagy reformhullámok voltak, az új gazdasági mechanizmus, amire ma már kevesen emlékeznek, komoly társadalmi változásokat ígért. A megreformálható, az „emberarcú szocializmus” elérhető közelségbe került. Ezt igazolták a csehszlovák politikai változások is. Aztán jött a 68-as bevonulás, idehaza a doktriner erők hatalomra kerülése. És visszaestünk a korábbi „szabad-sághiányos” állapotba...

– *Valóban, nagyon erősen érződik a verseidben, hogy nincsenek igazi kitörési lehetőségek, hogy képményen behatárolt és beszabályozott világban élsz. A Borzong a vén tyúk című versed – amit egyébként sokat idéztek, elemezték – élesen és keserűen mutatja a korabeli élet-*

helyzetet. Talán az sem véletlen, hogy a nagy port felvert indulás után öt évnek kellett eltelnie, míg először, önálló kötetted, az Éjféli pályaudvar megjelent 1974-ben. Mi minden történt a kettő között?

– Sok minden, valóban. Akkoriban a kiadók és a szerkesztőségek

Borzong a vén tyúk

*Borzong a vén tyúk, hull a tolla.
Reszkető lábán alig állhat.
Hátán kakasunk. Lovagolva
gajdol szerelmet udvarának.*

*Sárga szemekkel néz a többi,
kaparászgat, alig figyelve.
Egy jércének kazal fölötti
magasságokba száll a lelke.*

*Egy ostoba a kerítéshez
tántorog, kinéz a résen.
Elképzelel a szerencsétlen,
a kinti élet más egészen.*

*Kertsarokban szilvafácaska
rejtegeti a nagy nyugalmat.
Fonnyadó tők kettévágva
hangtalan szájjal jajgat, jajgat.*

*Mielőtt még észrevennék,
hatalmasan belép a gazda,
elviszi valaki testét
vérben ázva, megkopaszva.*

mesterségesen késleltették a fiatalokat. (A rendszerváltás után, amikor az Árgus főszerkesztője lettem, megfogadtam, hogy az induló tehetségek azonnal, lehetőleg a következő lapszámban helyet kapjanak.) Másrészt talán a hangnemen sem volt éppen a legelfogadottabb. Olyan világban éltünk, ahol minden a legnagyobb rendben volt, legalábbis hivatalosan, s az a keserű, gunyoros, számon kérő hangütés, ami kétségtelenül jellemezte verseimet, finoman szólva, nem aratott sikert. Emlékszem, az *Elérhetetlen földben* jelent meg a *Van-e jogunk* című versem. Egy abszurd, örült metaforasorozatba csomagoltam a

kérdést: van-e jogunk, egyáltalán? Azt hiszem, már az eredménynek számított, ha ilyen „válasz nélküli” kérdéseket tehattünk fel. Rám erősen hatott Pilinszky is, éppen a *Borzong a vén tyúkban* érezhető az ő ontikus költészetének hatása. De hát a korabeli irodalompolitika szemlélete eléggé lehatárolt volt, a lektorok és cenzorok gyakran egyazon személyben döntöttek a közlésről vagy elutasításról. A „lektori jelentésírók” először engem is elutasítottak, azt hiszem, Ladányi Mihály közbenjárása nélkül aligha jutottam volna kötethez a Magvető Kiadónál.

– *Nem befolyásolta a lehetőséghez jutásodat a vidékiség? Lenti, aztán Miskolc, Veszprém, Székesfehérvár, Szombathely és így tovább.*

– Talán igen, de ez túlzottan nem foglalkoztatott. Én amúgy sem törődtem nagyon a saját „halhatatlanságommal”, engem mindig az adott vers érdekelt, hogy abban mit tudok elmondani, megmutatni, akár a sorok között. Ezt is Weörestől „lop-tam”, aki azt írta: „verssorok közé fér be / angyalok és próféták népe”. Hisz a rendszerváltás előtti ambícióink az volt: elmondani az elmondhatatlant. Az igazságot. Ma megértőbb vagyok egykori cenzoraim iránt, akik szakemberként a minőségre azért figyeltek, hisz a rendszerváltás után kialakult „nyilvánosságban” – bár kétségtelenül sokkal toleránsabban – hasonló kényszerek működnek.

– *„ez a kimért / kicentizett / világ kell-e valakinek” – írod. Bármilyen furcsának is hat a te gunyoros, mindent felborító, nevetségességet felmutató stílusod tükrében, azt kell mondanom, közéleti ember és hivatástudattal megáldott/megvert költő vagy, aki szinte kényszeresen mutatja, ostromozza, teszi nevetségessé a kor anomáliáit. „Sokáig hitem volt a vagyonom...” – írod. Az esélytelen című versben, hogy aztán így fejezd*

be: „Lehánynom magamról, mint a málhát, / Rendeltetésem lomha ál-mát: / Jó a világ szövetébe beleszőt-ten”. Ez a kettősség vonul végig az életeden: egyrészt cipeled a málhát, a rendeltetésed, ami a költészet és az igazmondás, másrészt folyton ott a kételkedés. S bár ez a kettősség nagyszerű verseket eredményez, konfliktusokat is hoz jócskán.

– Természetesen okozott konfliktusokat, bár én ezt soha nem éltem meg így. Egyszerűen kimondtam, ami fontos volt nekem, és ezért a magam szerény módján kockázatok is vállaltam. A szabadság hiánya és a korlátozottság alapélménye volt az életemnek, persze hogy írtam róla, de ott volt a kétely is, fontos-e ez egyáltalán valakinek. (Úgy tűnik, hogy nem.)

– Ezt nagyon könnyedén mondod ki, miközben verseid olyan sűrítetten adják vissza a szocialista „virágkor” összes borzalmas beszorítottságát, hazugságtengerét, elfojtottságát, a korszellemet, hogy sűt belőlük a keserűség.

– Azért tudok mesélni erről a világról, mert én a szerencsés túlélők táborába tartozom, akik úgymond „megúsztak” két feljelentést is. Az első ’68-ban volt, még Lentiben. Az egyik versemben – az *Egy feljelentés utóélete* – címűben meg is írtam ennek a jelenségnek szociopatológiai és érzelmi lenyomatát. Izgatásért jelentettek föl, ami akkoriban elég komoly következményekkel járt. Elmenekültem a fővárosba, abban a naiv hitben, hogy ott nem találhatnak rám. Így aztán Budapesten egy szakmunkástanuló intézetben kezdtem a következő tanévet. Nyilván ez a munka sem volt hosszú életű, mert az illetékesek utánam nyúltak, így aztán nem hosszabbították meg a szerződésemet. Ezután több helyen is próbáltam elhelyezkedni, de mindig ott volt a dilemma, hogy beszéljek-e erről a magammal

hurcolt „púpról” vagy sem. Ha nem beszélek, úgyis megtudják, ha beszélek, akkor esetleg föl sem vesznek. Szintiszta sakk-matt helyzet volt. Elég nehezen tudtam feloldani, vagyis tulajdonképpen nem is én oldottam föl, hanem zalaegerszegi tanár pártfogóim, akik abszolút jóindulattal segítettek nekem ebben a csapdahelyzetben. Nekik köszönhető, hogy végül nem kellett segédmunkásnak elmennem, megmaradhattam a pályán. Az is kész csoda, hogy felvettek laphoz dolgozni, újságíró lehettem, ami azért közelebb állt az alkatomhoz, mint bármely tanári állás.

A második feljelentés története is nagyon jellemző az akkori időkre. A miskolci Napjainkban megjelent *Metamorfózis* című versem miatt történt. Én akkor a Fejér megyei lapnál voltam újságíró, ahol N. J., egy hithű kommunista főszerkesztő volt a főnököm, aki – bármily furcsa – olvasta és értékelte a verseimet. Nagyon jó munkakapcsolatban voltunk. Tőle értesültem erről a bizonyos följelentésről.

– Nem is kell ezt hosszan magyarázni, elég pontosan megfogalmaztad a versben: *Előbb gyűlöltem / az idős főrekesztőt, / a sehol sem harcolt, kitüntetett / aggastyán veteránt, / ahogy fontosságának, / jól megalapozott helyzetének / tudatában ontotta ostobaságait: / egy érdemdús élet jussaként...*

– Hogy teljesen világos legyen: versem modellje, a „förekesztő”, a veszprémi lap főszerkesztője volt. S a gondolatmenet teljessége kedvéért azt is hozzá kell tennem: a vers végén „megértettem” a „förekesztőt”, igaz, gyűlölni kezdtem magamat... Bella István, aki akkoriban az *Élet és Irodalom*nál dolgozott, javasolta, hogy legyen *förekesztő* a főszerkesztőből, de még így sem merték leközelíteni. Ugye, ez ’79-ben volt, nincs min csodálkozni. Ami az érdekes,

hogy P. L. viszont lehozta a *Napjaink*ban. Ebből aztán nagy botrány lett, no meg a második följelentés. A vádpontok között szerepelt a szocializmus-ellenesség meg a veterán-nyalás is. Na most ez a feljelentés, kiindulva a Veszprém megyei pártbizottságtól, egyenesen a Központi Bizottságnál landolt, ami megint nem könnyítette meg a helyzetemet. Betegszabadságra mentettem magam egy időre, amíg elülnek a hullámok. Végül a minisztériumból Bíró Zoltán sietett a segítségemre, és Agárdi Péter, aki akkor a pártközpontban dolgozott. Mindkettőjüknek máig hálás vagyok a „közbenjárásért”.

– *Közéletiséged másik vonulata – amellet, hogy „arcátlanul” megverseled az általad megtapasztalt nem éppen pozitív jelenségeket – az újságíróság, a lapszerkesztés. S ehhez kapcsolódik a megélhetésed is, ami nehezíti-könnyíti a megszólalást. Gabriel Garcia Marquez írta le önéletrajzi kötetében: „abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy elmondhatom: minden megkeresett fillérem írásból származik!” Hogyan lehetett megélni ebből? Mi-lyen élet volt ez?*

– Igen, ezt én is elmondhatom, és valóban nem mindig volt könnyű kenyér. Munkakönyvem szerint 1970-ben kezdtem dolgozni a Borsod Megyei Lapkiadónál, ami azt jelentette, hogy a Napjaink prózai és szociográfiai rovatvezetője voltam. A főszerkesztő, Gulyás Mihály tulajdonképpen a baloldali, poszt-népi vonulat nem túl jelentős képviselője volt. Serfőző Simonhoz viszont, aki a versrovatot gondozta s remek szociográfákat írt, irodalmi barátság fűzött, ami az évtizedek során változatlanul megmaradt. Én itt tanultam meg a szakmát, a különböző műfajokat. Kénytelen voltam írni szociográfiát, kritikát, riportot, jegyzetet és így tovább. Amire szükség volt. Ebben a három

évben ismerkedtem meg egyébként Kabdebó Lóránttal, szintén kollégával a lapnál, akivel ma is atyai barátság köt össze. Mindenképpen felejthetetlen évek voltak szakmai és emberi szempontból is. Talán jobb lett volna, ha maradok, szerettek és megbecsülték írásaimat, mert nagyon rá tudtam hangolódni annak a „böhöm” nagy ipari városnak a lelkére, éreztem, láttam sajátos, ellentmondásos változásait. De valahogy mégsem éreztem otthon magam, bár sok élményt kaptam. Itt kerültem igazi műhelyközelségbe a képzőművészettel Feledy Gyula révén, aki a lap képzőművészeti szerkesztője volt, kiváló grafikus, az ő és barátai műtermében sok festőt, grafikuszt ismertem meg. Bölcsész-ként nekem kimaradt a kortárs képzőművészet, amit akkor sikerült pótolnom. S bár itt még nem írtam képzőművészeti írásokat, de a forrás ide vezethető vissza. Aztán mégis csak elhagytam Miskolcot, amint már említettem, hiányzott valami, hogy otthon érezzem magam. A lap életében is változások történtek, így kerültem Veszprémbe. Nem titok: vonzott a Dunántúl, mert itt „szocializálódtam”, itt voltak ismerőseim, s főként mert éppen akadt betölthető állása a Dimitrov Művelődési Házban. Hamarosan átkerültem innen a veszprémi Naplóhoz, ahol a kulturális rovatban kezdtem dolgozni. Egy idő után rám bízta az irodalmi melléklet szerkesztését is. A helybéli fiatal irodalmárok közül ebben jelentkeztek, itt kaptak nyomdafestéket először Hajba Ferenc, Szokoly Tamás, Domján Gábor, Botár Attila, Asztalos István és még sokan mások. Aztán megint váltások jöttek, elkerültem a laptól, mert elnyertem a Móricz Zsigmond-ösztöndíjat, amire a főszerkesztő nem adta meg a kért fizetés nélküli szabadságot, én meg – nem eléggé megfontoltan – föl-

mondtam. De az ösztöndíjból nemigen lehetett megélni, így megint dolgoznom kellett, csak máshol, a Fejér Megyei Hírlapnál.

– *Az ember azt gondolná, hogy ennyi utazás, újságíróskodás közben nem lehet időt szakítani a versekre, pedig közben is jócskán születtek verseid. Megjelent 1979-ben az Édesség anti-reklám, aztán 1984-ben a Lemondóka című köteted. Aztán Kényszer § képzetek címmel egy gyűjteményes köteted 1995-ben, a Vi(g)aszkereskedés 2002-ben. Kialakult – kiteljesedett az a sajátos Péntek Imre-hangvétele, ami már első verseidben is megmutatkozott. A groteszk stílus, amely helyenként keveredik a klasszicizáló formával, a szabadversek, amelyek hétköznapi történeteket dolgoznak fel vitriolos humorral, a szabad szó-asszociációs versek, amelyek felérnek egy analitikus üléssel, a tördelt, jelentésugratásos versek és még sorolhatnám. Ráadásul teljesen szokatlan, mondhatnám nagyon is triviális témákat verselsz meg – mondjuk egy köpet/ondó útját követed egy lavór vízben... „Átköltőiesíted” a hétköznapiságot, mintegy kifordítva ezzel a nagy szocialista hazugság-világ pátoszos ürességét, közönségességét.*

– Mindig imádtam a banális, közhelyes élethelyzeteket, és ebben megtalálni a költészet lehetőségét. Sokan ezt a szememre vetették. Azt írták, ebből soha nem lesz nagy költészet, mert én túlságosan beleragadok a banalitásba. Megvallom: nem is érdekelt a „nagy költészet”. Volt egy Karel Kosík nevű filozófus, akinek a *Konkrét dialektika* című műve nagy hatással volt rám, ő írt arról, hogy a banális, közhelyes élethelyzeteket úgy lehet igazán elidegeníteni, ha kifordítjuk őket, megmutatjuk a fonákjukat. Lehet így olyan logikai, szellemi műveleteket végezni, amelyek leleplezik a banalitás valódi arcát, torzságát.

– *Leleplezed a kisszerűvé válást, az ember személyes életének torzulását, magát az eltorzulási folyamatot. „A hit nélküli emberek, a semmit nem akarók összessége alkotja a világ szövetét...” – írja Vasy Géza a rólad szóló tanulmányában.* Szabad-verseid mintha valamiféle kétségbeesett ordítások lennének, artikulált hörgések, amelyekben a beleszótt József Attila-i sorok mintegy szómágiaként állnak, hogy féken tartásuk a káoszt.*

– Nem voltak magas röptű elgondolásaim, hanem élethelyzetek voltak, amikor felbomlottak azok a kezetek, amelyek között éltem. Magyarán válságok voltak ezek, egzisztenciális, érzelmi válságok, és így tovább. Ez valóban szó-terápia volt számomra, öngyógyítás, gyógyás, kibeszélés annak, ami bántott, ami fájt. Az, hogy nem roppantam össze, ezeknek a verseknek köszönhetem. Barátaim közül néhányan megjárták a hivatalos pszichiátria intézeteit, engem ez a magán-versek-terápia, éppen a saját „szakmám”, a költészet védett meg tőle. No meg az értelmiségi társaság, az a fajta közösségi szolidaritás, ami akkoriban nagyon intenzív volt. Bár ezek a „magán-közösségek” el voltak szigetelve a nyilvánosságtól, fontos szerepet játszottak az életünkben. Éreztem, nem vagyok egyedül a lázongásaimmal, a kételyeimmel. Ha bajban voltam, mindig akadt segítő kéz, szállás, egy pohár bor. Talán valamiféle „belső emigráns” voltam, hazai kozmopolita. Ma sokszor idézem „sikereseim” MSZP-s ismerőseimnek: „Gyerekek, ne akarjatok engem tanítani! Én baloldali ellenzéki voltam egy baloldali (proletár)diktatúrának. Ti pedig kiszolgálói.” Ami ezekben a beszélgetésekben felmerült, az egy alternatív,

* Vasy Géza: A kilencek (Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2002.)

nem létező világról szól. Ettől függetlenül ebbe a korlátozott nyilvánosságú alternatív közegbe sok minden bekerülhetett, például a nyugati magyar irodalom is, aminek itthon egyáltalán nem volt semmilyen megjelenési lehetősége akkor.

– *A rendszerváltozás óta a hangnemed változó, hol tréfás: „Volt cenzorom, remélem, megbocsátja, / Hogy búcsú nélkül nem hagyom magát”* (Duellum); *hol szomorú: „Feltépett ajtók, bűz, szemét vegyülete, / Senki sem érti. Mi történt, mi végre? / S hullakamrából terülhet víg asztal...”* (Tájkép vértelen csata után) *hol keserű: „Hazug pofák, valamennyi álarc... / Most, hogy kinyílt a gyéres, bokros tisztás, / Eldönthetted: csodát vagy mégis mit vársz?! / Csak meg ne fordulj, sóbálvánnyá válhatsz”* (A Mérleg jegyében).

– Sok mindenben csalódtam. Olyan illúziók kapcsolódtak a rendszerváltoztatáshoz, amelyek nem teljesültek. De az is igaz, olyan élményekhez és lehetőségekhez jutottam, amilyenekre korábban esélyem sem volt. Bizonyára alábecsültük – alábecsültem én is – az elmúlt negyven év „beágyazottságát”, szociális vívmányait, és sok egyebet. Máig nem sikerült eldönteni, hogy a „gonosz birodalmában” vagy egy „koraszülött jóléti társadalomban” élünk. Netán – mindkettőben? Engem ebben a „változásözönben” is a kultúra ügyei érdekelték, végül is egész életemben ezzel foglalkoztam, mint újságíró, irodalom- és kultúraszervező vagy szerkesztő. Aki egy vidéki közegben kell, hogy elfogadtassa, védje, menedzselje az értékeket, a minőséget. Gyakran szemben a gicccsel, a kommersszel, a provinciális igénytelenséggel. (Szoktam mondani: Az igénytelenség is lehet igény.) Óriási élményként éltem meg az önkormányzatiság létrejöttét. Azt, hogy a korábbiánál kevésbé függünk a „központ-

tól”, és van mód kidolgozni, felmutatni – ha van hozzá erőnk, felkészültségünk, tehetségünk – saját lokális kulturális minőségünket. Sajátos ellentmondást látok: a vidék hihetetlen kulturális pezsgést mutat, ami alig tükröződik a központi médiumokban. Ezért szükséges olyan fórumokat teremteni, amelyek ennek a „termelésnek” (vagy teremtésnek) a szakmai kritikáját, szelekcíóját megoldják. Más vidéki lapokkal egyetemben a Pannon Tükör is erre vállalkozik.

– *Eljött az az időszak, amikor belőled is főszerkesztő lehetett. Ez az előző rendszerben teljes képtelenség volt. Létrejött az Árgus című lap. Ez azért is érdekes része lehetett az életednek, mert a siker és a viszály egyaránt benne van.*

– Két új lapnál is dolgoztam Székesfehérváron és Veszprémben, amely a rendszerváltás „terméke” volt. Aréna, Új Hírek. Végül az Árgus – aminek létrejöttében kétségtelen meghatározó szerepet játszottam – élte túl a változásokat, a többi megszűnt. Ami jelzi: reális igényt elégített ki. Végül is tizenhárom évet töltöttem el a lap élén. Fokozatosan fejlesztettük, könyveket adtunk ki. Amit te „viszálynak” említettél, az a helyi „kulturharc” következménye. Talán nem kellett volna olyan vehemenssen, igazam tudatában „beszállni” a helyi csetepatékba. Távozásom mégsem csak erre vezethető vissza. Úgy láttam, a Pannon Tükör – aminek egyik alapítója voltam –, nincs igazán a helyén, több lehetőség van benne. 2003-as váltási szándékomat ez is befolyásolta. S még ebben az évben a Zalai Írók Egyesületének közgyűlése megválasztott elnöknek, főszerkesztőnek. Az elmúlt öt év talán bizonyítja, hogy nem dolgoztam – munkatársaimmal – hiába. A lap hat száma rendszeresen megjelenik, újra indítottuk a Pannon Tü-

kör Könyvek sorozatát, amelyben olyan szerzők jelentek meg, mint Pomogáts Béla, Bence Lajos, Saáry Éva, Tóth Imre. Nagy hangsúlyt helyezünk a vizuális műfajokra, a színházra, képzőművészetre, fotóra, amit a Szépirodalmi Kollégium miatt is értékelne... Zalai kötelezettségeinken túl bemutatjuk a muravidéki magyarság kulturális életét, több számunkban közöltük kortárs szlovén költők verseit. Jövőre, ha minden a terveink szerint alakul, a szlovén, horvát és osztrák szerzők írásait az eredeti nyelven is publikáljuk. Egy sokszínű, a Nyugat-Dunántúl (Pannónia) művészeti életét figyelemmel kísérő lapot kapnak olvasóink vagy azok, akik a világhálón ránk kattintanak. Olyan eurorégiós kulturális térség kialakításában vagyunk „érdekeltek”, amely a nyelvek, kultúrák határvidékén összeköti az eltépett szálakat és új érintkezési pontokat keres, képes bekapcsolódni a ma formálódó kulturális párbeszédbe. Ezen fáradozunk a magunk módján. Megélttem a határok nyomorító „szorítását”, s még megérhettem a határok „légiesedését”, a szabad mozgás kínálta euforikus élményeket, az újszerű tájékozódás örömét. S ami (nekem) a legfontosabb: itt Zalaegerszegen, átélve a visszatérés élményét a szülőföld közegébe, megvan otthonosság-érzésem, ami költőként-íróként és szerkesztőként egyaránt új inspirációkat ad, írásra ösztönöz. Szeretném újabb verseimet, kritikáimat és tanulmányaimat, képzőművészeti írásaimat kötetben látni. Nem nevezném ezt „összegzésnek”: mindig utáltam a lezárt, befejezett állapotokat. A munkám bevégezhetetlen, persze tudom, előbb-utóbb megszakad... Addig is a munkaterápia a legjobb gyógyír az idő múlása ellen.

Pápes Éva

CZAKÓ GÁBOR

Hatalom és uralom

*

Európában sokan és sokszor fölvetették a hatalom kérdését. A polgári, majd bolsevik és nemzetiszocialista forradalmak olyan mesterséges társadalmakat szültek, melyekben rendre félresiklott a beígért népszerűség. Diktátorok meg a nemzetközi nagytőke ragadták magához a gyepelt, miközben a nép mindenütt tömeggé/egyénekké bomlott; itt politikai-, ott fogyasztói hülyék csordájává.

A művészet legyen a koronatanánk.

Kafka műveiben a hatalom személytelen, megközelíthetetlen, sötét erő, amely antikrisztusi gonosszággal morzsolja föl az embert. Hasonló képet rajzolnak az abszurd szerzők. Dürenmatt Nagy Romulusa csirkéket tenyészt inkább, mintsem kormányozná Rómát a népvándorlás viharában. Teszi ezt ellenfele, a gót király is. Távol tartják magukat tulajdon hatamuktól? A mai filmekben és könyvekben démonok tombolnak. Örültek, sárkányok, ürlények és egyéb rémek, akiknek ellenfelei hozzájuk hasonló gyilkológépek, csak éppen rendezőileg jönnek vanak beállítva.

Úgy néz ki, hogy lassan minden hatalom elveszti jogszerűségét; még a tanítói és a szülői is.

Nagy Imre inkább a bitófát választotta, mintsem legitimálja Kádár bűnben fogant hatalmát.

*

Mi volna a hatalom? A szó gyöke a hat, aminek értelme: jut, képes. A régieknél valamit tenni, végrehajtani. A XV. századi Münchener Kódex szerint: „Ne eskedjél te földre, mert nem hatsz (non potes) egy fűrtöt fejjé tenned vagy feketéjé.” Nem hatsz: nem vagy képes arra, hogy megöszülj vagy visszabarnulj. Sajat testünk, öregedésünk, sorsunk fölött sincsen hatalmunk, hát a másik ember fölött? Kiterjeszhetem befolyásomat a másik emberre tudásommal, ravaszágommal, pénzzel, erőmmel, de van-e jogom hozzá? Hiszen ő is Isten képmása, közvetlenül tőle nyeri méltóságát! „Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok Krisztus Jézusban” – írta Pál apostol a Galatáknak (3,28.). Ezer évvel később Szent István *Intelmeiben* ezt tanította Imre fiának: „Tartsd mindig eszedben, hogy minden ember azonos állapotban születik.” Ezt a mély gondolatot szűkítette kilencszáz év múlva politikává az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata*.

Ha így van már oly nagyon régen, akkor milyen alapon léteznek ősidők óta főnökök, királyok, törvények?

Meglehetünk-e utasítók nélkül? Az anarchisták ezt írogatják a házfalakra: „semmilyen hatalmat senkinek!” Ha ez megvalósulna, akkor ki kapcsolgatná a közlekedési lámpákat? Ki köszönné az anyjának? Úgy élnénk, mint az állatok? Vadabban! Az állatok ugyanis sehogy máshogy, csakis rendben élnek, nem úgy, ahogy kedvük szottyán.

Az ember a szingliség, az önzés, az anarchizmus propagandája ellenére társas lény, hiszen sem testi, sem lelki értelemben nem önálló, mint a giliszta, amely gatyánélkül bujkál a földben, és ha a vakond kettéharapja, mindkét végéből egész állat sarjad. Az együttműködés döntést és végrehajtást kíván. Minél nagyobb a feladat, annál tágasabb az együttműködés, annál nagyobb szükség van irányító emberekre és szabályokra. Ahogy nincs légüres tér, úgy hatalom nélküli sincsen.

„A hatalom értelme a nép, a nép fennmaradása, jóléte. A nép jóléte három elemből áll: az egészségből, beleértve a szaporodást, a bőségből, tehát a javakkal való lelki megelégedettségéből és az üdvösségből” – mondja Hamvas Béla. Az ő szemüvegén át érdemes megnézni a kortárs hatalmak működését. Mit tesznek vajon a nép jól-létéért, vagyis egészségéért, szaporodásáért, bőségéért, lelki megelégedettségéért, üdvösségéért?

Így juthatunk el oda, hogy fölismerhetjük, melyik hatalom jó, melyik nem? Jung *Álmok, emlékek, gondolatok* című könyvében írja, hogy „Érosz és hatalomvágy egyazon apának meghasonlott gyermekei.” Érosz minden vonzásnak, így a szerelemnek is istene. A megtört érosz, a csonka vonzalom nem szerelem, hanem birtoklási vágy, akár a zsarnok hatalma. Választópontjuk a szeretet. Folytassuk Junggal: „minden féltékenység magja a szeretet hiánya.” A féltékeny nem szereti párját, a zsarnok pedig a népét. Hatalomféltésből lövet közé lelkiismeret-furdalás nélkül.

Hamvas megkülönbözteti a hatalmat az uralomtól. Szerinte az uralom annyit tesz, mint „a törvény szerint élni; – nem a földi jog, hanem az isteni törvény szerint, tehát „uralkodni – áldozat, önmegtágadás, alázat.” A király a helyes élet mintáját adja az alattvalónak, a törvényt nem másokon, önmagán hajtja végre. A polgárok az ő viselkedését utánozzák, rajta keresztül az égiekét. A király „uralma nem cselekvő szellemi vezetés.” A törvény általa válik személyessé. A törvény lényege a szép, a jó, az igazság, a szeretet, tehát a nagy négyes, amiben mindenki hisz, és amire mindenki vágyakozik, ami egészséghez, megelégedéshez és üdvözhöz vezet.

Az őskori királyok, de még a középkoriak is, például a mi Mátyásunk, mind tartottak udvari bolondot. Azért, mert tudták, hogy hiába véli őket a nép félisteneknek, hiába

uralkodnak Isten kegyelméből, halandók és csalandók. Gyermekkoromban minden rendes falunak volt bolondja.

A bolond nem tréfamester, hanem tükör. Ám koronája arany helyett rongyból készül, jelezvén a földi hatalom minőségét, mulandóságát. A bolond – Isten követe a trónteremben – tréffája, bukfence, grimasza a királyt utánozza és figyelmezteti. Hamvasnál az Arlequin, a bolond „kívül áll a becsvágyon, a hatalmi örületen; félelmen; tudja, hogy a létezés logikája paradox; misztériuma megtanulhatatlan, csak az szerezheti meg, aki elég erős és bátor hozzá.” Aki – mint Szent Ferenc – meg meri fricskázni a nagyhatalmú bíborosokat is, mert letértek Isten útjáról. Hamvas szerint Európában nem élt ember, aki a félelemtől alaposabban megszabadult volna, mint ő. Verdi Rigolettója udvari bolond ugyan, de nem Arlequin. Gyáva udvaronc, tányérnyalója kicsapongó hercegének, és a sors őt sújtja le.

Véletlen-e, hogy a mai elnökök-vezérek nem tartanak bolondot?

*

Ennyit az uralomról, most nézzük a megtört Éroszt, a szeretet nélküli hatalmat. Ennek célja Hamvas szerint „a sokaság féken tartása erőszakkal, vagy ahogy éppen lehet” – figyelemre méltó, hogy Hamvas itt nem népről, magasrendű közösségről beszél, hanem sokaságról, összezúzott társadalomról. Mióta a valóság leváltása nagyüzemileg, a sajtó és a szórakoztatóipar által lehetséges, azóta a nép is leváltható: tömegre, sokaságra, egyénre. Az ilyen hatalom „merőben anyagi, önmagában sem értelme, sem igazsága nincs.” Pilátus követői évezredek óta legyintgetnek: Mi az igazság? A hatalomról azonban nem mondanak le. Pedig tudják, „Ha az uralom szelleme nem szentesíti, gonosz lesz.” Na és? Mi az, hogy gonosz? A mai értékmentes demokrácia ravaszul törölte az erkölcs szavait. Egy ember egy szavazat, és kész. Ha a bűnözők többségre jutnak, övük a kormányrúd. A „nép jóléte, egészsége, üdve”? Ezek „politikailag nem korrekt” fogalmak, másrészt a nép le van váltva. A sokaság azt hi-

szi jólétnek, egészségnek, üdvnek, amit bedumálnak neki. „Az uralom és a hatalom a történeti közösségben egymást soha sem fedi.” Hamvasnál ellentétben – az előbbi idézetek tőle valók – úgy vélem, hogy a jezsuiták paraguayi indián köztársaságában vagy az ötvenhatos magyar modellben éppenséggel az uralom és hatalom egyesítésére törekedtek.

*

A bölcsek szerint a hatalom csak azt illeti, aki nem él vele. Jézus hatalmát visszavette, kiüresítette magát, hogy emberként élhessen. Hatalmát önjavára alig használta, csak az ügymenet meggyorsítására tett pici csodákat: (Mk 14,13 skk.) Elküldte két tanítványát „Menjetek a városba. Ott találkoztok egy vizeskorsót vivő emberrel. Menjetek utána, és ahova bemegy, ott mondjátok a házigazdának: a Mester kérdezteti: hol az a terem, ahol tanítványaimmal elfogyaszthatom a húsvéti vacsorát?” Küldhette volna a tanítványokat utasítás nélkül is, de minek bóklásszanak?

A kereszten vonaglott, s ellenségei gúnyolták: szállj le a keresztről, ha te vagy a Messiás. Az egyik megfeszített gonosztevő is káromolta: „A másik ellenben (...) rászólt: „Nem félsz az Istentől, hiszen te magad is ugyanazt a büntetést szenveded? Mi ugyan joggal szenvedjük tetteink méltó büntetését, de ez semmi rosszat sem tett.” Aztán hozzá fordult: „Jézus, emlékezzél meg rólam, amikor eljössz uralmaddal.” Jézus a gyalázkodóknak még csak nem is válaszolt. Hanem a jobb lator előtt megnyitotta az öröklétet – amire semmiféle király vagy elnök nem képes: „Bizony mondom neked: ma velem leszel a paradicsomban” (Luk 23,39–43). Tehát hatalmát egy olyan térben mutatta meg, amely nélküle elérhetetlen. De melyikünk nem vágyik oda?

*

Az uralom tehát kultúra, szellemi. Alázatos, és tapintatos, visszavonja magát, a népért van, a jóllétért és az üdvért. A hatalom üres civilizáció, ma ott van, ahol az erő, a pénz, a mulandóság.

**Az ARTE Galéria
és Aukciós Irodában
(Bp., V.,
Ferenczy István u. 14.)
2008. szeptember 12-én
Dési Huber Istvánné
hagyatéka: műtárgyak,
iratok, papírrégiségek
kerülnek árverésre.
További információ:
Marsó Diana (20) 477-4228
vagy (1) 317-4423**

Kortárs szlovák irodalom a Romboidból

OLEG PASTIER

Azt gondolom, hogy...

minden esztendő ugyanúgy kezdődik:¹ a petárdás terroristák keltette lármában egyre gyengül évről évre ismétlődő elhatározásaink suttogása, hogy most végre, egyszer s mindenkorra, megalkuvás nélkül, teljesen leszámolunk azokkal a hibáinkkal, amelyeknek már annyi éve nem tudunk hátat fordítani, de minden hiába. Megszoktuk ezeket, megtanultunk úgy-ahogy együtt élni velük, és most – egész évi küzdelmeinkben kifáradva, tehát a megalkuvásra is hajlamosabban – most, a huszonnegyedik órában kellene tőlük haladéktalanul megszabadulnunk? A gyengébbek már rögtön az új év első perceiben beadják a derekukat, mi viszont, akiket megacélozott kudarcaink összes elképzelhető és elképzelhetetlen cselvetése és az örök kerítendő bájainak tökéletes ismerete, a járt utak régi kerékvágásában haladunk A pontból A pont felé, a másoktól már annyiszor igazolt jelszó jegyében: Minden változás csakis rosszabbat hozhat. És az ünnepélyesség áfáját is tartalmazó szavak változása, a közönségesség görcsétől szenvedő betűk csődülete a legrosszabbak közé tartozik. Jorge L. Borges írta egyszer valahol, hogy nekünk, akik a szavak segítségével igyekszünk kifejezni a gondolatainkat, érzelmeinket, örömeinket és sérelmeinket és a szót mint építőanyagot használjuk – az idézeteken kívül már semmink nem maradt. Valóban csupán idézetek rendszere a nyelv, mindenfajta hozzáadott érték nélkül? Dušan Mitana² a szóképzőt olyan szavak írnokának, lejegyzőjének vagy másolójának nevezi, amelyek a láthatatlan tartományában már léteznek. Idéznek minket, és mi is idézünk, megmerítkezünk a másoktól származó idézetekben, és gondo-

lataik társtulajdonosaivá válunk. Az idézetekből kifogyhatatlan tartalékaink vannak. Egész raktárakat töltenek meg – szépen elrendezve és megszámozva várnak ránk a könyvtárak poros polcain. Szavak, szavak, szavak. Idézzünk hát ezt-azt a szavakkal kapcsolatban: „A szó – egy magasabb rendű idegi tevékenység terméke, az emberek legkommunikatívabb eszköze” – írta egyszer valahol Pavel Bunčák. „A szó az ember barátja, mert ezrével kínálja fel neki a lehetőségeket, egyszersmind az ellensége is, mert egyiküknek sem kell ama megfelelőnek lennie”, érvel Jozef Bžoch. Anton Hykisch számára a szó „egy kicsit kép, egy kicsit film, egy kicsit hang és maga a természet is, a gesztus, a zene és a tánc is. Lehet, hogy egy kicsit ómódi, lassú, nem hatékony, de magunkkal visszük a következő évszázadba is, mert ehhez a nemzethez tartozik, amely továbbra is élni fog – a szónak köszönhetően is.” A borúlátó mindehhez hozzátehetné: a XXI. századba a gyengélkedő, megcsonkított, a diakritikától megfosztott és elbutult szót hoztuk magunkkal. A szavakat az esemesek és emailek aprócska kalitkáiba zártuk be. Alutápláltságtól és az éles, éltető fény hiányától szenvednek. De maradjunk az idézeteknél: „A szavak? Hasonlók az emberekhez, akik létrehozták őket, és akiket szolgálnak: öregek és fiatalok, mélyek és üresek, erősek és gyengék, durvák és finomak, bölcsék és ostobák, bonyolultak és egyszerűek, gögösek és szerények, szeszélyesek és komolyak, gazdagok és szegények, kiváltságosak és kiváltságok nélküliek”, írta egyszer valahol az irodalomtudós Jozef Felix. S végül a mi zilált évszázadunkra is érvényes, pontos látéletet állított fel.: „Az ember és a világ válsága olykor néhány kulcsfontosságú szó jelentésének a válságát is jelenti.” Van-e még a birtokunkban néhány olyan kulcsfontosságú szó, amelyek segítségével kitalálhatunk e válságból, amelyek ne elbutult tartalmak hordozói lennének, amelyek segítségével újból felfedezhetnénk és hasznosíthatnánk a gondolatok tiszteltreméltó komolyságának régi gyümölcsseit? Lehetőségeink mindenestre vannak. A költő Milan Rúfus fel is kínál nekünk ezek közül egyet, talán a legfontosabbat: „Csak templomlépcsők. Csak templomlépcsők a szavak.”

1 Oleg Pastier írása a Romboid 2008. évi januári számában megjelent újrólévi glossza.

2 Írásában a szerző XX. századi, illetve kortárs szlovák írókra hivatkozik: Bunčák, Pavel költő (1915–2000); Bžoch, Jozef irodalomkritikus, -történész (1926); Felix, Jozef irodalomtörténész, esszéíró (1913–1977); Hykisch, Anton író (1932); Mitana, Dušan író, költő (1946); Rúfus, Milan költő (1928).

Összeállításunkban az 1966-ban Miroslav Válek alapította pozsonyi irodalmi-kritikai folyóirat, a ROMBOID szerzőit mutatjuk be a lap utóbbi három évfolyamában megjelent műveikkel. Csupán a főszerkesztő, Ivan Štrpka jelent ez alól kivételt, aki 2000-től irányítja a szerkesztőség munkáját.

IVAN ŠTRPKA
Új élet: tények

1

*Egy napfényes reggel az eleven utcán
 szorosan elgyötört teste mellett saját kezének
 éles árnya ejti rémületbe.
 Öt ujj, üres tenyér
 – Beatrice!*

*Kilenc béna esztendőbe telt, míg az első pillantások
 lángoló ruhájából átöltöztél a titkolt
 pillantásoknak szánt hófehérbe.
 A kettő közt pedig mindig csak az örvénylés, mindig csak
 az új élet tiszta levegője.*

Ó, mi a tünemény?

*Mielőtt az árnyék egészen kifakulna,
 keze leér a mélybe.
 A pokolba.*

2

*Minden egyes napfényes utcasarkon egyre jobban
 rémületbe ejt saját kezem izgő-mozgó éles árnya:
 öt ujj, üres tenyér...*

Céltalanul kószálok –

a film feltalálása utáni első évszázadban

*hirtelen beborul a szem és záporozni kezd belőle
 a zokogó könny.*

*Csöndjében én szaladok,
 én kapkodom a lépteimet,
 én fogom vissza az utakat...*

Találkozom veled néhány másodpercre.

*Egyetlen arcvonásod,
 egyetlen pillantásod
 sem ragad meg bennem –
 és már el is tűnsz az ellenkező irányba teljesen,
 el is tűnsz valami forróságban,
 viszed magaddal érthetetlen sápadtságom is
 a lármás, eleven utcán,
 amely velem együtt mozdul ki magából, és hirtelen beletorkollik
 előttem egy másik, ismeretlen városba,
 amellyel állandóan távolodom magamtól és tőled,
 és közeledem, vakon közeledem találkozásunk helyéhez.
 – Ugyanazon a helyen. Mindig
 egy másik városban.*

Mígnem egészen megváltozom.

Csillogás

Egy eseménytelen napon az őszön át vezető utca közepén,
miközben szemközt ballagok a napsütéssel,
lépteim az éjszakai felismerést ismételtetik:
minden kémet egy másik kém követ.
Elöttem Hermész, mögöttem
az árnyékom. Ilyképpen
tudjuk meg a teljes igazságot önmagunkról.
Fél lábbal
nappali sötétségben, féllal nappali fényben. Eljutok-e
a napsütésben a háztetőkön csillogó szobrokig,
vagy az emberekig, akik úgy buknak alá,
mint e szobrok árnya a tetőkről?

„Arra folyik a folyó” – mutatsz szemközt az árral. Épp az ellentétes irányba.
A folyékony arany a szemünk előtt villog szakadatlanul. Az éjjel
valaki lemetszette összecsengő hajfonatunkat
és a diszharmonikus túlparti sötétségben rejtette el.
Hogyan is élünk? Az önszülés másik oldalára
fordul bennünk. Az éjszaka mindent újból beleszül
az alvó dolgok világába. S az álomnak
egyetlen arca van csupán: a sötétlő éjszakai erdő.
Mozdulatlanul fekszel hatalmas, alvó ágyadon,
alvó kezedet magasba emeled
az alvó levegőben. Az éjszakai utcáról
fázós, fekete, alvó macska téved be hozzád.
Hosszú, alvó szobornyakadon
eleven karmolás világít. A nemlét,
mely az élet legbenszejében szunyókált,
hirtelen egész hajszálaink gyökeréig birtokába kerít minket.

Minden szobor mögött egy másik szobor áll
kinyújtott tenyérrel, melyen a sorsvonal nélkül is a puszta élet folyik át.
A sebtiben felrajzolt szemek sarka belevész a sötétbe.
Csupán az üres telefonfülkékben
tombol a csillogás –
az utolsó érméé, melyet az éjszaka veszített el napközben.
Az út közepén ballagok, pontosan az éjszakai
fény és a nappali sötétség határvonalaán.
Minden követ nyomában egy másik követ lépeget.
Ilyképpen jutok el egészen magamhoz. Hozzád
nappali lábnymaim visznek el. A reggeli napsütésben
eleven valami
csillog bennük, akár az örökifjú zúzmará.

Tóth László fordításai

Pastier, Oleg (1952, Garamújfalu) költő, szerkesztő, közíró. Az 1980-as években ellenzéki tevékenységet folytatott, a cseh belső emigrációval kapcsolatot tartó szamizdat kiadásokban jelentette meg műveit. Ezeket a verseit *Plot* (Kerítés) című kötetében adta ki 1992-ben. Barátaival 1987-től kiadott *Fragment K* című szamizdatjuk a rendszerváltás után sem szűnt meg, hanem – immár az első nyilvánosságban – az egyik legfontosabb szlovák irodalmi-kulturális folyóíráttá, illetve könyvkiadóvá tudott válni. 2003-tól a Romboidot szerkeszti.

Štrpka, Ivan (1944, Galgóc) költő, prózaíró, esszéíró, dalszövegíró, műfordító, a Romboid főszerkesztője. Spanyol–szlovák szakon végzett Pozsonyban. Pályakezdő korában barátaival létrehozta a *Magányos futók* irodalmi csoportosulást, mellyel a XX. század második fele szlovák költészetének legfontosabb újító törekvéseihez csatlakoztak. Első verseskötönyve 1969-ben jelent meg (*Krátke detstvo kopijnikov*). 1969 után több mint egy évtizedig kényszerhallgatásra ítélték. *Dežo Ursiny* hanglemezeihez írt dalszövegeket. Fernando Pessoa-t és Jorge Luis Borges-t fordította anyanyelvére.

JANA BEŇOVÁ
A hazakísérés terve
(Café Hyena)

Részlet a regényből

„Mi történjék még Uršulával a 399-ik oldal után?”

(Rudolf Sloboda)

I. Pozsony-Ligetfalu – Galápagos-szigetek

Ligetfalu (Petržalka)

The shadow of my smile

Petržalka

My own style

Petržalka

The sound of my heart

Petržalka

Always on my mind

Eleven petárda. A szomszéd, aki Ian és Elza lakása mellett lakik, egy idősebb úr. Évek óta azt hiszi, hogy Elza Ian fia. Virgoncan szevaszt köszön neki, s olykor barátságosan mellbe vágja.

A szomszéd nem szereti a petárdákat. Ha valamelyik gyerek az utcán egyet-egyét felrobbant, kirohan a balkonra, s lekiabál: „Te kibaszott!” Folyton ugyanezt, körbe-körbe. Így s ezzel veszi kezdetét Ligetfalun a karácsony előtti időszak: tekibaszotttekibaszottte...

A szomszéd nem ember, hanem lényegében petárda. Patron. Azon az éjszakán Elza becsenget hozzá, hogy ne kelljen tovább a falon át hallgatnia a tévé szórakoztató műsorát. Megkéri, halkítsa le a készülékét. A férfinak csillog a szeme: alkohol és könnyek kombinációja.

– Hát, nem is tudom – mondja fennhéjázón, tele pozitív energiával. – Ezt a műsort a Magas-Tátra megsegítésére közvetítik, azt hittem, mindenki, vagyis minden ember... – szipogja.

Elza távozik, vissza a lakásába, a fal mögött már nem ordít a tévé. Most a szomszéd ordít. „Kurva magyarok!” Körbe-körbe ugyanaz. Elza az ágyon fekszik, könnyei csorognak. Körbe-körbe. Ligetfalu megsegítésére.

Pozsony-Ligetfalu olyan terület, ahol az idő nem oszt, nem szoroz. Olyan lények élnek itt, melyekről a világ többi része azt gondolja, már nem léteznek, kihaltak. Jó és rossz lények. A svábbogarak arca dinoszauruszokat idéz, a szomszéd hangja nem torokból jön, hanem egy fenevad szemfogaiból.

Elza kiszalad a balkonra, a szemétkosárból kiemel egy üveget, áthajol a szomszéd térfelére. Közvetlen a

fal mögött egy üres akvárium. Az üveget pontosan a közepébe dobja, és sietve visszabújik az ágyába. Hallja, amint a szomszéd kimegy a balkonra. Egy ideig csönd van. Elza remeg.

– Kékfrankos – olvassa csodálkozva a szomszéd a törmelékből. Aztán csend ül a környékre.

A ligetfalui lakásoknak minden fala zenél és beszél. Ezekben olyan dalokat is viszonhall az ember, melyekről azt hitte, rég feledésbe merültek. Az idő megállt, a rádiók évek óta ugyanarra az egy állomásra vannak állítva. A vonal, mely azt az állomást jelezte a skálán, idővel a készülék belsejébe süllyedt. A skanzen legaljára. Elza felfedezte, hogy még ma is közvetítik a Jubilánsoknak játszunk című műsort. Még gyerekkorából emlékezett rá. A szocializmus idején minden fodrászatban ezt lehetett fogni.

Elza megkéri a szomszédot, ne hallgassa akkora hangerővel a nótákat és a köszöntőket. A szomszéd a küszöbön áll, alsógatyában, mezítláb. Sír. A fűvósok felidéztek benne halott anyját.

A szomszédot két fia látogatja:

– Szedd össze magad, fater, ébresztő! Mi van veled? Képes vagy a cseh Eurotelen föl hívni, amikor az osztrákoknál vagyok? Hisz azt komplett fizetnem kell. Szállj már magadba, faszikám! Térj észhez! Mondok neked valamit, te meg két hét múlva teljesen elfelejted.

– Ne untass a részletekkel! Nem akarok tudni a részletekről – kérleli az apja.

Elza úgy dönt, megvárja a fiaikat az utcán, a ház előtt, s megkéri őket, hogy ne intézzék a családi ügyeiket olyan hangosan és hajnali háromig. Csak fél napi ácsorgás után jön rá, hogy nem tudná megkülönböztetni a szomszéd fiait a többi ligetfalui fiatalembertől. Mind magas, kigyúrt testű, borotvált fejű, tarkedliarcú.

Elza: A folyó mögötti terület gyermekkoromban veszélyesnek tűnt. Szüleimmel az Óvárosban laktunk. Az Öreg híd egy kiszámíthatatlan út kezdete: a bal kéz felőli gyalogosjárda a szakadék fölött függ, lent a barna folyó hömpölyög. Ez az a határ, ahol a vasárnapi séta a pusztá életért folytatott harccá változik. Ezért is csak tizenhét évvel idősebb felnőtteknek szabadna rajta átmenni.

A város felőli partról gyakran figyelem a Lunaparkot – Ligetfalu kapuját. Igyekszem elkerülni a szfinxek égető tekintetét. Őrzik a bejáratot, közben játékosnak akarnak látszani. A zárt, áthatolhatatlan körben óriásméretű pónik, gácsérok és hattyúk kerengnek. Egy eszméletlenül korlátolt pályán forognak. Fölöttük kerékben pörgő, sikítózó és kiabáló gyerekek. A kérlelhetetlen forgómozgás elnyeli a tájat.

Nincs menekvés – a körön nem lehet áttörni. Néhány gyerek rosszul döntött – görcsösen szorongatják a műlovak konok fejét, és sírnak.

– Ezt nevezem én életnek! – mondja a körhintás, arcát az égre emeli, s nagyobb fordulatra kapcsol.

Némely napokon a Lunapark mintha bezárna vagy elromolna. Csak egy-két körhinta működik, meg egy lövölde. A körhintások a felázott terepen lézengenek. Tragikus figurák, Angliát idézik, még azokból az időkből, amikor a gyerekeket kéményszerítésre használták.

Az autodrómra a kék autóban ülve, a pirossal ütközve, elakad a lélegzetem. Valahányszor a körhintákra terelődik a szó, apa elmeséli annak a hatyúnak az esetét, amelyik két apró gyerekkel leszakadt a karról.

Nagymama bejön velem a tükrös útvesztőbe, s amikor nem tudunk belőle kitalálni – nincs út, se ajtó, a tükrök nem ablakok, nincs semmi, csak én és a nagymama, a nagymama és én, arcunk egyre sápadtabb a tükrökben –, fél óra múltán szölongatjuk azt az urat, aki a jegyeket eladta, hogy vezessen ki bennünket. Hogy mutassa az utat.

Anya és nagymama pár évvel később eltévednek Ligetfalun. A megfelelő buszra szállnak, csak épp az ellenkező irányba tartanak. A busz a város helyett egyre beljebb és beljebb viszi őket a lakótelepen.

Amikor ijedten kiszállnak, már sötét van, havazik. Már soha nem jutnak haza, már soha nem találják ki.

– Tessék mondani, hogyan jutunk Pozsonyba? – kérdi a megállóban anya egy hölgytől.

– Hiszen már... Itt vannak, Pozsonyban – csodálkozik a hölgy.

Anya kínjában elmosolyodik.

– Én Pozsony városára gondoltam.

Amikor áthaladnak a hídon, anya megkérdezi nagymamát, látta-e, milyen különös arca volt annak a lánynak. Akár egy túrós tarkedli.

Mielőtt először fekszünk össze Iannel, közli, hogy Ligetfalun lakik. Szemem se rezdül. (Tudatosítom, hogy szemem se rezdül.)

A híd veszélyes, főleg ha gyalog halad át rajta az ember. Túl közel van a folyó. A víz és a levegő közötti határ kihívó, attól tartok, hirtelen leugrom. Készülődés nélkül, egy árva szomorú gondolat nélkül, a hopp indulatszó nélkül, se dráma, se döntés: egyszerűen csak a hídon tett szabályos lépéseket felváltja az ugrás.

A legnagyobb kedvem ugrani télen van. Az ember a meleg ruharetegek alatt sebezhetetlennek és védettnak érzi magát. S változásra vágyik. Mint a nomádok a lá-

tóhatár változásában – úgy vágyom télen annak a közegnek a megváltozására, melyben mozognom kell. A híd eljegesedett felületén való bizonytalan botorkáláshoz képest az ugrás repülés lesz. Aztán egy pillanat a határmezsgyén. Meghosszabbítva a következő pillanattal, amikor már a vízben vagyok ugyan, de az még nem ivakodott át a ruhán a testemig. Szeparé – mint Krisztus lépése. A víz lassan hatol át, nehéz és zöld, mint a mentolos cukorka, megtölti a zsebeim, nyomja.

Egy tarkedli száll föl a buszra. Kinyújtja előttem kövér, tetovált karját. Inkább behunom a szemem. Ne kelljen látnom a lángokban ügető alakokat s az ablak mögötti holdbéli táj keretezte tarkedliarcot. Hagytam magam csukott szemmel vinni és lökdödni.

Talán épp a ligetfalui képek voltak az okai Ian néhány évvel ezelőtti ideiglenes megvakulásának. Úgy döntött, hogy inkább nem akar semmit látni, nem körülnézni, nem figyelni, nem látni Ligetfalut.

Ian mesélte, hogy egyszer meglátogatta egy gyermekori barátja, aki még hatvannyolcban Kanadába emigrált. Egy ideig bámult ki Ian ligetfalui lakásának ablakából, de többé nem látogatott haza szülővárosába.

– Szóval, így élsz te mostanság – mondta. Megveregette Ian vállát, s nyomtalanul hazatért. Soha többé nem adott hírt magáról. Ligetfalut elállította a kanadai lélegzetét.

Sosem tetszettek a tetovált emberek. A börtönt és a kalózhajókat juttatták eszembe. Meg egy részeg munkást, nyáron, a villamosban. Anyával tartottunk hazafelé a strandról.

– Mit bámulsz? – förmedt rá anyára a munkás, karján egy tetovált tengeri sellővel, átlőtt szívvel és a Carmen felirattal.

– Én nem önt nézem – mondta anya, és átmentünk a szerelvény másik felébe.

Néha arra gondolok, Ian nem Ligetfalut miatt vakult meg. Hanem miattam. Nem bírta tovább a közös életünk látványát. Akár a tetoválásét. Átment hát a szerelvény másik felébe.

Kanadai barátja pedig azért nem tért többé vissza Szlovákiába, mert ráeszmélt, hogy Ligetfaluvál szemben senkit sem menthetne meg. Első barátját, gyermekhadseregük volt parancsnokát sem.

Miután Ian visszanyerte látását, megutálta mindazt, ami a vakságára emlékeztette. A síkos köveket a folyók, tavak és a tenger medrében, a sarat, a Ray és a Táncoz a

sötétben című filmeket, az úszószemüveget és a sötét színű élelmiszert (marhahús, kínai gomba, pulykacomb).

De már csak fél szemére látott.

A tarkedik a halálkultusz hívei. A tar koponya a nekrofilia jele. Utálják mindazt, ami a fény felé tör, ami sarjad, kitör, előbújik a tojáséből. A meztelen fénylő csont imponál nekik, a koponya, a tiszta mész. A tarkedikli hajának nincs esélye, csak a föld alatt. Akkor először pelyhedzik bátoratlanul a koponyán.

– Nézd! Ide nézz, mi ez? – kiabál egy kisfiú egy ligetfalui teraszon, s csápol a levegőben a karjaival, mint a madár.

– Semmi – válaszolja a barátja.

– Úgy hívják, hogy heilezés – mondja a kisfiú, s tovább lengeti a karját.

Kissé felszáll.

Elza és Ian a pozsonyi kalandorokhoz tartoztak. Nem dolgoztak reklámügynökségben, s nem spóroltak jobb lakásra vagy gépkocsira. Gyakran ücsörögtek előkelő kávéházakban. Amit kerestek, eleették, elitták, elfüstölték. Úgy viselkedtek, mint a diákok (jelszó: igazán elkótyavetyélt pénznek csak a megspórolt számít). Csatlakoztak az embereknek ahhoz a gondtalan rétegéhez, mely csak olyasmit vásárol, amit ki lehet pisilni, kakálni vagy fűjni – tehát ami huszonnégy órán belül reciklálható.

S éppen ezeknek a mihaszna népeknek köszönhetően működtek a városban kávéházak és éttermek, melyekben minden százszor drágább volt az elviselhetőnél.

Időről időre belekóstoltak a más házakban való lakáshoz – panziókban vagy szállodákban. Nem volt érdekes, melyik városban szállásolták el magukat. Kéj volt másutt, nem Ligetfalun lakni. A kiruccanásokról mindig félve mentek haza, vajon mi várja majd őket tulajdon lakásuk ajtaja mögött.

Elza: Van, akit megfosat az egyiptomi kirándulás. Mi mindig így jártunk, ha hazatértünk. Ligetfalura.

Elza és Ian szeretkeztek. Szobájukba felhallatszott a panelház előtt játszó apró fűrrekek hangja. Kiabálások. Káromkodások. Ősz volt. Lassú sötétség. A férfi és a nő kéje keveredett a gyermekkiabálás vulgarizmusával. Csöndben és szerényen szeretkeztek. Egymás szemébe nézve. Mint a pincébe bújó zsidók.

Minden híres városnak vannak kilátói. Nézed, s hirtelen a lábad előtt hever a város, vagy mintha a te-

nyereden tartanád, együtt van minden. Némelyik kilátón kávéház üzemel, itt kapható a város legdrágább vize és bora.

Minden kilátón él egy aggastyán. Többnyire fehér hajú. Észrevétlen áll egy sarokban, azokat nézi, akik nézelődnek. Mintha a tenyerén tartaná őket, mindet együtt.

Odalép a védtelenekhez, egy pillanatra belenéz az arcukba, de a következőben már lendül is a keze, és már sorolja is a város híres építményeit és műemlékeit. Épületről épületre haladva mutogat, mintha észrevétlen tologatná őket, mintha sakkoznék a várossal. Akkor se hagyja abba, ha jelzed neki, hogy jól ismered a várost. Meg az összes építményét és műemlékeit. Hogy nem turista vagy. Hogy itt születted, s csak a forró nyári hónapokra hagyod el a várost.

Aztán nyújtja a tenyerét, s kér három eurót kávéra.

Elza: Én vagyok a pozsonyi aggastyán. A várdombon várok. Itt a legjobb a kilátás a turistákra. Figyelek és válogatok. Aztán odalépek az áldozatokhoz, egy pillanatra az arcukba nézek, kinyújtom a karom a túlsó part irányában, s mutatom a folyó mögötti fehér várost: Petržalka, Pe-tr-žal-ka.

Szakasztott úgy nézek ki, mint a fehér hajú Freud, amikor a Gestapo behívatta. Pontosan a lakásával szemközt vertek tanyát (Berggasse 19). Ablak ablakra nézett. Mielőtt engedélyezték számára az ország elhagyását, alá kellett írnia, hogy semmi rosszat nem okoztak neki. Az aggastyán aláírta, s kiegészítette egy mondattal: A Gestapót valóban mindenkinek csak ajánlhatom.

Müezzinek. Jöttek a hangok. Nyomultak a falakból, szálltak alá a magasból, rezegtették az ember talpát. A ligetfalui müezzinek ütemes éneke korán reggel ébresztette. Még hajnalban.

Alatta egy emelettel egy öregasszony lakott a magatehetetlen anyjával. Folyton otthon voltak, s mindkettő szinte teljesen süket volt. Soha véget nem érő beszélgetésük hajnal előtt kezdődött. Korán ébredtek, nem tudtak aludni. A két öregasszony minden reggel a létet vitatta meg, a sajátjukat és a másokét. (A kezdetektől fogva.) Úgy ragaszkodtak mások szapulásához, mint az élethez.

Elza az ágyban feküdt. Zavarták az alatta levő lakásból emelkedő hangok. Úgy érezte, mintha az öregasszonyok a feje alatti vánkosából károgának. Minden reggel. A világ teremtése óta. Öreges háztartásuk ott lüktetett a feje alatt.

– Mamus, te nagyon elégedetlen páciens vagy – rikácsolta egyik öregasszony a másiknak. – Mindig ideges vagy. Neked semmi se jó: az orvosok, a nővérek, a dia-

lízis se. Mindig rettenetesen elégedetlen vagy. Pedig a kórházi szobában: a többi nagymama fekszik szép csöndben, meg se mukkannak...

– Mert ostobák – károgtá el magát a másik öregasszony.

S ahogy a nap emelkedett, úgy hallatszott be mások hangja is.

Ligetfalut valóban mindenkinek csak ajánlhatom.

A pornófilmekben nevelkedett lány rikácsolása, aki kefézés közben úgy kiabál, mint akit nyúznak. Bal felől egy csalódott asszony monológja: „Berúgattatok, aztán meg titokban eladtátok az antik faliorámat, ti gazemberek. De ez a lakás az én tulajdonom, seggbe vagytok rúgva. Takarodjatok innen, söpredékek! Mindent kikutatnak, ellopják a törülközőket, odaégetik a fazekakat. Az a fő, hogy nekik minden dolguk új és sértetlen!”

A lakást hangos zene árasztja el. Dobhártyaszaggató. Elza és a bútor beleremeg. Valaki kiszalad a balkonra: „Vége, hallod!? Mi ketten végeztünk! Nagyon szerettelek, de te szörnyen megsértettél. Most már örülhetsz. Szeretlek, de neked ez már mindegy lehet. És már azzal se kell törődnöd, hány fasz van a picsámbo!”

Elza kiszaladt a lakásból. Arra gondolt, soha vissza se jön. A lakásbo!

A Védőcölöp utcai villanegyedben sétálgatott. Bele nézett a kivilágított ablakokba. Az utcábo saját léptei puha hangja visszhangzott. Ragyogott a csend. Lélegzete mély volt és egyenletes.

Mikor átlépte lakása küszöbét, lélegzete akaratlanul is felgyorsult. Tengernyi sáros és síkos követ érzett a hasábo. A szobában csend volt. Várt. Mint az őz a hurokban. Mint az ugrásra készülő nyúl.

Csanda Gábor fordítása

DANIEL HEVIER

Gazdasszony

*folyik a szó felissza a kenyér
a kis konyhában lecsapódó gőzt
a pohár szélén barna folt henyél
és az ablakon légycsapat időz*

*a konyha olyan mint egy hajlok
ahol az ember magányosan él
a meleg a tűzhely felől cammog
és a huzat a loggiáról zenél*

*itt érzed igazán ürességed s éhed
mikor kredenbe kerülnek az edények
és a fiókba fekteted a kést*

*kenyeredet a nyomorúság üszkére
vetett cipót itt helyezed végre
a patkánybőr abroszon középre*

Nietzsche

*az isten halott jelenti ki nietzsche
de cseppet mégis szomorú marad
hiszen ő volt az aki rájött erre
és utána már mindenki ráfarag*

*keljél hát életre még egy kicsit mester
álljon vissza mi eddig se haladt
mint sárkányrepülőn úgy szállj a kereszten
skandaljuk ha tuti isten fia vagy*

*ugyan ki oldja meg ezt a nehéz kérdést
és ki tudja az igazság hol fakad
a tényekből ez az utolsó lerakat*

*sose féljetek hisz lesz még az úgyse
a jelek szerint isten magunkra hagy
nietzsche él boldog-örülten kurjongat*

Hiznyai Zoltán fordításai

Beňová, Jana (1974, Pozsony) költő, prózaíró. Dramaturgiát végzett a pozsonyi Színművészeti Főiskolán, majd Park címmel folyóiratot alapított. Jelenleg a Sme napilap szerkesztője. Első könyve tizenkilenc éves korában, 1993-ban jelent meg, s három verseskötet után regénnyel (Parker, 2000), novelláskötettel (*Dvanást' poviedok a Ján Med* – Tizenkét elbeszélés és Ján Med, 2003) jelentkezett.

Hevier, Daniel (1955, Pozsony) költő, prózaíró, műfordító, dalszövegíró,

esszéista, szerkesztő, könyvkiadó. Esztétika szakot végzett a pozsonyi Komenský Egyetemen 1980-ban. A pozsonyi rádió munkatársa, majd hosszú éveken keresztül szabadfoglalkozású író, később kiadói szerkesztő volt. 1992-ben saját kiadót alapított. Első verseskötetét tizenkilenc évesen, 1974-ben adták ki (*Motýli kolotoč* – Lepkekörhinta); azóta több tucatnyi könyve látott napvilágot, szinte mindegyik műfajban kipróbálta tehetségét, egyebek közt az egyik legsikeresebb szlovák gyermekkönyvíró. Angolból és csehéből fordít verset, gyermekirodalmat.

PETER MACSOVSZKY

*A kéményt az ablakból**Az ablakból, az utca fölött, a kéményt.**A kéményt, gondolom, elérhetem.**Az utca fölött. Afölött.**Milyen utca fölött?**Efölött, itt, egy ilyen fölött, amelyen.**Az ablakból az utca fölött.**A kéményről van szó, mindig róla, csak nem tudom, hogy.**Hogy a szemem nem hagytam-e félig lehunyva.**De jól van, hiszen így is.**Hiszen a sötétségen keresztül így is valamit.**De nemcsak valamit, hanem elég sokat.**Elég széles a rálátás így is.**Az ablakból az utca fölött, ezen utca fölött.**E fölött, ahol a villamosok?**Természetesen, a villamosok, mindkét irányban.**És emberek is, ők is mindkettőben.**De inkább félig lehuny szemmel, inkább.**Az ablakból, innen, arra a kéményre ott.**Nem kell kinyitnom, hogy észrevegyem.**Látom hát, valamimmel látom.**Amikor egy nap, amikor ledöntik.**Akkor tudom meg, hogy nem tudtuk, mit.**Mit jelenthetett, és mit kell jelentenie.**Innen az ablakból, de ez nem egy a többi közül.**Ez magas, magános, s mégis tartozik valamihez.**Ahhoz a csarnokhoz. Mert nem ház kéménye az.**Azé a csarnoké, de minek a csarnokáé?**Gyáré, hőerőműé, villanytelepé?**Amihez tartozott, amihez az a kémény tartozott.**Egy nap ledöntik.**Egyre kevesebb van belőlük, az egész országban.**Ledöntik, és mi megtudjuk, mit jelentett.**És mit kell majd még.**Mert annak – annak a puszta térnek is utána.**Kell majd valamit.**Az ablakból, az utca fölött, kémény.**Hány pillantást vetsz még rá reggelenként?**Itt fekszem le, rögtön lefekszem.**Mert itt az ablak alatt, mindjárt a fűtőtest mellett.**Az ablakon túl az utca bevésve.**Valamibe; kétemeletnyi mélység.*

*Az ablak túloldaláról, két emelettel
lejjebb, villamosok valamelyik irányban.
És átellenben az a kémény.
És hány pillantás még rá, és meddig?
Hányszor kell felkelni, és kitekinteni szembe.
Ha lefekszem – eltűnik, felkelek – és újra ott van.*

*Megpróbálok úgy maradni, ahogy felkeltem.
Csak a kezem nyújtom ki, de nem a kémény felé.
Kinyújtom, és leengedem a redőnyt.
Nem rántom – engedem.
Leengedem, s az eltűnik, természetesen.
Nem feküdtem le, ám mégse látom már.*

Amikor ezeket a szavakat

*Amikor ezeket a szavakat használom:
Villamos, kémény, telefon, hűtőszekrény.
Mire fel használom őket, ha nem tudom, hogy valaki.
Hogy valaki, de nem valaha.
Valóban nem valaha, hanem évtizedekkel.
Posta, újság, billentyűzet, papírlap, evőeszköz.
Igen, már évtizedekkel.
Hogy valaki évtizedekkel megérti-e őket.*

*De csak úgy, szándékosan, miféle.
Miféle szavakat kellene használnom, hogy valami.
Nem vallomás, hanem bármi.
Inkább bármi, mint vallomás.
Könyv, szemüveg, kompaktlemez, parketta, diszk.
Röviden, hogy valami kisüljön ebből.
S érthető maradjon évtizedek múlva is.
Lehet, hogy éppen a vers „maradt érthető évtizedek múlva”.
Az lesz, ami megmarad – ez legalább részben érthető.*

*De amúgy is.
Mely szavak felé kellene eltérnem
Ha már egyszer ezeket használom.
Használom őket, bár nem tudom, hogy ezeket-e s teljesen-e.
Használom őket, hogy figyelemmel kísérjem, hogyan köhécselgetnek.
Állogálnak, csak úgy lézengenek, összevissza fecsegnék, öszülnek és sápadoznak.
Miért gázolok nyakig a használatukban, miért gondolok bizonyos részükre.
Miért továbbiakra, s miért hiszek ismét a megértésben.
Hogy később megértünk valamit, amit most nem nagyon.
Ez nem a tizenkilencedik század.
Színész, szerkesztő, úti parancs, ellenőrző szelvény, papírszelet, tinta.*

JANA JURÁŇOVÁ
Anna K. esete

„Döbbenet! Anna K. a vonat alá vetette magát!” – hirdették a címloldalak. Hogyan lehetséges ez? Hiszen olyan nyugodt és kiegyensúlyozott volt; mi történhetett? Mindene megvolt, semmiben nem szenvedett hiányt. Férjezett volt, ráadásul kétszer is, gyerekei voltak, egy idősebb fiú meg egy egészen kicsi lányka. Gazdag volt, társaságban közkedvelt. Akkor miért?

Anna valahogy ilyenförmán képzelte új filmjének elejét. A konfliktus adott: a szerző, tipikus férfi, nem képes megérteni a nőt, akit ő teremtett, saját regénye főhősét. Mert hiszen mi oka lett volna az öngyilkosságra? Hacsak azért nem, hogy így büntesse meg a nőt nem szokványos viselkedéséért. Hány ilyen nő él a valóságban boldogan, s fel sem merül bennük, hogy önkezüik által távozzanak az árnyékvilágból. A társadalom két-színűsége sodorta öngyilkosságra? Az elszigeteltség, a megbecsülés hiánya? Lelkileg annyira labilis volt, hogy nem tudott úrrá lenni a nem könnyű, de azért nem is annyira nehéz helyzeten, hogy így kellett... Vagy az egész csak képzelődés, rossz konstrukció? Annyi bizonyos, hogy Anna K. öngyilkos lett. A vonat alá vetette magát, mindenki tudja. De senki nem tudja, miért. Egyesek tudni vélik, hogy Anna K. szerelem miatt dobta el magától az életet. De hát ki hinne el ilyesmit? Szerelem miatt eldobni az életet. Hihető ez? Vagy nem hihető? Szóval, röviden foglaljuk össze:

A vonat az állomáshoz közeledik. Ha jó filmet akarunk, vonatfelvétellel kell kezdődnie. Minden film, mely vonatfelvétellel kezdődik... és így tovább. Indul a történet, az alak életre kel, és ugyanakkor... De ne szaladjunk előre.

A vonat befutott. Semmi különös. Az állomás koszos, összeköpködött. Anna leszáll, és sajnálja, hogy nem autóval jött. Most akkor nem állna válaszut előtt: taxi vagy tömegközlekedés? A hangosbemondó recseg. Egy nótászerűség hallatszik, afféle helyi himnusz, minden városnak van ilyene, annak a nótának a szövege alapján, mely épp azt a várost énekli meg. Anna taxiba száll. A lakás, melyben az elkövetkező néhány napot eltölti, nincs ugyan messze, de a bőrdőnye nehéz, ő meg fáradt. A taxi az állomás fölötti felüljárón halad. Anna önkéntelenül lenéz, s látja, amint egy középkorú férfi épp abban a pillanatban a vonat alá ugrik. A taxis is látja: a fejéhez kap, de azért kíváncsi, mi is történt, és mi lesz ebből. De meg nem állhat, mögötte is autót vezetnek. Anna felismerte azt a fickót, aki a vonat alá ugrott. Leszálláskor vette észre. Olyan egyszerű ember volt,

kezében aktatáska, nyilván munkából jön, alighanem ingázó, gondolta. Az arca sápadt volt, fáradtnak tűnt és zavarodottnak, mégis nagyon elszántan lépkedett. Miért véste így az emlékezetébe? A jelzőőr pirosra vált, a taxi lassan araszol a délutáni csúcsforgalomban. Néhány másodperc múlva mentőautó szirénája hallatszik. A taxi felugrat a járdára.

– Már jönnek érte – jegyzi meg. – Mindig, ha mentőt látok, az jut eszembe, valaki született vagy meghalt. Most inkább az utóbbiról lesz szó. De tudja, nem is igen csodálkozom az öngyilkosokon. Persze, ez még élhet, ha mentő jött, különben halottaskocsit hívtak volna... Vagy hogy a halottkém?

– Borzasztó – mondja Anna.

– Világos, hogy az...

Aztán mindketten hallgatnak. Anna szeme előtt felidőződik a magatehetetlen test mozgása, nagyon különös mozgása, aztán vége.

– Este biztos mutatják majd a tévében – jegyzi még meg a taxis. – Holnap meg a fekete krónikában, tutira. És talán valamelyik bulvárlap címloldalán is... Reggel, mikor pirosat kapok amannál a nagy kereszteszódésnél, veszek egyet én is, de mondhatom, hányinger. De hát ez van. Annak a pasasnak, aki a vonat alá ugrott, már kinyalhatják a... tudja, mit.

Anna fizet, kiszáll, ki a szabadba. Ott még jobban fuldokol. A filmjén gondolkodik, a forgatókönyvön, melyet egy nagyon régi könyv alapján ír... Nem szeretné, ha filmjének bármi köze volna is a valósághoz, ahhoz, melyet él, vagy melyet, amint látja, mások élnek. Nem akar idegen életek kifosztója lenni. Sem a sajátjáé. Tisztességes akar lenni. Nem akar senkit megbántani. Csak részletekbe menően meg akarja vizsgálni annak a múlt századi szerzőóriásnak a konstrukcióját. Semmi többet. De tényleg semmi többet.

Reggel vesz egy újságot. A címloldalán: „Döbbenet! Anna K. bátyjának házassága zátonyra futott!” Annán döbbenet lesz úrrá. Ezt hogyan tudhatták meg? Ő senkinek nem említette... Tovább olvas: „A felső tízezerhez tartozó – Anna belegondol ebbe a számba – jól ismert családban döbbenetes dolgok történnek. Anna K. reklámügynökség-tulajdonos bátyjának, az ismert színésznek a felesége egy napilapunkhoz közeli forrás szerint ma reggel azzal fenyegette meg a férjét, hogy elköltözik otthonukból. Értesüléseink szerint a feleség teljesen kiborult, fel sem öltözött, meg sem mosdott, egyre csak a férjét szidta. A férj nagyon ideges volt, s mint az egy más forrásból kiszivárgott, ma reggel késvé jelent meg a színházban, ahol egy új darab főszerepét próbálja. A családi perpatvar este tetőzött, amikor kiderült, hogy a gyerekek egész nap nem ettek semmit, mert róluk mind-

ketten megfeledeztek. A feleség egész nap az ágyat nyomta, mert aznap férje kabátzsebében egy titkos románcot leleplező levélre bukkant.” Anna K. eldobja az újságot, teljesen feledve, hogy a vonat alá vetődő férfiről keresett benne hírt. Csupa borzalom a világ. Azt latolgatja, kicsoda árulhatta el a szerkesztőségnek, hogy a bátyja... Hogy a sógornője... De hiszen Anna is kihasználta ilyen forrásokat. A bátyjáról szóló cikk alatt ez a figyelemfelkeltő szöveg állt: „Többet tud? Bármilyen információt megveszünk Öntől, jelentkezzen! Ha fényképe vagy videofelvétele van...”

Rémület lett rajta úrrá. Bátyja gyerekei még nem járnak iskolába, szerencsére. Forrás bárhol akadhat, s ő maga is jól megfizette főszerkesztő korában. Újkori besúgás: valaki lerészegedik, s másnap már hozzá a képét a lapok. Persze csak akkor, ha közismert személyről van szó. Az átlagember leihatja magát a sárga földig, és semmi, akkor se írnak róla a lapok, ha fizetne érte. Anna ezért sem fogyaszt alkoholt nyilvános helyen, és fogadásokon azért nem eszik, nehogy tele szájjal lencsevégre kapják. A bulvárnak köszönhetően, melynek szabályait ő is segítette kialakítani, ma erényes életet él, legalábbis külsőleg, bár önmagában ez még nem garantál sikert.

Anna szerényen megreggelizik. Az újságot az asztalon hagyja, majd még átlapozza, de most sietnie kell a sógornőjéhez. Lakást kölcsönzött, hogy ne kelljen szállodába mennie. Nem szeretné sógornője gondjait szaporítani, szegénynek elég a maga baja. Anna bátyja nagy szoknyavadász, ezt Anna régóta tudja. Persze, ha nem volna ismert személyiség, semmi gond, de így... Neki meg mindegy, a rongyázó bonvivánjának. Csak röhög. „Nem érdekel a bulvársajtó” – szinte hallja a választát. Annának vele is, a sógornőjével is beszélnie kell, megígérte. De a reggeli kávé mellett ezzel most nem fárasztja magát. Az új forgatókönyvén fog gondolkodni. Kísérti a történet, ez a rossz végű történet, Anna K.-é, az unalomig ismert főszereplőé, aki egyben sok-sok olvasónapló főszereplője is. Története ma már az interneten kereng, s bárki letöltheti anélkül, hogy el kellene olvasnia a regényt. A regényt, mely egy nőről szól, aki szerelmi csalódottságában vonat alá vetette magát. Anna a névrokonára gondolt. Miért nem talált más kiutat? Lehetett volna a regénynek normális vége is. Annának muszáj lesz megértenie a nő sorsát – megértenie a maga módján, s értelmeznie, hogy elkészíthesse róla a filmjét. A hön áhított filmet. A forgatókönyv még mindig nem állt össze benne. Az epizódok nagy mozaikképet kezdnek kirajzolni. Ezt élvezi. A híres író is mozaikká rakta össze szereplőinek sorsát. Ő is biztos élvezte. Anna most az unalomig ismert boldogtalan nő sorsán gondolkodik, a maga módján.

Persze, más is foglalkoztatja. Például hogy most mindjárt a bátyja házasságának helyrehozásában fog segídezni.

Lássuk csak, mi is történt abban a regényben! Ezt még az úton, a vonatban jegyezte föl magának: *Dolly, Anna K. sógornője a történetek ellenére szerette férjét, Anna bátyját. Szüksége volt valakire, aki a férjével összebékíti, utóvégre magától mégsem bocsáthatott meg neki. Ehhez kellett egy közvetítő, pontosabban egy közvetítőnő. Ebben hallgatólagosan a férje is támogatta, így esett a választás Annára. Anna pedig vállalta a békebíró szerepét. Előbb a sógornőjét sajnálhatta, igazat adva neki, de megemlítve, hogy a gyerekeknek apára van szükségük. Sógornője hajdani érzelmeire próbált hatni, végül is, a bátyja máig vonzó alak (ellentétben a sógornőjével, aki szült, a bátyja nem szült, csak nemzett). A bátyját pedig megróttta a viháncolása miatt, és segített neki a kellően vezeklő hangnem megtalálásában. Azért tette, mert szívesen volt az emberek segítségére. Az ember, kivált ha nő, rögtön jobban érzi magát, ha másvalakin segíthet. Ezt a filmben valahogy hangsúlyozni kellene. A nő jobban érzi magát, ha egy magához hasonló szerencsétlenül segíthet. Különösen akkor, ha ő épp abban a pillanatban nem annyira szerencsétlen. A segítség olyan emberi és szükségszerű, mért ne segítsen, neki ez nem kerül semmibe. Hiszen gyönyörű, fiatal, híres, körülrajongott – nyugodtan segíthet a sógornőjén. Dolly lehetetlen alak, de Anna ezt nem érezteti vele. Ez is olyan emberi, olyan nőies. Kirándul egy másik városba, leporolja egykori kapcsolatait, újakra is szert tesz. Lám, a sors is meghálálja az ő jóságát: még szeretőt is talált magának, pedig nem is tervezte. Eddig rendben, van eleje és veleje. Annának most lazítania kell, ezért átkapcsol a világhálóra. Megint a bátyjáról szóló cikkekre akad rá, a cikk alatt 145 hozzászólás:*

:látátok, hogyan nézett ki az a szerencsétlen felesége, amikor lefotózták a házuk előtt? kócos hajjal, kisírt szemmel, 10 évet öregedett... – pako

:szerencsétlen... ezt művelni vele, a férje egy disznó, de máskülönben tényleg jó pasas. – meggi

:meggi, téged nem kéne sokat gyözködni, mi? – dídzséj

:köpök az olyanokra, akik ha elválnak, nem fizetnek tartásdíjat... – meggi

:arra számítás, hogy elváljak? libuska vagy – seperc

:az asszony nem fogja elengedni, most azzal fenyegeti, hogy kirúgja, vagy elhagyja, de a pali nélkül ő egy nulla, minek magyarázam. – pusszantás

:pusszantás, te nézed a szappanoperákat, ugye? – 8 óra

:csak annyit mondhatok: szegény gyerekek – jozef, négy gyerek apja

:hát valóban. – pizmos
 :sajnálom a feleséget, de nem kéne ilyen szegénykének beállítania magát... – eva
 :nem állította be annak magát, tényleg ilyen szegényke – galóca
 :még a neve is ugyanaz, mint annak a klónozott báránynak, amelyik földobta a patáját – 8óra
 :figyelj, 8óra, valahogy nagyon produktív vagy, a báránynak nincs is patája. vagy van? nem tudom. – dezsó a dézsa mellől

Anna abbahagyja a böngészést, megcsömörlött. Nem kellett volna rákattannia a fórumra. Mit is írtak? Hiszen a sógornőjét nem is úgy hívják... Megborzong. Tán csak úgy rémlett neki. Fel kéne őt hívni és megnyugtítani. Aztán a bátyját is, vagy fordítva. Idegesen tovább olvassa az internetes újságot. *Fekete krónika:*

„Döbbenet! Baleset történt tegnap N. város főpályaudvarán. Egy váltókezelő, több gyermek apja szerencsétlen véletlen folytán a vonat alá esett. A mozdony kettészakította a vasutas testét, a helyszínen tartózkodó utasokat sokkolta az eset.”

Anna gondolkodik. Tehát ez nem az a férfi volt, aki merengve s megítélése szerint zavarodott arkifejéssel a sínek mellett lépkedett. A vonat alá ugyanis váltókezelő esett. Anna meg azt hitte, öngyilkosság volt...

Közélet: „Anna K. N. városba érkezett. »A pályaudvaron épp az érkezésemkor tragikus baleset történt, ami rossz előjelnek tűnik« – mondta lapunk munkatársának. S bár Anna K. nem árulta el jövedele célját, biztos forrásból megtudtuk, hogy látogatása bátyja családi váltságával függ össze.”

Honnan tudják ezt? Ráadásul senkinek nem nyilatkozott. Az állomáson se ismerőst, se újságírórt nem látott. De hát miért is csodálkozik ezen, jól tudja, hogy mindent ki lehet kutatni.

Friss levegőre vágyott. Megy a sógornőjéhez. Legálább sétál egyet.

- Láttad? Aki a címdoldalon van.
- Tényleg. De alig hasonlít rá. Hallod! Ezek aztán...
- Ne irigyeld.
- Nem irigylem.

Anna K. úgy tesz, mint aki nem hallja, közben feszülten figyel. A pénztárnál álldogáló nők a bulvársajtóban lapozgatnak, kommentálva a híreket. Anna az egyik lap címdalán megpillantja az arcát. Végre sorra kerül, fizet, s eltűnik az üzletből.

A sógornőjét nem találta otthon, noha konkrét időpontban egyeztek meg. Ez furcsa. Anna már beleélte magát a megmentő szerepébe. Kedvetlen. Visszatér a kölcsönlakásba. Rosszkezdű, mert ezzel a kirándulással

csak az idejét vesztegette fölöslegesen. Minden telefont kikapcsol, ledől az ágyra. Tekintete a szobát pásztázza. Seholy egy könyv, semmi. Eszébe jut, hogy bőröndjében ott az a regény. Előveszi. Első kötet. Visszafekszik, olvas. Próbál benne párhuzamokat találni a mai világgal. Nemesség. Eszmék. Korrupció. Disznóság. Alakoskodás. Naivitás. De vajon fontos-e még mindez. Annán reménytelenség lesz úrrá. A főhős ma már aligha vetné magát vonat alá. S ha mégis, biztosan nem azért, amiért Anna K. tette. Miért tette? Minden telefonja kikapcsolva, mégse tud összpontosítani.

Este megint bekapcsolja a telefonokat. Rengeteg nem fogadott hívás.

Villog a kijelző. Ismeretlen szám. Felvegye?

– Hisz a végzetes szerelemben? – Ha tudta volna, nem veszi föl. – Ugyanis erről készítettünk egy felmérést.

– S ha nem óhajtok válaszolni?

– Akkor beírom, hogy nem óhajtott... No de valami csak eszébe jut. Pár szóban, egy mondat is elég.

– Úgy gondolom, hiszek. Bár ugye, nehéz megítélni... Hány végzetes szerelem lehetséges...

– Ez kitűnő válasz, nagyon szépen köszönöm.

Anna K. megint kikapcsolja a telefonjait. Kinyitja a bőröndjét. *Olvasónapló.* A sajátja. Csak úgy odacsomagolta ezt is. Évtizedek óta nincs mersze belenézni. Az olvasónaplóba Anna K. történetét jegyezte föl, az akkor még nem egyenletes kézírásával:

Anna a szoknyapecér fiútestvére házasságát jött megmenteni. Dollyt akarta megvigasztalni. Nem tudom, sikerült-e ez neki.

Kittynek Vronszkijhoz kellene férjhez mennie. Vronszkij az állomáson találkozott Annával. Úgy tűnik, kölcsönösen megtetszettek egymásnak. Tolsztoj legalábbis így találta ki. Anna nagyon sajnálta a szerencsétlenül meghalt váltókezelőt. Felvetette, hogy gondoskodni kellene a családjáról. Vronszkij ezt azonnal meg is tette, mégpedig úgy, hogy Anna tudjon róla. Vagy Tolsztoj akarta így? Vronszkij titokban tette meg, de Tolsztoj felhívta főhőse figyelmét Vronszkij nemeslelkűségére. Pontosabban Tolsztoj becsapta őt, mert Vronszkij korántsem volt annyira nemes lelkű, csak el akarta nyerni Anna tetszését, mint ahogy meg is tetszett neki, mert Tolsztoj így rendezte el. Egyébként Tolsztoj nagyon eszményinek ábrázolja Annát, az összes többi nő ostoba vagy dög. Alighanem tudott valamit a nőkről. Bár, a férfiakat se kíméli. Egy szó, mint száz: realista volt. Anna öngyilkosságának semmi értelme. Azzal a fiával pórul járt, de volt még egy gyermeke, s volt egy férfi, akit szeretett. Tulajdonképpen mit is tudok Anna Karenináról? Előbb férjhez megy egy férfihoz, akit nem szeret, a társaság az igazi eleme, s amikor

utóbb ellehetetlenül a társas életben való szereplése, megöli magát. Azért öli meg magát, mert életét nem tudja kitölteni egy férfit, noha az szereti őt, s ő is a férfit? A társadalom nem tudott neki megbocsátani, fiával nem érintkezhetett. Nem világos, mi esett nagyobb súllyal latba. Viszonya lányához, második gyermekéhez sokkal hűvösebb. Tolsztoj a sorok közt ítélkezik: eszerint Anna a rosszabb, mert lányt szült, Kitty a jobb, mert senkihez nem volt hűtlen, s ezért ő fiút szült.

Kitty gondos teremtés, iparkodó, férjének mindig kedvében jár; noha a szerző nem titkolja, hogy bizonyos értelemben megveti őt: olyan, mint a gyerek, butuska, ösztönös, de igyekszik olyan nő lenni, amilyenek egy nőnek lennie kell. Anna folyton más, mint amilyenek lennie kellene. Sokkal érdekesebb, de erre mindig ráfizet. Nem teljesen világos, vajon Anna sorsa a képmutató társadalom kritikája-e, vagy ezzel együtt annak a nőnek a kritikája is, aki azt csinál, amit akar. Magányos óráiban Anna gyermekkönyvet ír: A lányok művelődésének kérdése érdekli. Határozott véleménye van, de ezt nincs kivel megosztania. Helyzetét nem hajlandó a maga teljes veszélyességében látni, nem akarja felfogni, s nem tesz semmit, mint aki már arra készülődik, hogy a megoldás úgyis az öngyilkosság lesz...

Anna végképp nem emlékszik arra, hogy hajdanán ilyen feljegyzéseket készített Anna K.-ről. Habozik, vajon olvassa-e el újból a regényt. Sőt azt sem tudja, érdemes-e ezt a filmet tervezgetnie. Az új interpretációt. Habozik, vajon hagyja-e továbbra is kikapcsolva a telefonjait. Holnap úgyis be kell kapcsolnia őket. Lehajtja fejét. De nem tud aludni. Felkel, s hogy meg ne bolonduljon, elkezd írni Anna K. életét. Egy nő életét, aki ma él, s akit utolért egy ismert regényhős sorsa. Csak akkor tudja kipróbálni a szerző konstrukciójának tartósságát, ha Anna K.-t áthozza a jelenbe. Nem biztos a sikerben. Ideges. De tudja, hogy meg kell kísérelnie. Így hát belekezd: **Anna K. ismert rendező. Bátyja színész. Bátyjának házassága csaknem tönkrement, vagy teljesen tönkrement. Bátyja magánéletének minden intim részletét, később pedig Anna magánéletének**

minden részletét kiteregyti a bulvársajtó. Annát körülveszi a bulvármédia, de ebben a környezetben ő otthonosan mozog, valaha ugyanis egy ilyen bulvárlap főszerkesztőjeként dolgozott; nagyon is jól tudja, hogyan készül a bulvár. Az unalomig ismert, majd végül magát a vonat alá vető Anna K. történetének átiratában a bulvármédia módszereit fogom alkalmazni. Például. Az Anna K. haláláról szóló hír megjelenik a sajtóban: „**Döbbenet! Anna K. a vonat alá vetette magát!**” Talán így sikerül megfejtennem, miért is tette valójában. Van egyáltalán valami párhuzam az egykori és a jelenkori Anna K. között? Hiszen azok a határok, melyeket Anna K. a maga idejében átlépett, ma már rég leomlottak. A bulvár tele van sikamlós esettel, ezekkel eteti a nyilvánosságot. A férjét elhagyó nő esete nagyon banális. Közben meg annyira izgató. Mert hiszen mi van, ha az az öngyilkosság csak egy nagy félreértés? Mi van, ha nem is akarta megtenni, de a szerző belehajszolta? Mert ez volt vele a szándéka. De mi az én szándékom?

Tehát előlről. Élesben, mondta magának elszántan. Új dokumentumot nyitott, s írta: **Anna K. vonat alá vetette magát. Senki nem tudja, miért. Egyesek szerint szerelem miatt dobta el magától az életet. Hihető ez? Szerelem miatt – eldobni az életet? Hogy történhetett? A vonat az állomáshoz közeledik. Ha jó filmet akarunk, vonatfelvétellel kell kezdődnie. Minden film, mely vonatfelvétellel kezdődik... Az állomás koszos, összeköpködött. Anna leszáll, és sajnálja, hogy nem autóval jött...**

Csak hová vezet ez, jut eszébe. Hová jutok, ha hagyom magam azzal a sorssal és a sors körülményeivel vezetett? Anna kissé fél. Befogjon egyáltalán? Másként is hozzáállhatna. Határozottan megragadni Anna K. sorsát, s nem hagyni, hogy kicsússzon a keze közül. Hogy jó irodalmat csinálhasson belőle. Hiszen az irodalom az irodalom, az élet pedig élet.

Csanda Gábor fordítása

Macsovszky, Peter (1966, Érsekújvár) költő, prózaíró, kritikus, közíró, műfordító. Szlovák, képzőművészet és angol szakon végzett Nyitrán, majd a Szlovák Tudományos Akadémia munkatársa lett. Felváltva él Pozsonyban és Érsekújváron. Kísérletező költő, első verseskötve 1994-ben jelent meg (*Strach z utópie – Félelem az utópiától*). Magyarul írt versei a Kalligram kiadónál jelentek meg (Álbonctan, 1989; Kivéve, 2000; Hamis csapdák könyve, 2002). Richard Brautigan, illetve Hamvas Bélát, Márai Sándort és másokat fordított szlovákra.

Juráňová, Jana (1957, Szenic) próza- és színműíró, irodalom- és színikritikus, szerkesztő, műfordító. Angol–oros szakon végzett a pozsonyi Komenský Egyetemen, majd színházi dramaturg volt Nagyszombatban, később a Slovenské pohľady című irodalmi folyóirat szerkesztője, illetve a Szabad Európa Rádió kommentátora. 1993-ban másokkal együtt megalapította az Aspekt című feminista kulturális folyóiratot, melynek máig felelős szerkesztője. Színpadai művek után 1993-ban mutatkozott be első prózakötetével (*Zverinec – Állatsereglet*). A kortárs szlovák irodalom feminista áramlatának jeles képviselője. Orosz írókat, illetve Virginia Woolfot fordította anyanyelvére.

JOZEF LEIKERT
Mulandóság

XI.
*Árral szemben úsznak
a próféták.
Bölcs öregek ők,
akik átlátnak minden akadályon.*

*Gyökereikkel már megkötötték a földet,
hogy ki ne hulljunk a sírunkból.*

*A terítéket tiszta
abroszon kapták.*

*Csak mi fröcsköltük be
a vasárnapi nyúl vérével.
Előbb simogattuk –
fültövön vágtuk azután.*

*Bundáját
kiszárítjuk, s eladjuk
egy nyúlbőrkereskedőnek.*

*Reggeli imára
várnak a fázós harangok.*

XV.
*Péter is
háromszor tagadta meg Jézust,
mielőtt a kakas megszólalt.*

*Egy gyertya karcsú lángjával
elsírta magát,
és könnyeivel telefröcskölte
a földet.*

*Hányszor
tagadtuk meg mi is őt,
s még csak bele sem vörösödtünk.*

*Mint amikor ebédünket
újságpapírról fogyasztjuk el,
mely letépett lábú,
kiszakított szívű
háborúról ad hírt.*

*A mi vidékünk fölött is
átsuhan
a fekete lepke.*

*Kapjuk el, akár a denevért,
s tűzzük a hajunkba.*

Változatlanul többször is eláruljuk még magunkat.

*XLI.
Csábos liliomszirmok
mindenfelé.*

*S a katedrálisok oszlopait megtámasztó
nehéz illatok.*

*Közülük csupán egy hordozza a terhet,
a többi dísz.*

*Fontosabb az oltáriszentség rejteke,
hová a szív megpihenni tér.*

*Lapozgatod az életet,
mely nem kedveli a vallomásokat.*

*Legszívesebben zörgő
kerékpáron érkezik –
bekötött szemmel is.*

*Fülszaggató némaság –
beleáll a szentek szobrairól
alászálló porba.*

*Hamisan énekel az orgonista,
félrebillentek hangszerén a sípok,
s szakadt a fűjtatója is.*

Az árnyéknak is megvan az árnyéka.

*Köd utánunk,
köd előttünk.*

*Csak mi égünk
esők-táplálta
lobogó lánggal.*

Túl korán van túl későn.

DANIELA KAPITÁŇOVÁ
Höfferling,
lent Bajorországban

Hosszan gondolkodtam az eset fölött, bár... itt talán nem a megfelelő kifejezés az, hogy hosszán vagy röviden, nemdebar? Hiszen itt már végül minden hosszú is meg rövid is. Ha egyáltalán bármire is rákérdezhetek ebben az életben...

Hogy megértsék... bár lehet, nekem is meg kellene értenem...

Németországban történt, egy kis városkában játszottunk, egész életemben mindig benne voltam valamelyik bandában... amolyan jellegzetes kisváros volt, tisztára söpörve minden, ahogy csak a németek képesek rá, Höfferlingnek hívták, lent, Bajorországban. A tulajdonos is afféle sörissza, pocakos férfi volt, valami Meinzl, Pepa Meinzl volt a neve. Jólelkű embernek nézett ki, örült minden egyes vendégének, egyik asztaltól a másikig járkált, és azt kérdezgette, jól érzik-e magukat a kedves vendégek.

Négyen voltunk, zongora, dob, gitár, szaxofon... afféle szedett-vedett banda, mindent játszottunk, amit kellett... az igazat megvallva, nem sokat értünk. Valamennyien szlovákok voltunk, s az elszállásolással is jobban kijöttünk, mint a hazaiak. A vendégek fából tákolat padokon ültek a hosszú asztalok mellett, és együtt énekeltek velünk. Átkarolták egymás vállát, és a zene ritmusára dülöngéltek ide-oda. Mint a gyerekek.

Az egész boltot egy honfitársunk szervezte meg számunkra, aki ott volt pincér, Rudo Tureknek hívták, valahonnan keletről, Szobráncról vagy Kisszebenből származott, nem emlékszem már. Hogy mekkora egy fasz volt! Uramisten... elnézést, kicsúszott a számon... szóval, szörnyű figura volt. Az a fazon, aki kerek, sötét szemüveget hord, és az ingét egészen a hasáig kigombolja, hogy a nők lássák, milyen szőrös a mellkasa... amolyan bika típus, aki a fejében hordja a golyóit... már elnézést, hogy így fejezem ki magam. És ahogy ráhunyorgott a körülötte lebzselő grétácskákra, s ahogy azok visítotak a gyönyörűségtől... szóval, szörnyű volt! És beképzelt, mint egy igazi török pasa. Még velünk is németül beszélt, hogy mindenki lássa, nem afféle keleti csóróval van dolguk.

A konyhában egy apró termetű cigány emberke dolgozott kiségitőként, egy közönséges fekete fickó, akit ha három hónapon keresztül bámulna is az ember, mégsem tudná megmondani, hogy hívják, s egyre csak úgy emlegetné, hogy az a kis cigány. Hogy őt mennyit

csesztette Turek! A szerencsétlen Koszovóból jött, épp elkezdődött ott a balhé, amikor sikerült lelépnie, és azóta feketén dolgozott nálunk. Igaz, mi is feketén dolgoztunk. Csakhogy ő nem mutatkozhatott a placcon, hiszen az első pillantásra lerítt róla, hogy nem árja. És Meinzl nem akart balhét magának. Valahányszor Rudo Tureknek nem tetszett valami, teszem azt, ha a villa nem csillogott eléggé, vagy ha a hamutartó nem volt elég illatos, rögtön ezt az aprócska cigányt támadta le.

Egy nap aztán a kis Editke is hozzánk került dolgozni. Holland lány volt. Szegénynek annak idején gyermekbénulása volt, s ettől szörnyen sántított. Olyan nehezen járt, hogy nézni is kész gyötirelem volt. Minden lépésénél, összevissza kaszált maga körül a kezével, és a teste szinte megfordult a tengelye körül. Csakhogy a kis Editke gyönyörűen tudott harmonikázni. És a németek mindig megbolondultak a harmonikasztótól! Így hát Meinzl – aki elvégre nem volt rossz ember – felvette, és nem érdekelte, hogy milyen a lány lába...

Szóval, Editke elkezdett játszani velünk. Szörnyű komplexusai lehettek, mert már jóval a nyitás előtt kijött a placra, leült, és csak késő éjszaka állt föl onnan. Nem tudom, hogy volt képes kibírni... Vagy már fél nappal előtte nem ivott semmit, hogy ne kelljen végére mennie... és azt sem tudom, hogyan boldogult a végében, ugye, a női berendezésével... de boldogult. Egy kis tákolmány volt előtte, amely eltakarta a lábát, és amelyre letette a harmonikáját, ha éppen nem játszott. Kémény egy nő volt, na. Ha egy pohárka italt küldött neki, vagy vacsorázni hívta valaki, mindig nemet mondott, lévén hogy gyermekbénulása volt, és úgy jár, mint egy fóka. Ő mondta így. Mint egy fóka. Soha nem festette magát, fiús frizurát viselt, s állandóan fekete zakóban és fekete nadrágban járt. De ahogyan játszott! Tudom, mit beszélek. Még ha nem is végeztem zenei szakközeget. A zene az ujjában volt, abban, ahogyan a levegőt vette, ahogyan lehajtotta a fejét... e tekintetben bőségesen megjutalmazta az Isten, ha már másutt annyit elvett tőle... elnézést, ezt nem rosszból mondtam.

S mi történt, mi nem ... látják, már megint... na mindegy. Szóval... Az a szemét Rudo Turek kikezdett a kis Editkével is. Néha hazavitte az autóján... néha rámosolygott... szegényke, egészen összezavarodott ettől. Nem tudom, hány éves lehetett... harminc, talán valamivel több... és bizony erősen kétlem, hogy bármiféle tapasztalata lett volna a szerelem terén. Annyira belehabarodott Turekbe, hogy lángra kapott tőle az egész kóceráj. Elég volt megpillantania a férfit, máris mintha kicserélték volna... Ha Turek eltűnt a placról, mindenben a régi lett. Azt hiszem, Rudi Turek csupán arra volt kíváncsi, hogy milyen is lehet... szóval, egy olyan nővel, akinek... hiszen tudják, mit akarok mondani.

Nem sok idő telt el, talán három hét, talán egy hónap, már nem emlékszem... Rudi Tureknek születésnapja volt. Az ötvenedik. Már előre dicsekedett, hogy micsonda ünnepséget csap majd, s mi mindennel fog meglepni bennünket... amikor a kis Editke megkért bennünket, hogy meglepetést készített a férfinak, ezért szeretné, ha éjfélkor hagynánk őt a pódiumon. Természetesen beleegyeztünk, sőt egy kicsit híre is ment a dolognak, mert éjfélkor még a konyhából is előjött mindenki... hisz tudják, pusztá kíváncsiságból.

Magára hagytuk a lányt, aki fogta a harmonikáját, és játszani kezdett. Meg énekelni. Soha azelőtt nem hallottam azt a dalt, azt hiszem, ő maga írta. Egy duett volt, de természetesen mindkét szöveget ő énekelte. Azzal kezdődött, hogy folyónak szeretett volna születni, hogy a férfi csónak lehessen azon a folyón. Aki azt felelte erre, hogy ha ő csónaknak születne, a nő a szél legyen... aztán megint a nő: ha szélnek születne, a férfi zászló legyen... és így tovább... s az egész azzal fejeződött be, hogy a nő végül a mennyországba került, ahol az Úr megkérdezte tőle, hogy folyó vagy szél vagy zászló akar-e lenni, mire ő azt válaszolta, hogy semmi más nem akar lenni, csak egy közönséges szép leány, hogy az az egyetlen férfi észrevegye őt.

Amikor befejezte, hirtelen felállt, előkapott a tákolmánya alól egy csokor virágot, és elindult. Eltökélten ment a zsúfolásig telt vendéglő szeme láttára, végig a táncparketten, azzal az irtózatos fókamozgásával Rudo Tureket véve célba.

Nem szívesen ismerem be, de... mindig... tulajdonképpen... mindig kínosan éreztem magam az ilyen

emberek láttán. Nem tudok rájuk nézni anélkül, hogy folyton ne azt látnám, hogy mások. Így vagyok a négerekkel, a zsidókkal... de, természetesen, nem erről akartam beszélni. Azt akartam csupán mondani, hogy milyen kínosan éreztem magam e sánta holland nő láttán. Igen, kínosan. Ezért talán kicsit meg is értem Rudi Tureket... aki, mikor észrevette, hogy a nő őt vette célba... és látta, hogy mindenki őket nézi... gyorsan felkapott egy étlapot, és bemenekült vele a konyhába. Igen, bemenekült.

A kis Editke meg ott maradt állva... tudják, az egyetlen, ami akkor eszembe jutott, az, hogy meghalt. Hogy így néznek ki az emberek, amikor már nem élnek. Csak állt ott, és meg se mozdult... a csokor a térdénél... és akkor... akkor az az apró koszovói cigány fickó elindult feléje. Ki tudja, mire gondolhatott, valószínűleg arra, hogy a lány neki énekel. Odament hozzá, kezét csókolt és a karját nyújtotta neki, majd visszakísérte őt a parketten.

És képzeljék, azok a szentimentális németek erre nekivadultan tapsolni kezdtek nekik; a cigány fiú szomorúan elmosolyodott, a kis Editke pedig halott volt, noha él.

Ennyi az egész. A vendégek még aznap este össze akarták adni őket, minek folytán kiderült, hogy a cigány fickó feketén van itt... ezért Meinzl, bár nem szívesen, elbocsátotta. A kis Editkét nem láttuk többet, másnap már nem jött be, és nem jött többé soha.

Ennyi az egész történet. Nem tudom, megérintett-e valamennyire... de... amíg ezt az életet el nem felejttem, egyetlen kérdést tehetek csak föl. Éspedig a következőt:

Hogy is hívták azt az aprócska cigány fickót?

Leikert, Jozef (1955, Aranyosmarót) költő, publicista. Újságírást tanult Pozsonyban, majd különböző lapokat szerkesztett, 2000–2004 között a Szlovák Köztársaság elnökének szóvivője, majd személyi tanácsadója volt. Egyetemi oktató, a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa, a Szlovákiai Írószervezetek Társulásának elnöke. Tényirodalmi művekkel, beszélgetőkönyvekkel lépett a szlovák irodalomba a rendszerváltást követő években; első verseskötetét 1995-ben adták ki *Potichu* (Csendes szóval) címmel. Verseskötetei több nyelven is megjelentek, köztük – a Mulandóság (*Pominuteľnosť*) című kompozíciója – 2007-ben magyarul is.

Kapitáňová, Daniela (1956, Komárom) prózaíró, színházi rendező és dramaturg. Színházi rendezést tanult Prágában, felváltva él Komáromban és Pozsonyban. Az 1980-as évek közepén rövid ideig a komáromi Magyar Területi Színház rendezője volt. Jelenleg a Szlovák Rádió munkatársa. 2000-ben jelent meg a témáját szülővárosából merítő első könyve (*Kniha o cintorinov* – Temetőkönyv), mely Szlovákiában azonnal bestseller lett, s rövid idő alatt négy kiadásban, illetve több nyelven is (csehül, svédül, franciául, lengyelül és oroszul

is) napvilágot látott. 2005-ben bűnügyi regényt jelentetett meg *Necha sa to zostane v rodine* (Maradjon ez a családban) címmel.

Haugová, Mila (1942, Budapest) költő, műfordító, a kortárs szlovák költészet jelentős alkotója. Kétnyelvű, kétkultúrájú családban nevelkedett. Nyitrán, a Mezőgazdasági Főiskolán végzett mezőgazdáként; később tanítónő volt. 1972-től Pozsonyban él. 1986–1996 között a Romboid versszerkesztője volt. Első versesköténye viszonylag későn, harmincnégy éves korában, 1980-ban látott – álnéven – napvilágot (*Hrdzavá hlina* – Rozsdás agyag). Magyar költőket, továbbá Sylvia Plathot, Ingeborg Bachmannat fordította szlovákra. Magyarul írt verseit *Ózgerinc* címmel a Kalligram kiadónál adták ki 1999-ben.

Buzássy, Ján (1935, Kocsóc) költő, műfordító. Könyvtár–szlovák szakon végzett a pozsonyi Komenský Egyetemen 1961-ben, ezt követően lap-, illetve kiadói szerkesztőként dolgozott. Első verseskötényével (*Hra s nožmi* – Játék késekkel) harmincévesen, 1965-ben jelentkezett, s azóta a kortárs szlovák költészetet formailag, nyelviileg, gondolatilag megújító, kiemelkedő alkotóvá vált. Byront, Bunyint, Paszternakot, Ginsberget fordított szlovákra.

MILA HAUGOVÁ
A test archívumai

*Él, mintha örökké kellene élnie.
 Tudja, hogy egy nap, amelyik ugyanolyan lesz, mint ez, meghal.
 Most még ír: Most még szeret. Most még.
 (herzallerliebste)*

— — — hátgerinc két ember számára — — —

Átvilágított könyv

*Három könyv a kiállításon
 fényes kézimerítésű papír
 kinyomtatott szavak nélkül*

Amíg

az egész beszéd a hallgatásról szól

*zárójelek ölében
 (páradús fényben)
 a nyálkahártya szövetében
 írunk alkotunk
 nyelved az én szájpadrólomnak
 feszül:
 nemiséged veszedelmes
 szótagokat ébreszt bennem
 bezár fogva tart
 megtámogat: kiemelkedik
 mint a magános karthágói oszlop
 a kőrengetegben
 nem szólok
 s nem kérdezem többé
 ki vagyok
 ki vagy*

Tóth László fordításai

TÖZSÉR ÁRPÁD
Magyar változatok Ján Buzássy verseire

Rilke, a költő

*Csak gazellákról, rózsákról s hattyúkról írt,
de a versében mindez nő lett, s ő árva
orrszarvú. Szattyánra rótt a jó hírt:
versbe terelve az érzelmek nyája!*

*Csakhogy a nők a versein kívül mások voltak,
asztalnál s máshol is merevek, jól neveltek.
Vigyáztak kombinéjukra, s mindig csak holnap,
a vers holnapjában szeretkeztek.*

Az európai ember

*Homloka bizánci volt, az arccsontja mongol,
nagy orra hajlott és zsidósan akaratos,
szláv szem s száj, rajta kelta nyál: fondor
vigyor, s keresztény A malo libera nos.*

*Balkézőről királyi vér volt. Csizmáját
s rabszolgánójét Törökországból hozta.
A nő apjának tudta furcsa gazdáját,
a csizmát soha senki sem hordta.*

A dolgozószoba

*Szeretem a csupasz falakat, kép helyett
pók függ rajtuk, kaszálgat vakon,
alatta kábult bokszér és kerevet,
várják, hogy rájuk szakad a plafon.*

*De a kézben a könyv szikrázó gyémánt,
lélek, mely szólni vágy, halottak nyelve,
mely jelentést keres, holt szöveg témát,
gszomj ablakot, más-léttel telve.*

Bene Zoltán (1973, Kecskemét): író. A Szegedi Tudományegyetemen végzett művelődésszervezés–média, majd könyvtár szakon. 2006-tól az Algyői Faluház, Könyvtár és Tájékozódási Központ vezetője. 2002 óta publikál irodalmi folyóiratokban. Szegeden él. 2006-ban Fehér Klára-díjjal jutalmazták. Legutóbbi kötete: *Ásatás* (novellák, 2006).

Bokor Levente (1941, Budapest) költő, újságíró. Korábban, munkája mellett, főként politikai és filozófiai tanulmányokat folytatott. Indulása Majtényi Zoltánhoz, Tamási Lajoshoz, a Kilencek költőihez és Nagy Lászlóhoz kötődik. Első verseskötete: *Föltétlen elégiák* (1978). Legutóbbi könyve: *Aranylázalom* (vél. művek, 2003).

Csanda Gábor (1963, Pozsony) irodalomkritikus, szerkesztő, műfordító. A pozsonyi Comenius Egyetem magyar–szlovák szakán végzett. Az Irodalmi Szemle, majd a Kalligram folyóirat szerkesztője volt, jelenleg az Új Szó szlovákiai magyar napilap *Szalon* című kulturális-közéleti mellékletének szerkesztője. Fényképét Somogyi Tibor készítette.

Csábi Domonkos (1976, Budapest) A Pázmány Péter Katolikus Egyetem magyar–kommunikáció szakán végzett 2003-ban. 2004 szeptemberétől ugyanezen egyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Doktori Iskolájának hallgatója. Írásai különböző folyóiratokban, a Lyukasórában, az Új Dunatájban és a Magyar Naplóban jelennek meg.

Czákó Gábor (1942, Decs), író, kritikus, képzőművész, a magyar katolikus újságírás megszervezője, a Duna TV *Beavatás* című esszé-sorozatának szerzője. Jogi diplomája megszerzése után szerkesztőként dolgozott a Mozgó Világnál (1978–1983), az Igennél, a Magyar Szemlénél. Regényei, szociográfiái, drámái, novellái, esszéi 1970 óta jelennek meg. Békásmegyeren él. József Attila-díjas. Legutóbbi kötetei: *99 magyar rémmese* (2007), *Beavatás VI. – Isten családja* (2008).

Finta Éva (1954, Beregszász) költő, drámaíró, tanár. 1990-ben települt át Magyarországra. Jelenleg Sárospatakon él, ahol a Miskolci Egyetemnek alárendelt főiskolán tanáregéd. 2007 óta PhD fokozatán dolgozik egyéni képzésben XX. századi irodalomtudományból. Hatodik kötete: *Vissza a vízöntőbe* (versek, 2007).

Gittai István (1946) költő, író. A Kelet-Nyugat és a Várad egyik alapító szerkesztője, egy ideig a Nagyváradon megjelenő napilap, a Bihari Napló kulturális rovatának vezetője. Tizenhat kötet szerzője. Nyugdíjas. Hol Csepelen, hol Nagyváradon üti fel sátrát.

Gökhán, Ayhan Ey (1986, Budapest) költő. Apai ágon török származású. Évek óta publikál irodalmi folyóiratokban. Az idén napvilágot látott *Használati utasítás* című antológiában debütált.

Hizsnay Zoltán (1959, Rimaszombat) költő, szerkesztő, műfordító. Az Irodalmi Szemle, majd a Kalligram folyóirat szerkesztője, ez utóbbinak 1994 és 2003 között főszerkesztője. 2004 és 2005 között az Új Szó kulturális rovatának vezetője, 2006 májusától az Szlovákiai Magyar Írók Társaságának titkára. Többek között Kilencek (1988), Madách Imre- (1995), Szabad Sajtó (1996) és József Attila-díjas (2002).

Kaló József (1979, Debrecen) hadtörténész, tanáregéd a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtörténelmi Tanszékén. 2004-ben végzett a Debreceni Egyetem történelem szakán. 2004 és 2007 között a Debreceni Egyetem Multidiszciplináris Bölcsészettudományok Doktori Iskola PhD-hallgatója, kutatási területe: Szombathelyi Ferenc vezérkarfőnöki működése. A *Studia Militaria – Hadtörténelmi tanulmányok* című tanulmánykötet társszerkesztője, ebben a *Szombathelyi Ferenc és a hideg napok* című cikk szerzője (2004). Legutóbbi publikáció: *Szombathelyi Ferenc a magyar népbírók előtt*, in: *Doktoranduszok Országos Szövetsége 10. Tavasz Szel konferencia-kiadványa 2007*.

Kiss Benedek (1943, Akasztó) költő, műfordító. A Kilencek alkotócsoport *Elérhetetlen föld* című antológiájában indult. József Attila- (1979, 1999) és Balassi Bálint-émlékardíjas (2003). Eddig huszonegy verseskötete jelent meg. Legutóbbi kötetei: *Októberi tücskök* (2005), *Szomorin és holdogán* (2007), *Kata könyve* (gyermekversek, 2008).

Koroknai Anikó (1981, Pécs) orgonaművész-tanár. 2007-ben végzett a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karán, jelenleg a grazi Zeneakadémia orgona, illetve egyházzene szakán tanul. Hazai fellépések mellett Európa több országában és Amerikában is koncertezik. Diplomamunkája: *Koloss István és Első orgonaszonátája*. Az Új Ember katolikus hetilapban publikál.

Miklya Luzsányi Mónika (1965, Békéscsaba): író, pedagógus. Férjével, Miklya Zsolttal közösen 1992-től munkatankönyveket, pedagógiai segédanyagokat ír, szerkeszt. Elsősorban gyermekíróként ismert. Felőtteknek szóló novellái 2002-től jelennek meg irodalmi lapokban. Az Édes Anyanyelvünk pályázatán második helyezést (2004) kapott. 2006-ban jelent meg *Te csak táncolj szépen* című regénye.

Oláh Katalin (1974, Budapest) szobrászművész. 1997 és 1999-között a pécsi egyetemen Rétfalvi Sándor, 2001-től a Magyar Képzőművészeti Egyetemen Kő Pál osztályába járt. Kőfaragást Colin Fosteről, majd Király Lőrinc kőfaragóművészettől tanult. 2004-ben végzett a Magyar Képzőművészeti Egyetemen. Munkái köztérien, közgyűjteményben, többek között Pécsen, Csöngén, Budapesten, Biatorbágyon, Aachenben, Zsámbékon láthatók.

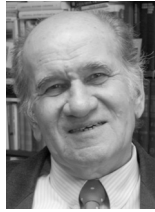
Pápes Éva (1954, Tata) a szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskola magyar-könyvtár szakán végzett, majd megszerezte a művelődésszervező s mozgókép- és médiatanári végzettséget is. A kilencvenes években Budapestről az Őrségbe költözött, itt kezdett el írással foglalkozni. Film- és irodalomkritikát, esszéket, tanulmányokat publikál. Verskötete: *Szavak egy hangsúlytalan világból* (2007).

Péntek Imre (szül.: Molnár Imre, 1942, Lenti) költő, író, szerkesztő. Az ELTE magyar–filozófia szakán végzett 1966-ban. A Kilenck alkotócsoport tagjaként indult, szerepelt az *Elérhetetlen föld* című antológiában. 1974-ben jelent meg első kötete *Éjjeli pályaudvar* címmel, már Péntek Imre néven. 1990-ben Székesfehérvárott létrehozta az *Árgus* című folyóiratot. Zalaegerszezen él, a Pannon Tükör főszerkesztője. József Attila-díjas (1994). Legutóbbi kötete: *Víg(az)szkereskedés* (válogatott versek, 2002).

Pintér Lajos (1953, Szeged) költő. Az ELTE magyar–népművelés szakán végzett, tagja volt az Eötvös Kollégiumnak. Több verses- és esszé-kötete jelent meg, legutóbb 2007-ben *Ezüst* címmel. 1976 óta a Forrás folyóirat szerkesztője. Radnóti-, és József Attila-díjas.

Székelyhidi Ágoston (1933, Medgyesbodzás) író. Elsősorban a nemzeti azonosság-tudat eszmei, politikai, történeti kérdéskörével foglalkozik. Hajdúböszörményben él. A Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje és a Szabadság Hőse Emlékérem birtokosa. Legutóbbi kötete: *Nemzet és rendszerváltozás* (esszék, tanulmányok, 2007).

Tóth László (1949): költő, művelődéstörténész, szerkesztő, műfordító, 1986-ban Budapestre települt. 1986 és 1988 között a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének külső munkatársa, 1987-től 1989-ig a Magyar Nemzet külső munkatársa. Szerkesztője volt a Régióknak, az Új Forrásnak, 1992 és 1993 között a Széphalom Könyvműhely igazgatója. Többek között József Attila-díjas (1994).

Tózsér Árpád (1935, Gömörpéterfalva) költő, író, kritikus. Szerkesztője volt a Hétnek, az Irodalmi Szemlének, ez utóbbinak főszerkesztője is volt 1992 és 1996 között. 1992-től a pozsonyi Comenius Tudományegyetem adjunktusa. A Madách-Posonium Kiadó főszerkesztője. József Attila- (1993) és Kossuth-díjas (2004). Legutóbbi kötete: *Szent Antal disznaja* (naplóregény, 2008). Fényképét Nagy László készítette.

Zelnik József (1949, Gyula) etnográfus, író, a Magyar Művészeti Akadémia tagja, az ÖKOTÁJ című periodika főszerkesztője, Budapesten él. Legutóbbi kötetei: *Zarándoklat a borhoz* (2000), *Testámen, Leonardó Evangéliuma* (2003), *A zöld ember* (2003), *Tengerkönyv* (2006).

A Barankovics István Alapítvány irodalmi ösztöndíja

A Barankovics István Alapítvány pályázatot hirdet irodalmi ösztöndíjra olyan fiatal írók, irodalmárok részére, akik szép-irodalmi vagy szociográfiai munkájukhoz kérnek támogatást 2008-ra. (Az ösztöndíj egy naptári évre szól.)

Az ösztöndíj célja, hogy tehetséges fiataloknak segítséget nyújtson készülő vagy tervezett könyvük (verseskötet, novelláskötet, regény vagy szociográfiai munka) kidolgozásához, befejezéséhez. Az ösztöndíj odaítéléséről a Barankovics István Alapítvány által felkért szakmai kuratórium dönt. Ösztöndíjban évente egy fő részesülhet. Az ösztöndíj összege havi (nettó) 100.000 Ft. Az ösztöndíjas az ösztöndíj lejártakor a tervezett könyv kéziratát nyomdakész állapotban az Alapítvány rendelkezésére bocsátja. Az Alapítvány igényt tart a kiadási jog elővásárlási jogára. Vállalja – külön szerződés alapján – a könyv megjelenítését.

A pályázati kérelemhez csatolni kell:

1. a pályázati adatlapot
2. szakmai önéletrajzot (fel kell benne tüntetni a korábban elnyert ösztöndíjakat, illetve a meghirdetett időszak alatt pályázott vagy elnyert más támogatást)
3. publikációs jegyzéket, a legfontosabb három folyóiratközlés fénymásolatát
4. munkatervet (a tervezett könyv vázlatát 1500–2000 betűhelynyi terjedelemben)
5. nem kötelező, de hasznos a szakmai ajánlás

A pályázatokat a Barankovics István Alapítvány irodájában (**1091 Bp., Kálvin tér 8. II.em. 13.**) kell benyújtani személyesen munkaidőben vagy postai úton. **Beadási határidő: 2008. november 1.**

Az elbírálás határideje a fenti határnaptól számított 30 munkanap. Az ösztöndíj megvonható vagy részlegesen visszatartható, ha az ösztöndíjas vállalt kötelezettségének nem tesz eleget. További információ a www.barankovics.hu oldalon.

KEDVEZMÉNYES ELŐFIZETÉSI AKCIÓ A MAGYAR NAPLÓ IRODALMI FOLYÓIRATRA!

Megrendelem a Magyar Napló havi foliartot
 • negyed évre ~~2010 Ft~~ helyett 1930 Ft-ért pld.ban
 • fél évre ~~4020 Ft~~ helyett 3865 Ft-ért pld.-ban
 • egy évre ~~8040 Ft~~ helyett 7390 Ft-ért pld.-ban
 Név:

Kézbesítési cím:
 Telefonszám:
 E-mail cím:
 Számlázási cím:
 Megrendelés kezdete:

Magyar Napló Kiadó Kft. 1450 Bp., Pf. 77. Telefon és fax: 413-6672 E-mail: info@magyarnaplo.hu Honlap: www.magyarnaplo.hu

HELIKON

(Kolozsvár, Erdély)

Főszerkesztő: Szilágyi István

E-mail: kvari.helikon@gmail.com

Honlap: www.helikon.ro

A kolozsvári folyóirat júliusi száma Szilágyi Domokosra emlékezik. Lászlóffy Aladár lírai vezércikéből: „Persze, hogy Sodomából való volt ő is, de tudtuk, hogy ő Lót: nem ő adja ki az angyalokat. Persze, hogy Trójából való volt, gyászban és örömben túl érzékeny, épp ezért tudjuk, hogy nem ő bontotta le az erős vár falait egy léha lóért.” Bertha Zoltán „a modern hangzattal klasszicizáló intellektualizmus, racionalizmus és tárgyyszerűen fogalmi versbeszéd József Attilá-s hangütésű” Szilágyi költői arcélét rajzolja meg, kiemelve, hogy „az autentikus szellem mindig fölébe nő a történelemnek, mert a végső igazságok nem a történelemben gyökeresnek”. Mellettük Szakolczay Lajos, Szöcs Géza és Karácsonyi Zsolt vallomásai olvashatók, valamint Ferenczes István hommage-verse, *Amikor Szilágyi Domokos legelőször nálunk járt* címmel. „és Bukarest messze volt / és Kolozsvár messze volt / és ismét november van / és ködbe rohad a délután / s nem szakad le az égről / nem szakad a földre le / bár egyetlen bár egyetlen / harang” (részlet a versből). Beszélgetést közöl a lap Egyed Emesével, és folytatódik Bogdán László írása, *A kintrekedtek*.

Kilátó

A Magyar Szó melléklete

Szerkesztő: Kontra Ferenc

(Szerbia, Újvidék)

E-mail: kilato@magyarszo.com

Honlap: www.magyarszo.com

A Magyar Szó Kontra Ferenc szerkesztette irodalmi mellékletének június 14–15-i száma Sziveri

Jánossal foglalkozik. Lábadi Zsombor írt tanulmányt a költő *Magánterület* című kötetéről, s idézi egyik versét, melyben „a rosszul artikulált hangsorok az esetlegeségből, viszonylagosságból adódó létmódbeli alaphelyzet allegorikus képzetévé válnak”. „Másmilyen minden hely. / Minden helyzet más-milyen. / Innen is mindenki elsiet. / Sietne mindenki el. / A tenyér bezár egy világot. / Vajon, ha elmegy, ki jár itt? / S vajon, ha nem mégy: ki jár ott.” Beke Ottó Sziveri *Ellenszél* című versét elemzi, „a Petrarca nevével fémjelzett abszolút költészeti múlt primátusa és formai dominanciája, valamint a lírai ének az ennek következtében az önmegszólítás módja kapcsán jelentkező habozásában is megfigyelhető meghasonlottsága” reprezentációjaként. A melléklet június 28–29-i száma a Sziveri-díjas Danyi Zoltánnal közöl interjút, valamint Soós József visszaemlékezéséről ír Hegedűs Attila.

MOLDVAI MAGYARSÁG

(Csíkszereda, Erdély)

Főszerkesztő: Ferenczes István

E-mail: moldvaimagyarsag@gmail.com

Iancu Laura *Janus-arc* című vallo-mása a júniusi számban a „csángó értelmiségi” fogalmáról: „Amióta valami tévedés folytán azon vettem észre magam, hogy elnyertem a csángó-értelmiségi státusz dicsőséges glóriáját, röggvest látnom kellett, amint két rákfene máris fogyasztja fényességem, hízik belőle, és halálom fészket rakosgatja. E paradicsomi jelenet láttán két dolog jutott eszembe. Egy. Senki! Senki! Soha senki nem érezheti magát kompetensnek arra, hogy a világon szétszórt csángó-értelmiségiokről ítéletet mondjon! (...) Kettő. Miféle értelmiség-definícióval rendelkezik az, aki úgy tartja: e büvös

szó mindössze azokat takarja, takarhatja, akik az oktatásban dolgoznak? (...) Hogy miről álmodnak a csángó anyák? Csak az tudja erre a kérdésre a választ, aki úgy hiszi: egyet álmodik az ő álmukkal. Én nem tudom, nem ismerem az álmuk. (...) Magyarfaluban mindenki másképp álmodik.”

Székegyföld

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

(Csíkszereda, Erdély)

Főszerkesztő: Ferenczes István

E-mail: szekelyfold@cchr.ro

Honlap: www.hargitakiado.ro

Júniusban Szálinger Balázs publicisztikus hangvételű lírai pamfletjével indul a folyóirat (*A százegyedik év*): „Nem élt meg soha elv, se párt mögötte, / S így győzött! Akivel kezét fogott, a / Győztes oldalon érte fény, ha ébredt, / S jó pénzért kiheverte, hogy csak ólban / Tartott disznaja egy bolond lovagnak.” Többek között Vári Attila széppróza, Cseh Katalin és Vörös István versei olvashatók a lapszámban: „Ha a világ teljesen elpusztul is, / de él még egyetlen fej fokhagyma, / az élet meg van mentve. Kicsírázik, / és egy zöld foltot vet a szürke / és fekete közé. Három fia tud // megeredni, révükön 15 unokája lesz. / Ezer évre rá a Földön mindenfelé / hatalmas fokhagymamezők hullámanak / a vad szélrohamokban, de nem tudnak / majd ártani nekik sem a viharok, / sem az árvíz” (részlet Vörös István: *Utópia* című költeményéből). Márton Imola Pálffy Tibor színművésszel, Abkarovits Endre Pávai István népzenekutatóval, Ködöböcz Gábor Farkas Árpáddal beszélget. Kovács Noémi Kovács András Ferenc *Időmadárkönyv* című könyvéről publikál recenziót, Boros Judit a nagybányai művésztelep és festőiskola történetéről tanulmányt